

BETEKINTŐ

2007/3. szám

TARTALOMJEGYZÉK

Takács Tibor: Az igazi élet nagy kaland...

Tavaszy Sándor találkozása Horthy Miklóssal és az Államvédelmi Hatósággal

Varga Krisztián: A Kirchknopf-dosszié

Budapesti történet, 1944

Krahulcsán Zsolt: A Bokor-ügy

A szegedi külterületi rendőrség vezetőjének letartóztatása 1945 áprilisában

Müller Rolf: Ügynök-iskola

Orbán-Schwarzkopf Balázs: Egy túszerdráma háttere

Magyar földmérők elrablása Irakban 1982-ben

Takács Tibor

Az igazi élet nagy kaland...

Tavaszy Sándor találkozása Horthy Miklóssal és az Államvédelmi Hatósággal

A történetírásban a legutóbbi időkig (sőt ma is) uralkodó centrisztikus látásmód következtében mintha a hús-vér emberek eltűntek volna a történelemből. A hagyományos, nemzeti legitimációs funkciót betöltő történetírás szinte kizárólag hősöket (vagy antihősöket) teremtett, míg a társadalomtudományos történetírásban ezeket a struktúrák és társadalmi funkciók váltották fel. Éppen ezért, ez utóbbi irányzattal szemben bontakoztak ki azok a törekvések, amelyek azt a célt tűzték ki, „hogyan vissza kell adni az egyéneknek saját történelmüket, és meg kell törni azt a diskurzust, amely a kulisszák mögött a tudományosság látszatával folyik, de valójában elkendőzi a kortársak szempontjait, életérzéseit”.¹

Hasonló kritikákat lehet megfogalmazni a hagyományos politikatörténettel szemben is, amely kimondva vagy kimondatlanul az „emlékezésre méltó” személyek és események számbavételét tekinti feladatának. Így kerülnek ki a „nagy” elbeszélésekből a „kisemberek”, a grandiózus csatajelentekből a közlegények – a paloták építetőit ismerjük, az építőit nem... Az efféle szemlélettel szemben fogalmazta meg kritikáját Lukács János magyar-amerikai történész: „Emlékezésre méltó! Micsoda badarság! Mintha a történész arra volna képesítve, hogy megmondja a közönséges földi halandóknak, mire érdemes emlékezni; mintha holmi őskövületek gyanánt felcímkézhetné vagy hitelesíthetné a személyeket és eseményeket. Van olyan, aki személy, és külön olyan, aki történelmi személy? Minden esemény történelmi esemény; minden forrás történelmi forrás; minden személyiség történelmi személyiség.” Vagyis, szól Lukács következtése, „a történésznek mindenféle emberekkel és mindenféle eseményekkel foglalkoznia kell.”²

Könyvek tucatjai foglalkoznak hazánk második világháborús szerepével, a háborús időszak politika-, diplomácia- vagy hadtörténetével, a hadba lépéstől az elvetélt kiugrási kísérleten át az ország nagy részének pusztulásáig, ám ezekben a történetekben szinte kizárólag „nagy” személyiségek, politikusok, katonatisztek, diplomaták jelennek meg. Közismert például, hogy 1944. október 15-én a rádióban *beolvasták* Horthy Miklós kormányzónak Magyarország háborúból való kilépését bejelentő proklamációját. De tudjuk-e, hogy *ki* olvasta be a kiáltványt? A „nagy” történet szempontjából persze csak a beolvasás ténye érdekes, beolvasója nem.³ Pedig az illető – Tavaszzy Sándor – későbbi életét ha nem is determinálta, de nagyban befolyásolta az az egyszerű tény, hogy a kérdéses időben ő állt a mikrofon előtt.

Tavaszy Sándor 1919-ben született Sepsiszentgyörgyön. A család – lévén apja állami tisztviselő – nem sokkal később repatriált. Tavaszzy gimnáziumi tanulmányait követően a pesti egyetem bölcsészkarára iratkozott be. Rövid ideig Hadik Béla gróf seregélyesi kastélyában volt házitanító, majd 1943 tavaszától a Magyar Rádióhoz került bemondónak. Itt dolgozott 1944 decemberéig. 1945-ben nem igazolták, így állását elvesztette. Több hónapi munkanélküliség után előbb az Actio Catholica majd a budapesti amerikai nagykövetség tisztviselője lett. 1950 tavaszán került az Anód Áramirányító Gyárba műszaki rajzolóknak.⁴

Mindez elég volt ahhoz, hogy Tavaszzy Sándor ekkor már évek óta az államvédelmi szervek látókörében legyen. A nyilvántartó kartonján szereplő adatok szerint a rá vonatkozó anyagokat az amerikai követség magyar alkalmazottairól vezetett objektum-dossziében (10-10.572/1950, irattári száma O-7692) és az O-119 számú dossziében helyezték el. A nyilvántartásba vétel alapja az volt, hogy az Actio Catholica és a budapesti amerikai követség alkalmazottjaként dolgozott.⁵ A dossziéjában⁶ található környezettanulmányokban valamint adatkérő lapokon olyan adatok is szerepeltek, hogy Tavaszzy fiatal korában huzamosabb ideig Angliában élt, és a felszabadulás előtt „saját állítása szerint” állítólag az angol hírszerzésnek dolgozott. Sajnos, az adatok forrásaként megjelölt O-657 számú dosszié (a fentebb említett objektum-dossziékhoz hasonlóan) nincs meg, így nem lehet tudni, milyen dokumentumok igazolták ez utóbbi állításokat.

A fentiek szerint tehát évek óta gyűjtöttek anyagot Tavaszzy Sándorról, ám a megfigyelésére vonatkozó iratok csak 1950–1951-ből maradtak fenn. 1950

novemberében és 1951 szeptemberében környezettanulmányt készítettek róla, ezekben kiemelték széleskörű polgári műveltségét, politikai passzivitását, amelyet egyértelműen rendszerellenes beállítottságának tulajdonítottak.⁷ 1951 nyarán egykori Actio Catholica-beli munkatársától kértek róla jellemzést.⁸ Azt nem lehet egyértelműen megállapítani, hogy Tavaszty már eleve beszervezési céllal tanulmányozták és tartóztatták le, ám feltehetően igen, ugyanis semmilyen konkrét bűncselekmény elkövetésével nem vádolták. A beszervezési nyilatkozatában ugyan szerepel, hogy a katonai behívóparancsra nem tett eleget (a dossziéjában meg is található a katonai behívójegy,⁹ és az őrizetbe vételéről készített jelentésben is a „Behívott” fedőnéven szerepel), ám a beszervezéséről készített – alább közölt – jelentés szerint 1951. szeptember 11-én azért vették őrizetbe, mert a „fasiszta” Rádió bemondója volt, és a nyilas uralom alatt Horthy megbízásából különleges feladatokat látott el. A kihallgatása során azonban rögtön kiderült, hogy az ezeket igazoló okmányokat Tavaszty maga hamisította 1945-ben, azért, hogy ezzel igazolja magát.

Az itt közölt iratok Tavaszty Sándor beszervezésével kapcsolatban keletkeztek, így elsősorban az ÁVH hálózatépítő tevékenységéről tájékoztatnak. Az ÁVH – minden bizonnyal – azért tartotta célszerűnek Tavaszty beszervezését, mert ismeretségi körének köszönhetően széleskörű hírszerző lehetőségekkel rendelkezett a rendszer ellenségeinek tekintett személyek körében. Az ávós módszerek megismerése szempontjából különösen figyelemre érdemes a Tavaszty letartóztatásáról készített, az alábbiakban közölt megfigyelési jegyzőkönyv. A letartóztatása után kihallgatták,¹⁰ és még ezen a napon önéletrajzot írtak vele. A beszervezési nyilatkozat, illetve a Péter Gábornak történő felajánkozás szeptember 12-én íródott, vagyis az államvédelmi beosztottak tíz nap alatt tudták rávenni Tavaszty Sándort, hogy együttműködjön a Hatósággal. Erről a tíz napról, a beszervezés tulajdonképpeni folyamatáról, a jelölt „megdolgozásáról” nem maradtak fenn iratok, csupán annyi bizonyos, hogy az egészet úgy irányították, hogy a jelölt „önként” ajánlja fel szolgálatait. Hogy valójában nem önkéntes volt a felajánkozás, mutatja az is, hogy a „Petrovics” fedőnevet kapott Tavasztyt pressziós alapon beszervezett ügynökként kezelték, és mint ilyet árulás veszélye miatt a tartótisztjével való találkozó előtt, alatt és után megfigyelték.¹¹

A közölt dokumentumok azonban korántsem csak a beszervezés folyamatáról informálnak, hanem Tavaszty személyéről is sokat elárulnak. Az önéletrajzát olvasva azonnal szembetűnik az írás gondos megfogalmazása, már-már irodalmi jellege. Ismerve Tavaszty műveltségét és későbbi irodalmi, műfordítói tevékenységét, ezen egyáltalán nem csodálkozhatunk. A szöveg megformáltsága más aspektusból, elbeszélte azonosságként is lényeges. Az önéletrajz, mint a saját élettörténet narratív konstrukciója ugyanis biztosítja az Én újraalkotását, ezáltal fontos identifikációs szerepet tölt be.¹² Sőt, McAdams szerint „az identitás maga az élettörténet, amelyet az emberek a késői serdülőkorban kezdenek tudatosan vagy tudattalanul megkonstruálni. Mint ilyen, az identitás közvetlenül a történetekhez tartozó terminológia alapján érthető meg.” Vagyis az identitásnak az a „jó” formája, amely koherens és konzisztens történetben nyilvánul meg.¹³

Tavaszty – önéletrajzának formája alapján – koherens identitással rendelkezett, hiszen letartóztatása után nem sokkal, az ÁVH foglyaként jól összeszedett és megszerkesztett élettörténetet tudott írni. Ennek szövegét persze nagyban befolyásolta, hogy azt az államvédelem őrizetében, annak parancsára írta. Ez azonban távolról sem jelent valami speciális értelmezési problémát, hiszen – miként Kónya Anikó Halbwachs nyomán kifejtette – leggyakrabban olyankor emlékezünk, amikor mások erre ösztönöznek.¹⁴ Az önéletrajzi emlékezés ugyanis minden esetben intra- és interperszonális kontextusba ágyazott folyamat, amit társas, kulturális és történeti keretek határoznak meg.¹⁵ Következésképpen, az önéletrajzok olyan szociális konstrukciók, amelyek „a sokféle elbeszélői lehetőség függvényében, a helyi feltételek fényében teremtődnek meg.”¹⁶

A fentebb elmondottak azt is jelentik, hogy az én-rendszer nem statikus és állandó, hanem a szituációtól függően viszonylagos és változékony: a konkrét társadalmi kontextushoz igazodva mindig az éppen releváns identitáselemek aktualizálódnak.¹⁷ A narratív azonosság helyzetkonstruált volta azonnal szembetűnővé válik, amennyiben a letartóztatásban írt élettörténetét összevetjük Tavaszty másik önéletrajzával, amelyet

1956 nyarán, teljesen más körülmények között íratott vele az államvédelem. Noha a megformáltság ebben az esetben is mutatja írójának literátus műveltségét, szövege mégsem hordozza azt a koherenciát, amely a jóval hosszabb 1951-es változat sajátja. Ennek oka nyilvánvalóan az, hogy – miután a cél Tavaszynál minél jobb elhelyezkedése volt – kihagyták vele életének „kompromittáló” szakaszait, így az arisztokrata családnál való házitanításkodást, valamint a Rádiónál, az Actio Catholicánál és az amerikai követségen betöltött állásait. Ezeket a lyukakat azután különböző betegségekkel kellett kitölteni, ami nem sikerült tökéletesen. Jó pontot jelentett például, hogy 1944-ben nem távozott Nyugatra (ezt át is vették a korábbi önéletrajzból), azt azonban nehéz volt megmagyarázni, hogy kik és miért akartak kiürítő vonatra kényszeríteni egy évek óta ágyban fekvő beteg embert.

Feltehetően az önéletrajz megírásával összefüggésben az 1945-ös igazolással kapcsolatos hamisításairól külön is beszámoltatták. Ez utóbbihoz kapcsolódva közlöm a Tavaszynál által hamisított Horthy-féle testamentumot, amely sokat elmond arról, hogy szerzőjében milyen kép élhetett a kormányzóról. Úgy tűnik, mintha Tavaszynak nem csak Horthy személyével kívánta igazolni saját tevékenységét (ami – így utólag – nem nagy helyzetfelismerésről árulkodik), hanem tulajdonképpen Horthyt is tisztázni igyekszik. Így enyhén szólva mulatságos, ahogy a „testamentum” szövegéből az olvasható ki, hogy a kormányzó csak a rászegezett fegyverek hatására fogadta el a terület-visszacsatolásokat. A szöveg mindenestre szórakoztató olvasmány, míg hamisításainak a pusztán ténye azt mutatja, hogy – a kalandregényekhez egyébként igencsak vonzó – Tavaszynál nem volt idegen a kalandregények hőseire jellemző, szinte pimasz vakmerőség. Már a nyilas uralom alatt is Beregfy Károly honvédelmi miniszter aláírását hamisítva próbálta meg elkerülni, hogy katonaszökevényként elhurcolják. Ekkor még sikerrel járt, a Horthy-féle hamisítások azonban nem segítettek rajta: amivel egy rendőrzárórt meg tudott tévesztetni, egy Ortutay Gyulát már nem.

A közölt dokumentumok többsége nem a szó szoros értelmében vett „forrás”. A hagyományos forráskritika valószínűleg azonnal eldobná, mint hamisítványokat vagy kitalációkat, mondván, alig szerepelnek bennük a történész számára hasznosítható tények. Véleményem szerint azonban egyrészt már önmagának a hamisítás tényének óriási jelentősége van: egy olyan túlélési stratégiára utal, amellyel egy ember (egy „kisember”, bár Tavaszynál inkább középtermetű volt) igyekezett a körülményeken úrrá lenni. Másrészt az eredeti kontextusából kiszakított szövegeket pusztán szórakoztató olvasmányként is olvashatjuk. Nemcsak a Horthy-féle testamentumra vagy a szinte teljes egészében fikcionális elemekből építkező 1956-os életrajzra gondolok, hanem az 1951-es szövegre is. Ugyanis – bár az autobiográfiákban „a megtörtént eseményekre való hivatkozás általában valamiféleképpen kötődik a személyes megélt hitelesítő funkciójához” – az irodalmi alkotásnak avagy „önéletrajz-ként való olvasás mindig döntés vagy konvenció kérdése, amit részben kulturálisan meghatározott kódok irányítanak, részben pedig az olvasó személyes döntésén múlnak.”¹⁸ Az alábbi dokumentumok irodalmi szöveggé való olvasatát megkönnyíti, hogy szerzőjük az ötvenes évektől kezdve műfordítóként, elsősorban a latin-amerikai irodalom tolmácsolójaként vált ismertté a magyar irodalmi életben.

A dokumentumok közlésével azt szeretném illusztrálni, hogy egy ember nemcsak passzív elszennvedője a körülményeknek, hanem döntéseivel maga is alakítója azoknak. Ilyen döntésként lehet értelmezni a hálózati munka elvállalását is. Tavaszynál – kisebb-nagyobb megszakításokkal – két évtizedig kapcsolatban maradt a politikai rendőrséggel. Előbb egyházi vonalon és a színészek körében foglalkoztatták, majd ipari, 1956 augusztusától pedig közlekedési területen alkalmazták az ekkor már a Magyar Államvasutaknál dolgozó „Petrovics”-ot. A több nyelven beszélő, széles körű műveltséggel rendelkező Tavaszynak a MÁV-on belül nem igazán tudtak a képességeinek megfelelő munkát adni, így a személyében rejlő hírszerző potenciált a szerv nem tudta kihasználni, éppen ezért 1962-ben kizárták a hálózatból.¹⁹ 1967-ben reaktiválták a kiterjedt külföldi ismeretségi körrel bíró „Petrovicsot”, akit a szerv áthelyeztetett az IBUSZ-hoz, azzal a perspektivikus céllal, hogy kis idő múlva annak római képviselőjévé nevezzék ki. Erre azonban nem került sor, így az operatív lehetőségekkel nem

rendelkező ügynökkel 1970-ben megszakították a kapcsolatot, majd két év múlva végleg kizárták a hálózatból.²⁰

Ez a nem túlságosan egyedi hálózati „karrier” azt mutatja, hogy az államvédelem majd az állambiztonság nem tudott megfelelően élni „Petrovics” képességeiből adódó lehetőségekkel. Ez a szerv számára mindenképpen kudarcot jelentett, már csak azért is, mert Tavaszty Sándornak végül a politikai rendőrségtől függetlenül, korábban szerzett tudásának és műveltségének köszönhetően sikerült megtalálnia azt a területet, ahol megfelelően ki tudta bontakoztatni képességeit, és nyelvtudását kamatoztatva műfordítóként vált ismertté. Ráadásul saját élete is művészeti alkotássá, ha nem is egy szöveges, de mozgóképes történet részévé vált: haláláról, elmúlásáról Dettre Gábor forgatott 5 órás dokumentumfilmet „...Halott lepke száll tova...” címmel.²¹

A dokumentumokat a mai helyesírásnak megfelelően közlöm, az elírásokat, helyesírási hibákat javítottam, csak az államvédelmi írásbeliségre jellemző „tipikus” írásmódokat hagytam meg eredetiben. A közölt iratok elvesztették a minőségüket.

Dokumentumok

1. Jelentés Tavaszty Sándor letartóztatásáról, 1951. szeptember 11.

III/1. c. alosztály
91

SZIGORÚAN TITKOS „S”

Figyelés kezdete: 5.00 h

Figyelés vége: 17.00 h

Utasításig. C/1.

1-es sz. Jelentés
Külső figyelésről
I/2. e. alosztálynak „Behívott”
Budapest, 1951. szeptember 11-én

TAVASZTY²² SÁNDOR

szül.: 1919 Sepsiszentgyörgy

L.: Bp. XI. Károli Gáspár tér 2.

Munkahelye: Bp. XI. Budafoki u. 183. Anód Áram Irányító Vállalat²³

Személyleírása: Kb. 173 cm magas, 30–32 éves, jampecosan magasan hordott, hátul hosszú, oldalt simára fésült sötétbarna haj, oldalt őszül, hosszúkás csontos arc, markáns tekintet, dús fekete szemöldök, réveteg véres szemek, előreugró áll, borotvált arc, kissé hosszú nyak, széles vállak, kisportolt termet. Lábaik mintha kissé sántítana.

Ruházata: zöld zsávolgy egyenruhaanyagból készült egysoros zakó, ugyancsak zöld hosszúnadrág, barna cipő, sűrű harisnya, fehér ing, kezében kopottas régi aktatáska, jobb kezén jeggyűrűt hordott.

„Behívottat” a hálózat lakhelyénél átadni nem tudta, ezért a figyelést annak munkahelyénél vettük fel.

16.20 h-kor „Behívott” fenti öltözetben elhagyta munkahelyét. Munkahelyéről kijövet azonnal körülnézett, majd átment az Április 4-e Gépgyár előtt lévő 10-es autóbusz megállóhoz, ahol szintén körülnézve várakozott. Pár percnyi várakozás után felszállt egy Móricz Zsigmond körtér felé induló autóbuszra, melyen elől háttal a menetiránynak foglalt helyet, és az utasokat nézegette.

A Móricz Zsigmond körtér végállomásánál leszállva lassú léptekkel a téren keresztül átment a Pest felé induló 49-es villamos megállójához, útközben forgolódtott, majd felszállt a fent jelzett villamosra, melyen a második kocsis hátsó peronján állva az utasokat és az úttestet nézegetve utazott a Dimitrov térig,²⁴ ahol leszállása után körülnézett, majd bizonytalan léptekkel az aluljárókon keresztül lement a Boráros tér felé haladó 2-es villamos

megállójához, melynek első peronján állva, elgondolkodva, maga elé tekintve a Boráros térig utazott.

17.20 h-kor a Boráros téri 2-es villamos végállomásnál leszállt, bizonytalanul körülnézett, majd megindult a csepeli gyorsvasút irányába. Ekkor felsőbb utasításra őrizetbe vettük és előállítottuk a VI-os főosztálynak.

Megjegyzés: „Behívott” őrizetbevétele alatt semmiféle ellenállást nem tanúsított, nagyon letörtnek nézett ki.

Jávor Miklós áv. őrgy.
oszt. vez. h.

Tóth Endre áv. szds.
alo. vez.

Készült: 2 pld.

Megküldve: 1 pld. I/2. e. alosztálynak

” 1 ” III/1. oszt. nyilv. t-nak

Gépelte: W. Ágnes

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 44–45. Gépelt tisztázat Tóth Endre aláírásával.]

2/a. Tavasz Sándor önéletrajza, 1951. szeptember 12.

ÖNÉLETRAJZ

Édesapám a pénzügyőrségnél szolgált főszemlélnyi rangban. Ez volt az utolsó rangfokozat az altiszti státuszban. Anyám háztartásunk vezetésével volt elfoglalva, foglalkozása más soha nem volt. Apám szépen keresett, nagyobb gondok nélkül éltünk. Azt tudom, hogy feljebb jutásban a rosszakarat akadályozta meg.

Apám szülei egyszerű földmívelő emberek voltak; nagyanyám urasági cseléd volt.

Én 1919. augusztus 25-én születtem Erdélyben, Sepsiszentgyörgy községben. Szüleim elbeszéléséből tudom, hogy a 19-es zavargások miatt nekik menekülniök kellett Erdélyből és hónapokig tartó vagonlakás után érték el Magyarországot. Itt különböző helyeken laktunk: Kécskén, Sükösdön, Budapesten, Újpesten, Budafokon, Gödöllőn, Szekszárdon. Újpestről, ahonnan az egyetemet megkezdtém, hamarosan beköltöztünk abba a lakásba, ahol apám most is lakik: VII. Dohány utca 68. II. 10.

Iskoláim közül az elemi sok helyen jártam: a Városmajor utcában, a Soroksári úton, a Bezerédi utcában. Budapesti lakásaink voltak: Városmajor utca, Soroksári út, Fiumei út 6., Dohány utca 68. Én magam a múlt ősszel november 2-án Dr. Boross Lajos ügyvéd kérésére kijelentettem magam Dohány utcai lakásunkból és hozzá jelentettem be magamat, hogy nehogy kiigényeljék az egyik szobáját, ahova idegent nem fogadott volna be szívesen. Dr. Borossnak a verseit fordítottam angolra és franciára. Ezeket a verseket az amerikai protestánsok segítségével akarta elhelyezni az amerikai magyarság között.

Gimnáziumi tanulmányaimat a budapesti Szt. István Reálgimnáziumban kezdtém meg, majd amikor apámat Esztergomba helyezték a pénzügyőrségi szakasz vezetőjének, át kellett mennem az esztergomi bencés gimnáziumba. Itt jártam a VIII. osztályt és itt érettségiztem elégséges rendűen. Érettségi után folyamodtam az egyetem bölcsészkarára, ahová fel is vettek s így 1939 őszén megkezdtém egyetemi tanulmányaimat. Az egyetem szelleme nem tetszett nekem. Várakozásomban csalódtam és hamarosan rá is untam az ottani tanulásra. Viseltem tisztséget is az egyetemen, féléven keresztül voltam a Bölcsészsegítő moziutalvány-kiadója ill. állasközvetítője. Másodéves koromban egy alkalommal engem jelöltek ki a Bölcsészszál díszelnökévé. A bálon nem vettem részt. Az egyetem társadalmi életében nem kapcsolódtam bele soha; semmiféle bajtársi egyesületnek, korporációnak tagja soha nem voltam.

A Bölcsészsegítőben viselt állásom révén jutottam be első fizetéses alkalmazásomba: a földmívelésügyi minisztérium tűzifa-szállítási osztályára, ahol a

szállítási utalványokat állítottam ki. Állásomat néhány hónap múlva otthagytam, mert egyhangúnak találtam. Ugyancsak a Bölcsészsegítőn keresztül jutottam hozzá második állásomhoz: a seregélyesi Hadik gróf nevelőnek alkalmazott két fia mellé. 1942 szeptemberében mentem le Seregélyesre és 1943. február közepéig maradtam ott.

A következő személyekkel ismerkedtem meg ezen a helyen: gróf Hadik Béla; felesége, Széchenyi-Vanderbilt Aliz grófnő; Zichy Júlia, Silva-Tarokka herceg, pusztaszabolcsi birtokos; Gschwindt György, aki Zichy Júliának udvarolt; Hadik Margit és férje, Wengerszki báró. A két fiúval időnként beutaztam Székesfehérvárra, hogy érdeklődjem tanulmányi előmenetelük felől a ciszter gimnázium tanárainál. A gyerekek azonban annyira kezelhetetlenek voltak, hogy a második félév kezdetén felmondtam állásomat és eljöttem Seregélyesről.

Az ott megismert személyekkel tovább nem érintkeztem, azoktól teljesen elszakadtam. Egyszer találkoztam a felszabadulás után a család volt inasával az Üllői út végén, a Szt. István kórház közelében. Ő mondta el, hogy a család kimenekült Amerikába.

Hazaérkezésem után kis ideig pihentem, majd március végén benyújtottam jelentkezésemet a Magyar Rádióhoz és kértem, hogy bemondónak alkalmazzanak. A műsorigazgató titkárnőjének, Francsek Ilonának jóvoltából be is kerültem a jelentkezési lista legaljára s így engemet is behívtak beszédpróbára. A jelentkezők közül egy másik férfival együtt berendeltek próbaszolgálatra. Kettőnk közül csak engemet véglegesítettek háromheti próbaszolgálat után. A férfi neve Ferenczi Zsigmond volt. Bemondókollégáim tanítottak meg a mesterség titkaira. Ezek a kollégák a következők voltak: Radó Árpád, aki mellé állandóan be voltam osztva; Geecső Sándorné, Havel Éva, Skublica Kriszta, Csiky Mária, Hevesi Zoltán, Gáspár László, Randé Jenő.

Szorosabb barátságot egyikkel sem kötöttem. [...]

Az 1943-as évben szolgálatomat mint bemondó láttam el. Voltam szolgálatban nappali és éjszakai adásokban egyaránt. Rövidhullámon is szívesen teljesítettem szolgálatot, mert ezért külön 15 pengő díjazás járt és gyakorolhattam az angol és francia nyelvet.

(Ide beszúrom a két bemondó nevét, akiket az előbb kifelejtettem: Skoff Elza és Natter Gitta.)

Ebben az évben csináltam három rádióriportot is: „Prédikálnak a siketnémáknak” c. 5 perces riportomban Jakab Miklós református lelkész unokanagybátyámmal²⁵ beszélgettem el az általa bevezetett új istentiszteleti módról a siketnémák számára. Második riportomat egy filmmel kapcsolatban csináltam. A Fox filmvállalat stúdiójában csináltam bemutató és propaganda zenés részletfelvételeket, hangképeket a „Lajla” c. svéd filmről. Harmadik riportomban, ami soha nem került tovább a próbánál, Dr. Tihanyi Miklós pappal beszélgettem volna el az új egyetemi lelkészség felállításáról.

1944. január elsején hangulatképeket készítettem városszerte, különböző emberek megszólaltatásával, berúgott bohém, háztartási alkalmazott, kéményseprő, stb.

1944 elején a Rádió kiküldött Kolozsvárra az újonnan alakult kolozsvári magyar operaegyüttes bemutatkozó hangversenyének közvetítésére.

1944. március 19-én a németek megszállták Budapestet, a Rádiót is átvették. Én továbbra is ottmaradtam és folytattam bemondói tevékenységemet. Ez teljesen helytelen volt, mert ezzel én is az imperialistákat szolgáltam. Szolgálatom alatt felolvasásokat is kaptam, így elbeszéléseket, külügyi tájékoztatókat, zenei ismertetéseket. Én válogatás nélkül minden beolvastam és ezzel ismét súlyos hibát követtem el: a magyar nép érdekei ellen beszéltem.

1944. október 15-én beolvastam a Horthy-féle fegyverszüneti kiáltványt, majd ezt követően délután felolvastam a Szálasi-féle ellenproklamációt is. Ezt követően továbbra is a Rádiónál maradtam egészen november 9-ig. November 9-én a német parancsnok engedélyével, anélkül, hogy feletteseimnek szóltam volna, autón elhagytam Budapestet és Magyaróvárra mentem. Az autót Farkas István dohányjövédéki igazgatótól vette Hosszú Kálmán, Hosszú Zoltán színész testvére 30.000 pengőért. Az autón velem jött Eszenyi Olga színésznő, Hosszú Zoltán felesége is kisfiával és háztartási alkalmazottjával. Az autót Magyaróváron később lefoglalták katonai célokra. Én november végén, mikor Hosszú Zoltán odaérkezett és rádióigazgatóm, Dr. Koncz Sándor azonnali hatállyal

visszaparancsolt Pestre, egy teherautó tetején visszautaztam a fővárosba. Édesanyámat az értem kiállott izgalom miatt súlyos betegen találtam. Ezután továbbra is bejártam a stúdióba egészen december 26-ig. Ekkor szüntette be adásait a budapesti adóállomás és vette át Magyaróvár az adást. Én aztán a további időt január 18-ig, felszabadulásunk napjáig, Dohány utcai lakásunkban, ill. a ház óvóhelyén töltöttem. Akkor már nagyon keresték a katonaköteles bujkáló férfiakat, ezért én elloptam a stúdióból egy hungarista papír-karszalagot, amely a német pecséttel és víznyomásos nyilaskereszttel volt lepecsételve és ráhamisítottam Beregfi²⁶ honvédelmi miniszter aláírását egy olyan német-és magyarnyelvű szöveggel együtt, amely szerint engem a német és magyar hadvezetőség különleges megbízatásom miatt felment a katonai szolgálat alól. Ezzel a papírral sikerült kijátszanom a rendőröket, akik három ízben is eljöttek házukba, katonaköteles férfiak után kutatva.

Itt említem meg, hogy 1944 októberében a fentebb említett Farkas István dohányjövedéki igazgató felesége közvetítette nekem az ellenállási mozgalom egyik tagjának, Waldmann Editnek ajánlatát, hogy vállaljak bizalmi szerepet a nyilas rádióban és hajtsak végre szabotázs-cselekményeket. Én ezt az ajánlatot visszautasítottam. Ma már világosan látom, hogy ezzel is súlyos hibát követtem el a nép ellen. A dolgok a rádióban ebben az időszakban oda fajultak, hogy visszautasításom miatt Hegedős Kálmán nyilas kormánybiztos titkára, Tóth István egy ízben statárium elé akart állítani. Én továbbra is szabotáltam, ahol csak tudtam, értékeket mentettem és határozottan kijelentettem, hogy itthon maradok, amikor a rádió vezetősége be akart osztani a kitelepítő vonatokra.

Január 18-án óvóhelyünkre bejött egy szovjet tiszt, megkérdezte, tud-e valaki franciául és amikor én jelentkeztem, közölte velünk, hogy mindenki menjen fel lakásába és folytassa megszokott életét. Budapest felszabadult és hozzá lehet fogni az újjáépítő munkához. Én még aznap kimentem az utcára s a Blaha Lujza téren talákoztam Szakáts Miklós színésszel és feleségével, Nizsinszkij Tamarával, akik meghívtak magukhoz nemzeti színházi óvóhelyükre. Én velük mentem és ott maradtam a színház alagsori óvóhelyén kb. 3-4 hétig. Szüleimnek üzentem haza és egy alkalommal néhány színészismerősömet felvittem lakásunkra, ahol apám megkínálta őket egy kevés pálinkával.

Az óvóhelyen tartózkodott Budinszki Sándor is feleségével együtt. Ő naponta kijárt a városba romeltakarításhoz. Őt kértem meg, hogy számomra hozzon valami személyazonossági igazolványt a stúdióból. Ez nem történt meg, s így Major Tamáshoz, a Nemzeti Színház igazgatójához fordultam, hogy részemre is állítasson ki ideiglenes orosz és magyar nyelvű színészigazolványt. Major Tamás utasította Szilassi Gyula színészt, óvóhelyparancsnokot, hogy adjon nekem igazolványt. Ez meg is történt.

Február végén mentem be a stúdióba. Itt először Emődi Béla személyzeti intézővel, majd Barsi Ödön rendezővel talákoztam. Tőlük érdeklődtem az igazolvány iránt. Emődi elmondotta, hogy igazolványt csak az kaphat, akinek az ÜB²⁷ engedélyezi, valamint, hogy mindenkinek igazolási eljárásom kell átesnie ahhoz, hogy az új demokratikus rádió felvegye ill. visszavegye. Ekkor, visszagondolva bűnös mulasztásomra, az elmulasztott alkalmakra, egy hamisítványt készítettem, amely alá Horthy Miklós nevét hamisítottam. Ebben a kormányzó úgy nyilatkozott rólam, mint aki részt vett a proklamáció előkészítésében és kapcsolatban volt az ellenállási mozgalommal. A hamisítványt bevittem a legközelebbi ÜB ülésre és bemutattam Ortutay Gyulának, a Rádió akkori elnökének. Ortutay Gyula rövid vizsgálódás után rájött, hogy az irat hamis. Az ÜB tagokkal (Szilágyi Ödön, Barsi Ödön, Dr. Cserés Miklós, Szabó Bendegúz, Polgár Tibor) együtt értesíteni akarta a rendőrséget. Mikor azonban bevallottam Ortutay Gyulának, hogy a hamisítványt én készítettem, az ÜB mégsem jelentett fel.

1945 tavaszán, mikor megkaptam az igazolási iratokat, nem mentem el az igazolásra. Később megbántam és kísérletet tettem két ízben is, hogy ügyemet újra vizsgálják meg. Ez nem történt meg, ellenben 1-2 hónappal később megkaptam az igazoló bizottság döntését, hogy engem politikai magatartásom miatt nem igazol s minden jogigény nélkül kizár a rádió tisztviselői közül.²⁸

A Rádióban sok emberrel megismerkedtem. Természetesen személyesen ismertem az egész vezetőséget. Azonban szorosabb baráti viszonyt csak egy tisztviselővel tartottam fenn, Rátkay Lászlóval, a fiatal másodlektorral. Egy színésznőnek udvaroltunk, Eszenyi Olgának. Művészek közül a következőket ismertem meg a stúdióban: Tolnay Klári, Gózon Gyula, Szilassy László, Kiss Ferenc, Simor Erzszi, Kovács Károly, Cselényi József, Járay József, Marjay Erzsébet, Gyurkovics Mária, Palló Imre, Rácz Vali, Muráti Lili, Farkas Ilonka, Máthé Jolán, Dankó Aladár, Berei Ákos, Major Tamás, Uray Tivadar, Könyves-Tóth Erzszi, Tabányi Mihály, Horváth Jenő, Hollós Ilona, Tiszay Gyula, Laczó István, Littasy György, stb.

Politikusok és újságírók, akiket láttam odabenn: Rajniss Ferenc, Nyirő József, Dövényi-Nagy Lajos, Ostián és Csonka, Szalasi helyettesei, Bónyi Adorján író, Mátrai-Betegh Béla újságíró.

Továbbá: Vincze Ottó zeneszerző-karnagy, Ferencsik János karnagy, Rajter Lajos karnagy, Innocent-Vincze Ernő zenekritikus, Zakál Dénes zeneszerző, Szabó Miklós énekes. Szabó Miklóssal bensőbb barátságot kötöttem. 1951-ben angol órákat adtam neki.

Szorosabb kapcsolataim a felsorolt személyekkel nem voltak. [...]

Az 1946. évet otthon töltöttem. Hetekig nem mozdultam ki lakásunkból. Egy angol fantasztikus regényt fordítottam saját szórakozásomra: Rider Haggard SHE c. regényét.²⁹

Az év utolsó napjaiban felkeresett Újhelyi Gizella tanítónő, akinek a családjával Esztergomban egy udvaron laktunk. Akkor már évek óta nem láttam. Elmondotta, hogy az Actio Catholica külföldi gyermeknyaraltatási osztálya most van alakulóban és olyasvalakit keresnek, aki a szükséges levelezést le tudja bonyolítani. Január elsején az állást elvállaltam. A nyaraltatási akcióból azonban az elképzelt formában semmi sem lett, később került csak sor kisgyermeknek belgiumi, dániai és hollandiai utazására. Ellenben megkezdődött az amerikai katolikusok szeretetcsomag-mozgalma, válaszul a primás felhívására. Ezeknek a csomagküldeményeknek kérésével és megköszönésével foglalkozott kezdetben a mi osztályunk. Hárman voltunk: Kaposi Agáta, Majláth Pál gróf, és én. Az ártatlannak látszó szeretetcsomag akció azonban hamarosan kezdett titokzatos politikai háttérrel kapni. A primás utasítására az egyszerű kérő és köszönő levelekbe egyre több panasz és helyzetjelentés vegyült. A szociális osztály lassan átalakult gazdasági statisztikai hivattal, ahol kiértékelték az ország gazdasági helyzetét, a közhangulatot, a tömegek életszínvonalát. Mikor megjött Fox amerikai megbízott, a sokszorosított nyomtatványok özönével árasztották el és kérték, hogy juttassa el azokat Amerikába. Én mint főleg angol fordító és gépelő, magam is részt vettem ezeknek a hamis képet festő nyomdatermékeknek előállításában s ezzel vétkeztem a magyar nép ellen, Népköztársaságunk ellen, segítettem a nyugati imperialistákat. Ugyanebben az időben segítettem Lénárt³⁰ Ödön pap munkáját is azzal, hogy kérésére különböző amerikai, angol és svájci újságokból és könyvekből fordításokat készítettem részére. Ezekből a fordításokból Nagy Miklós papnak is adtam. Nagy Miklós hozott össze Dr. Torma Domokos külügyminisztériumi osztályfőnökkel is, aki ajánlatot tett nekem, hogy menjek át hozzá a külügybe. Én nem fogadtam el ajánlatát s ezzel újabb súlyos hibát követtem el.

Amikor a primás Amerikába készült, az egyetemi ifjúság nevében felkeresett Németh László hallgató és megkért, hogy fordítsam le az egyetemi ifjúság kiáltványát, amelyet az Egyesült Államokhoz intézett. Én ezt a valótlanságoktól hemzsegő írást Majláth Pállal együtt lefordítottam és Dr. Boroska László egyetemi lelkes társaságában felvittem Esztergomba. A primás elolvasta és kijelentette, hogy „ezért Andrassy út 60. jár”. Az írást visszaadta azzal, hogy az egyetemi ifjúság tanuljon és ne foglalkozzék világpolitikával. Az iratot így visszavittem Pestre, az AC-be,³¹ ahol feledésbe merült.

Míg az Actio Catholicában működtem, igen sok hangversenyt rendeztem elsőrendű művészek szerepeltetésével. Ezeket a Ranolder Intézet³² dísztermében és udvarán, ill. a Molnár utcai kultúrteremben rendeztük. Ezekben a következők szerepeltek: Gyurkovics Mária, Forrai Miklós, Farkas Ilonka, Nagy Izabella, Dankó Aladár, Máthé Jolán, Marjay Erzsébet, Littasy György, Csongor István. Ugyancsak rendeztünk műsoros estét a szociális osztály vezetőjének, Dr. Varasdy Sándornénak a lakásán. Ezekben én a művészek meghívásának, a vendégek kalauzolásának és olykor tolmácsolásának

feladatát láttam el. Ezeken az összejöveteleken a püspöki kar tagjai, a külföldi segélyküldöttségek tagjai és a diplomáciai kar angol, francia és amerikai tagjai vettek részt. Több olyan estély is volt, amelyre az AC-s tisztviselőket nem hívták meg. Szerepeltek ezeken az estélyeken: Gyurkovics Mária és férje, Forrai Miklós, Littasy György, Máthé Jolán és Dankó Aladár, valamint V[a]rasdy Sándorné lánya, Varasdy Emília és későbbi férje, Zempléni Kornél zongoraművész.

Itt kell megemlítenem személyes külföldi kapcsolataimat is. Még 1946 elején, amikor a szeretetcsomag akció lassan megindult, szereztem az egyik csomagról. Ez egy kaliforniai család címe volt: Burbank, Kalifornia, 1011 Providencia Av. Anyám nevében írtam nekik és két hónap múlva megérkezett az első csomag. Több csomagot kaptunk tőlük és még egy másik kaliforniai családtól is, melynek címét ugyancsak ők adták nekünk, amikor – mint írták – gyermekük született, házat vettek és nem tudtak semmit elvonni maguktól, hogy nekünk elküldjék.

Szintén az Actio Catholicából szereztem meg egy angol lány címét, aki magyar levelező társat keresett. A neve Patricia Peacock volt s az angliai Sussex tartományban lakott, középiskolás volt. Kb. egy éven keresztül leveleztünk és egy éve, hogy megszakítottam vele a kapcsolatot.

Az Actio Catholicában rendeltem meg két külföldi újságot is: az amerikai és az angol TABLET-et. Az egyik amerikai katolikusok, a másik az angolok hivatalos lapja volt. Az angol TABLET ma is jár nekem.³³

Az AC révén kerültem ismeretségbe Dr. Szentkirályi Józseffel, aki akkor az amerikai követség sajtóosztályát vezette, de vezetőségi tagja volt az AC kulturális osztályának is. Néhányszor voltam fönn nála. Később családjával együtt Amerikába utazott. Ugyancsak az AC-ban ismertem meg Dr. Nyékhelyi Tibort, akit Lénárt Ödön mellé vettek fel könyvtárosnak. Egy darabig együtt fordítottunk egy angol biológiai könyvet: Pierre Lecomte du Noüy HUMAN DESTINY c. tanulmányát.³⁴ Később egyre ritkábban találkoztunk és végül teljesen elszakadtunk egymástól. Mikor 1950. február végén két rendőrnnyomozó házkutatást jött tartani lakásunkra azzal, hogy feljelentés érkezett ellenem, hogy fegyvert rejtegetek, az első kérdésük ez volt: „Ismeri ön Dr. Nyékhelyi Tibort?” Megmondtam, hogy igen. Akkor megkérdezték, hogy mikor találkoztam vele utoljára. Azt válaszoltam, hogy 3–4 hónapja. Több szó ezután Dr. Nyékhelyiről nem esett.

Amikor a külföldi gyermeknyaraltatási akció ténylegesen megindult, engemet is be akartak osztani kísérőnek egyik vonatra, mint nyelvtudással rendelkező személyt. Én nem fogadtam el a megbízatást. A vonatokkal mint kísérők a következők mentek: Varasdy Sándorné, Pejacsevics Mária grófnő, Köhler Ferenc lazarista pap, Párdányi Emil volt mernyei plébános, a szociális osztály helyettes vezetője. Egy orvos-házaspár, akinek a nevére nem emlékszem. Köhler, Pejacsevics Mária és az orvos-pár kint is maradt Belgiumban.

Amikor a primás Kanadába készült, Varasdyné nekem adta ki fordításra azt a pásztorlevelet, amelyet Mindszenty az amerikai és amerikai magyar katolikusokhoz intézett. Ezt sem lett volna szabad elvállalnom, mert emlékezetem szerint becsmérlően nyilatkozott a Magyar Népköztársaságról és minden reményét a nyugati imperialistákba helyezte.

Az Actio Catholicától 1948. október elején váltam meg, lemondva az állásomról. Beláttam, hogy súlyos tévedést követtem el azzal, hogy ott dolgoztam. Levelet intéztem Gigler kanonokhoz,³⁵ országos igazgatóhoz. Kifejtettem nézetemet, hogy az Actio Catholicában egy elavult világ haldoklik s bejelentettem, hogy csak a kulturális osztály felelős vezetőjeként térek vissza, ha az időknak megfelelő új hangot és szellemet hozhatok.

Ettől kezdve nem volt keresetem egészen 1949 májusáig, amikor értesítést kaptam Dr. Pongrácz Alajostól, hogy alkalmaztatásom ügyében keressem fel. A követségen nyelvvizsgát tettem és egy heti várakozás után alkalmaztak. Velem együtt vettek fel egy Mihályfi Rózsi nevű gépírónőt is, akit aztán mellé[m] osztottak be. Külön szobát kaptunk és együtt készítettük az amerikai külügyminisztérium rádió-bulletinjének magyar kiadását. Ezen kívül fordítottunk kijelölt cikkeket a magyar napilapokból. Ezek gazdasági jelentések, az Amerika Hangja hazugságaival foglalkozó cikkek, politikai

beszédtek részletei voltak. A mi kötelességünk volt a követségi postával érkező amerikai napilapok szétküldése az egyes minisztériumoknak, valamint a külügyminisztérium hivatalos bulletinjének megküldése a kormányférfiaknak. Postáztunk ezeken kívül időnként könyveket is tanároknak, nevelőknek, tudósoknak. Ezek szótárak, gyermekkönyvek, pedagógiai tanulmányok és magazinok voltak, mint pl. a HARPER'S és a READERS DIGEST.³⁶ Ezeket a kiadványokat megküldtük a budapesti külföldi követségek vezetőinek is. Havonta egyszer ránk esett a vasárnap délelőtti inspekció. Ilyenkor a vasárnap reggeli magyar lapok főbb címeit kellett lefordítani és bemutatni a szolgálatban lévő amerikai tisztviselőnek. Ha ez úgy kívánta, egyes cikkekből rövid tartalmi kivonatot is kellett készíteni.

Tisztában vagyok azzal, hogy ezzel a működéssel kárt okoztam a Magyar Népköztársaságnak és elősegítettem az amerikai imperialisták ügyét, a béke tábora helyett a háború táborát segítettem.

1949. december 31-ével a Magyar Külügyminisztérium bevonta a követségen dolgozó magyar tisztviselők személyazonossági igazolványait. Már ekkor ki kellett volna lépnem a követségről. De én csak február végén lezajlott házkutatás után szántam el magam a kilépésre. Március elsején bejelentettem, hogy meg akarok válni a követségtől. Kijelentették, hogy megfelelő indok nélkül nem léphetek ki. Én erre hazugsághoz folyamodtam: a nálam történt házkutatást tovább dagasztottam és azt mondtam az osztályvezető Ruth Tyron-nak, hogy a házkutatás után a rendőrség zsarolni kezdett, pénzre van szükségem s nagyobb összeg csak akkor lesz a kezemben, ha kilépek a követségről és felveszem a 2500 forintnyi végkielégítést. Ez azonban másra kellett. Ebben az időben meg akartam venni egy újjáépítendő szabadrendelkezésű lakást, amelynek az építési hozzájárulása 15.000 ft. volt. Ugyanekkor tárgyaltam az Állami Lapkiadó Vállalattal egy amerikai követségi autó megvételéről. Az amerikai Godsey-nak hívták; hirtelen áthelyezték Rómába és sürgősen el akarta adni a kocsiját. Közvetítési díjként 10.000 forintot kértem az amerikaitól, aki 125.000-ért akarta eladni a kocsit. Az Állami Lapkiadó vezetői megnézték és kipróbálták az autót, azután hosszas huzavona következett s az üzletből végül nem lett semmi. Az amerikai elutazott és vitte magával a kocsit.

Én közben már biztosra vettem, hogy a dolog sikerült és megkapom a 10.000 forintot. Így aztán amikor egy hölgyismerősöm átadott nekem egy 15.000 forintot érő brillt, a követ zálogba adtam egy ismerősömnek, aki szerzett rá 5 ft kölcsönt, a követ pedig biztosítékként magánál tartotta. Én ezzel az 5000 forinttal, valamint a követségtől kapott 2500 ft végkielégítéssel, ami összesen 7500 forintot tett ki, lefoglaltam a lakást. Közben minden pillanatban vártam, hogy az autóvétel lebonyolódik, én megkapom a kikötött közvetítési díjat, 5000 forinttal visszaváltom a brillt, visszaadom a tulajdonosának, a másik 5000 ftot pedig az építésznek adom, aki talán hozzá fog járulni, hogy a maradék 2500 ftot kisebb részletekben fizessen, ahogy tudom. Az üzlet azonban elmaradt, pénzem nem volt, a hölgy türelmetlen lett és követelte, hogy vagy vigyem neki a pénzt, vagy adjam vissza a brillt, majd ő értékesíti. Én kétségbeesetten húztam az időt és megoldást kerestem. A tulajdonos végül is türelmét vesztette és átadta az ügyet az ügyvédjének, hogy sürgősen tegye meg ellenem a följelentést. Ekkor már láttam, hogy csak a lakás visszamondása húzhat ki a bajból. Mikor tehát az ügyvéd (Dr. Szuló Alajos, Somogyi Béla út 9.) a kölcsönadót – akinél biztosítékként feküdt a brill – és engem magához hivatott, kértem a kölcsönadót, hogy fogadja el az 5000 ft fejében a lakásvételi szerződést, amelyen a lefizetett 7500 ft nyugtázva volt, tehát a lakás visszamondása esetében ugyanennyi forintot ért, mivel az építész ígéretet tett nekem, hogy kívánságomra – ha bármi közbejön és lemondok a lakásról – a lefizetett összeget teljes egészében visszafizeti. A kölcsönadó hosszas húzódozás után beleegyezett, hogy velem együtt elmegy az építészhez, megsemmisíteti a vételi szerződést és kéri a lefizetett összeg sürgős visszatérítését, valamint abba, hogy a brillt letétbe helyezi a tulajdonosnő ügyvédjénél, Dr. Szulónál. Ebbe a megoldásba mind a két fél beleegyezett. Az építész viszont először hallani sem akart a szerződés megsemmisítéséről, ill. az összeg visszatérítéséről. Végül kijelentette, hogy visszafizeti a pénzt, de csak akkor, ha a lakást másvalakinek eladta. Ez elég sok időt vett igénybe, de végül is rendeződött a piszkos ügy.

Ott állottam állás, lakás, minden nélkül; és becstelenül sok ember szemében, aki bízott bennem.

Egy évig tartó küzdelembe került, amíg ismét sikerült állásba jutnom, ezúttal végre olyanba, ahol a Magyar Népköztársaságot szolgálhatom. Ez alatt az egy év alatt sok mindennel próbálkoztam. Közzétettem egy hirdetést az Új Ember c. katolikus újságban, hogy angol, francia, német nyelvtanítást vállalok. Felkerestem az Új Ember szerkesztőségét és kértem, hogy adjanak nekem fordításokat. Kaptam is néhány francia cikket a LA CROIX c. lapból, amely filozófiai és vallási kérdésekkel foglalkozott.³⁷ Aztán ez is megszűnt. A nyelvórák iránt sem volt érdeklődés. Ekkor jött fel hozzám az önéletrajzom elején már említett Dr. Boross Lajos ügyvéd, aki vallásos tárgyú verseit akarta angolra és franciára fordíttatni. A versek együgyűek és monotonok voltak, de kaptam a lehetőségen, mert más nem volt. Két soronként fizetett egy forintot.³⁸ Tévedtem: négy soronként, azaz versszakonként fizetett egy forintot. Szóval alamizsna volt, nem egyéb.

1950 vége felé aztán ő is bejelentette, hogy nem tud tovább segíteni, mert régi kliensei nem fizetik tartozásaikat, nyugdíjából pedig nem tud ilyesmire áldozni.

Kínlódásban telt el 1951. január, február. Március elején édesanyám mellhártyagyulladásos ágynak esett s az állapota annyira súlyosbodott, hogy 17-én be kellett szállítanom a János kórházba. Itt halt meg augusztus 9-én, közben kifejlődött rákban.

Feleségemmel, aki ekkor még menyasszonyom volt, töprengtünk, hogy mit lehetne tenni. A nyelvóraadásnak végleg befellegzett. Ekkor jött az az ötlete, hogy beszélünk kellene az egyik tanítványának az édesapjával, aki az adatok szerint gyári munkás. Szerét is ejtettük a találkozásnak és az apa, Takács Ferenc, az ANÓD Áramirányító Gyár esztergályosa meg is ígérte, hogy segíteni fog rajtunk.

Április 25-én végre munkába álltam az Anódban. Még ezt megelőzően beiratkoztam egy műszaki rajz tanfolyamra, menyasszonyom kölcsönözte a tandíjat, ill. a kettőnkét, mert velem együtt ő is végighallgatta a tanfolyamot.

Ezt a tényt röviddel munkába állásom után megemlítettem a vezetőségnek. Megígérték, hogy ha elvégzem a tanfolyamot, kipróbálnak és ha megfelelek, átminősítenek. Június elején valóban bekerültem a szerkesztésbe és azóta is mint műszaki rajzoló dolgoztam. A gyárban vállaltam a május 1-i dekoráció elkészítését, amit valóban egészen egyedül meg is csináltam. Verseimet állandóan kiteszik a Fali Újságra. Augusztus 20-ra írott versem két méter hosszú pausz-papírra írva tették ki a gyár falára. Ezután is dolgozni akarok, semmi mást, csak dolgozni és használni Népi Demokráciánknak, amely ellen annyit vétkeztem.

Rádöbbsentem mindarra, amit elkövettem és szívemből bánom. Kérem, adjanak alkalmat, hogy hasznos termelőmunkával ismét elfoglalhassam helyemet a szabad dolgozók békét építő társadalmában.

Budapest, 1951. IX. 12.

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 24–31. Gépelt tisztázat Tavaszy Sándor aláírásával.]

2/b. Tavaszy Sándor önéletrajza, 1956. július 25.

ÖNÉLETRAJZ

Nevem: TAVASZY SÁNDOR

Foglalkozásom: MÁV személypénztáros MENDE állomáson.

1919. VIII. 25-én születtem Erdélyben, Háromszék megyében, Sepsiszentgyörgyön. Anyai ágon ükapám volt Kőrösi Csoma Sándor. Tőle örökölhettem az idegen nyelvek iránti készséget és az irodalom szeretetét.

Iskoláimat Budapesten végeztem. Apám, aki altiszt volt a Pénzügyminisztériumban, sok nehézség között iskoláztatott. Érettségi után pályáztam az Egyetem bölcsészeti karára, ahol magyar irodalmat és francia irodalmat, magyar

nyelvészetet és filozófiát akartam hallgatni. Sokáig nem akartak szóba állni velem származásom miatt, végre azonban elszánt akarattal kiverekedtem magamnak a felvételt. A közbejött háborús idők és betegségeim megakadályozták tanulmányaim befejezését. Egyetemi tanulmányaimra vonatkozó okmányaim az ostrom alatt elkallódtak.³⁹

Egyetemi éveim közepén súlyos izületi gyulladás támadta meg bal térdemet és derekamat. Évekig bénán feküdtem. Így ért az ostrom és a felszabadulás is. Csak 1946 elején tudtam ismét lábra állni.

Ekkor elmentem legalább 20 személyzeti osztályra és jelentkeztem fordítónak, külföldi levelezőnek, az általam bírt 3 nyelv megjelölésével. Legtöbb személyzeti osztályvezető azt a bántó hangon odavágott mondatot szegezte nekem, hogy: „Hordott már az elvtárs téglát, kevert maltert és cipelt vasat a nép államának építéséhez?!” Azt válaszoltam, hogy azt éppen nem, de vannak olyan SZAKképességeim, amelyeket a nép államának érdekében még sokkal nagyobb sikerrel tudnék gyakorolni, mint mondjuk a vascipelést... Előhoztam betegségeimet is, aminek következtében nem is szabad fizikai munkát végezniem – erre a következő válasz jött: „Hja, ezt mindenki mondhatja...”

Beláttam, hogy reménytelen eset a személyzeti osztályokkal való vita és hozzáláttam ahhoz, ami megmaradt számomra: keserves utánajárással tanítványokat szereztem. Nyelveket tanítottam és vizsgákra készítettem elő.

Ezzel igen szépen kerestem egészen 1950-ig. Ekkor az ismert körülmények miatt megcsappant az idegen nyelveket tanulók száma. Más kereset után kellett nézniem. Egy mérnök barátom biztatására elvégeztem egy műszaki rajz tanfolyamot. 1950 végén jelentkeztem műszaki rajzolóknak a MOM-ba. Fel is vettek segéd munkásnak. Meg is fáztam télen az udvaron, úgy, hogy alig tudtak ismét helyrehozni. Ez azonban nyomós érv volt, a személyzeti osztály kissé meg is szeppent és feldobott az akkor alakuló TMK-részlegbe műszaki rajzolóknak.

A súlyos téli megfázás azonban egyre kutyálkodott és az 1954. évi nagy télen a fűtetlen irodahelyiségben kötelességem hűsleges teljesítése közben ismét úgy rám támadt, hogy több mint FÉL ÉVIG voltam ágyban fekvő beteg. Utána jött egy 30 napos tüdőgyulladás és betetőzésül 1954. augusztus végén a racionalizálás...

54. XII. 15-éig voltam állás nélkül. Ekkor bekerültem – egy ismerősöm ajánlására – a Pamuttextilművekhez csévehordónak. A téli idő és a nehéz munka ismét megtette a magáét: 3 hónapra betegágyba kerültem egy csúnya üzemi balesettel és régi izületi betegséggel. Felgyógyulásom után orvosi javaslatra áthelyeztek a Pamuttextilművek Kultúrházába segéd fűtőnek, mert csak ott volt keret. Majd 1955 júniusában, azzal az indokkal, hogy „nyáron nincs szükség fűtőre” – racionalizáltak.

1955. szept. elején végső elkeseredéssel jelentkeztem a Magyar Államvasutaknál. IX. 8-án fel is vettek és mivel III. egészségügyi csoportos lettem, kereskedelmi áruértesítőnek osztottak be Bp. Ferencváros állomásra.

Politikai vonalon: katona soha nem voltam, a Szovjetunió elleni támadó háborúban nem vettem részt, Nyugaton nem voltam, bár 1944-ben még hordágyon is fel akartak kényszeríteni egyik kiürítő vonatra. Én ezt kereken megtagadtam.

Politikai pártnak soha nem voltam tagja. Régi tagja vagyok az MSZT-nek,⁴⁰ amelynek üzemi vonalon különböző kultúrmunkákat végeztem.

A MÁV keretében, úgy érzem, igen tág tere nyílhatna idegen nyelvtudásom hasznosításának. Ez az a terület, ahol a vasút a legtöbb hasznomat tudná venni, mert ezt a munkakört szívvel-lélekkel tudnám betölteni.

Tavaszy Sándor

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 67–68. Kézzel, töltőtollal írt eredeti, Tavasz Sándor aláírásával. A jobb felső sarokban Murinai János áv. főhadnagy kézírásával: „Adta: »Petrovics« ü. Vette: Murinai. 56. VII. 25.” A dokumentum végén ugyanezzel az írással: „Megjegyzés: Az »Ü.« a BM áv. szerveivel történt megállapodás szerint munkahelye felé csak a fenti tartalmú életrajzot adhatja, ettől nem térhet el. Murinai.”]

3/a. Tavaszy Sándor vallomása a hamis iratok elkészítéséről, 1951. szeptember 12.

Részletes vallomás a hamis iratok elkészítéséről

Megnevezésük:

- a.) Horthy kormányzó tanúsítványa, hogy én részt vettem a fegyverszüneti proklamáció előkészítésében.
- b.) Horthy kormányzó megbízó levele részemre a nyilas rádióban való titkos működésre.
- c.) Horthy kormányzó utasítása a magyar hatóságokhoz, hogy tegyék lehetővé részemre az egész ország területén való korlátlan utazást.
- d.) Hamisított hungarista árpád-sávós karszalagra írott katonai felmentés Beregfy nyilas hadügyminiszter aláírásával.

Az a.) alatt említett hamisítványhoz a papírt egy nagyobb méretű könyv (nem tudom, mi volt a címe) belső félkemény, sárgás színű borítólapjai szolgáltatták. Ezekre gépeltem otthon egy kis táskagépen a teljesen fantáziaszülte szöveget, majd töltőtoll tintával emlékezetből alája hamisítottam a „HORTHY” nevet. A homorú réz pecsétnyomót, a piros viaszt, valamint a vizesnyomású hosszúkás alakú „MAGYAR TELEFONHÍRMONDÓ ÉS RÁDIÓ RT.” Feliratú pecsétnyomót a Stúdió tájékoztató irodájának fiókjából loptam el még 1944. december vége felé, amikor minden ilyen szerszám úgyszólván teljesen gazdátlanul hevert a végső zűrzavarban. Elvettem egy pecsételő párnát is, amit később a hamisításoknál felhasználtam.

Ugyanez áll a b.) és c.) pont alatt említett hamisítványokra is. Ezekre „NÁRAY” rádióelnök nevét szintén emlékezet után hamisítottam rá.

A d.) alatt említett hamisítványhoz a papírt szintén a tájékoztató iroda asztaláról vettem el, ahol ez a papír tömegével hevert. A szöveget erre is, akárcsak a többire, otthon írtam rá az említett táskagépen.

Beregfy aláírását soha nem láttam, tehát teljesen önkényesen kanyarítottam oda valami ilyesmit, ami hasonlíthatott véleményem szerint egy ilyesfajta ember aláírásához. A vizsgáló rendőri közegek nem is annyira az aláírást nézték, hanem az árpád-sávós szalagot és a pecsétet. Egyébként látszott rajtuk, hogy ők is jobban örülnek annak, ha nem akad komoly dolguk az ún. „katonaszökevényekkel”.

Hamisításaimba senkit nem avattam be és nem is készítettem más részére semmi ilyesfajta hamisítványt.

Azonban itt említem meg azt, hogy egyik ismerősöm, Dr. Molnár Károly kérésére kézírásommal kitöltöttem és aláírtam egy hamis keresztlevelet, amit a rádió egyik ismert zeneszerzője és karnagya, Jemnitz Sándor használt fel, amikor sárgacsillagos napokban mentesítő személyi okmányra volt szüksége.

Budapest, 1951. IX. 12.

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 54. Gépelt tisztázat Tavasz Sándor aláírásával.]

3/b. „Horthy Miklós testamentuma, 1944. október 15.”

Legyen ez az írás testamentum, amit egy magyarra, egy kedves fiamra bízok, aki – tágabb kezdeményezési lehetőségek birtokában – jó szellemem lehetett volna.

A káosz már előrevetí árnyékát, miközben ezeket diktálom neki. Azt akarom, hogy a saját szavaimmal is hallja azt, ami leírva egész életén át méltó díszé lesz.

Ötödik éve ismerem és becsülöm Tavasz Sándort. Gödöllőn hozott össze vele a véletlen, azután Széchenyi-Venderbilt Alice grófnő és férje, gróf Hadik Béla társaságában láttam újra, mint legbensőbb barátjukat.

Nem volt ő soha politikus, csak egy józan ítéletű fiatal magyar, nemzedékének az átlagon messze felülemelkedő egyede, aki meglátta azt, amit minden felelős magyarnak meg kellett volna látnia. Rajongó fiatalember, fanatikus hirdetője és harcosa Szabó

Dezső eszméinek, idealista, akit nem fertőztek meg a jelszavak, mert minden idealizmusa mellett könyörtelen realista, egészséges ember.

Meghallotta annak a vészharangnak a kongását, amelyet minden magyar meghallhatott volna, amelyet Szabó Dezső kongatott meg 15 évvel ezelőtt; meghallotta, saját vallomása szerint, mint fiatal diák és szilárdan arra indult el, amerre ez a harangszó hívta. A kitagadott zseni süket fülekre talált számtalan halálsikolya volt az ébresztője, amely rádöbbsentette a germán nemzeti szocialista hatalmi álmot rettentő étvágyának orientációjára.

Mikor én megismertem, már kipróbált harcos volt azok között a kevesek között, akik szembefordultak a német imperializmussal és itthoni behódolóival egyaránt.

Tanúm, hogy az utolsó öt év alatt milyen embertelen kínokat állottam ki.

Tanúm, hogy a kéretlenül rám erőszakolt bécsi döntés után minden bevonulás alatt a fegyverek csöve volt rám irányítva és a retorziók özöne volt készenlétbe helyezve: nem lehetett nem csinálnom a szégyenletes komédiát.

Tanúm, hogy akaratom ellenére követték el megszedített hűtlen politikusaim a legnagyobb demenciát, a háborúba való aktív belépést a nemzetiszocialista Németország oldalán.

Ismeri Teleki gróf végzetét és gyilkos pisztolyt tartó kezét is.

Tanúm, hogy von Papen és Göring, Erdmannsdorf⁴¹ és Wesemayer⁴² hogy tették lehetetlenné Országomat a külföld előtt, hogy fojtottak el csírájában minden más irányú kezdeményezést, mit csináltak a zsidókérdéssel és milyen tálalásban vitték gazságaikat a világ elé.

Tanúm, hogy végtelen kínlódás után szeptember 2-án, a román kapituláció napjaiban fegyverszünetet akartam kérni a Szovjetunió kormányától. Ördögi szervezettségük rájött és a legdurvább fenyegetések kíséretében tépte szét az erről szóló okmányt.

Tanúja annak a másfél hónapos pokolnak szeptember 2-től október 15-ig, a napnap utáni erőfeszítéseknek, hogy nyilvánosságra hozhassam az említett dokumentumot.

Míg október 15-én, ma, a közös munka eredményeképpen végre, élete kockáztatásával elhangzott tolmácsolásában a felrázó üzenet.

Megszédített tisztikarom a legszörnyűbb csalódást okozta nekem. Werth Henrik szelleme jó munkát végzett... Az ő silányságukon múlik, hogy szavam, úgy látszik, gyászba fullad s hogy a náci örület elvetéltjei megkezdhetik utolsó simításukat a rombolás művén...

A jövő kifürkészhetetlen, de bízom az angolszász nemzetek és a Szovjet jobb belátásában, akik értesüléseik alapján tudják, hogy összekötözött tehetetlen szemlélője voltam csak az eseményeknek, nem irányítója. Bízom Eckhardt Tibor külföldi munkájának eredményességében.⁴³

Bízom a fiatal nemzedék tetterejében, ha ugyan ez a nemzedék egyáltalán túléli a katasztrófát...

Végtelen bizalmam, hűségébe vetett feltétlen hitem küldi most útjára egy áldozatos és nagy önmegtagadást követelő megbízatással.

Isten óvja Hazámat, óvja őket, magyar magyarokat, akik talán más horizontot tudnak az elcsigázott, kifosztott, meghurcolt milliók szeme elé állítani.

Királyi Vár,

Budapesten, 1944. év október hó 15-én.

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 55/25–26. Gépelt eredeti, az elején és a végén koronát ábrázoló pecsétnyomattal, a végén „Horthy” névalírással.]

3/c. „Horthy Miklós utasítása, 1944. október 15.”

A K A R A T O M -

hogy az alábbiak szószerint megtörténjenek:

T A V A S Z Y S Á N D O R

U R,

a Magyar Rádió bemondója, mai proklamáció tolmácsolója, legbensőbb régi bizalmasom. Őszinte szívvel dolgozott mellettem Országom és Népem megmenetléseért. Elhatározásaim indítékait tökéletesen ismerte és tudja, hogy jó magyar lélekkel és józan ésszel nem akarhattam mást.

Hűségét és szaktudását mindenkinél jobban ismerem. Ezen erényeibe vetett f e l t é t l e n b i z a l m a m állítja Öt most, a szerencsétlen délutáni események után, újra a mikrofon elé, jóllehet a nyilas szellemű Rádió szolgálatában nem akart tovább működni.

Titkos utasításaim alapján dolgozik az Erőszak Rendszerének megbuktatásán. Minden tetteért egyedül nekem felelős. Minden kívánsága :

PARANCS - AZONNAL TELJESITENDŐ.

Ha a Nemzeti Kormány elfoglalja helyét, állítsa Öt a felszabadult szellemű Magyar Rádióban szaktudásának megfelelő munkaterületre.

Budapesten, 1944. október hó 15.

M A V O L O N T É -

que les suivants soient sévèrement faits :

M. A L E X A N D R E T A V A S Z Y

le speaker de la Radio Hongroise, l'interpreteur de ma Proclamation d'aujourd'hui est mon plus intim collaborateur. Il a travaillé avec moi de tout son coeur pour sauver La Hongrie. Il connaissait tous les détails de mes projets et sait, que j'ai voulu diriger les événements de ces jours d'après la critique du bon sens.

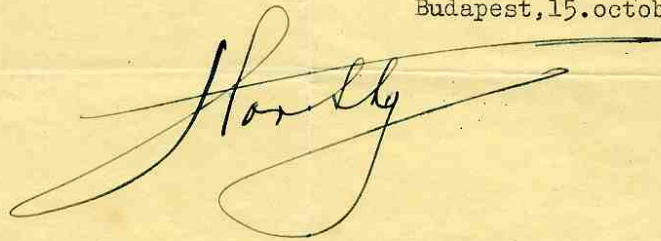
Sa fidélité et son savoir méritent la confiance - je sais. Je les éprouvé. Celle-ci : m a c o n f i e n c e b i e n p r o f o n d e l'a posé de nouveau au service de la Radio Hongroise, maintenant, après les événements fatals de cet après-midi d'octobre - bien qu'il a décidé de désavouer pour travailler entre les bandits nazis.

Il reste et fait avancer le dépérissement de ce système violent - selon mes instructions secrètes. Il n'est responsable pour ses faits qu'a moi seul. Chaqueun de ses désires:

ORDRE - on DOIT LES ACCOMPLIRI M M É D I A T E M E N T.

Si le Gouvernement National occupera sa place - collaborez avec M. Tavaszy et s'appuyiez, comme moi, a son savoir.

Budapest, 15. octobre 1944.

ellenjegyezve:

signé

Magyar Telehírvivő és Rádió R. T.

55/27

Péter Gábor
Az Államvédelmi Hatóság Vezetőjének
Budapest

Én, Tavasz Sándor, 32 éves műszaki rajzoló bevallom, hogy kiszolgáltam a reakciós Horthy-rendszert, a klerikális reakciót és az amerikai imperialistákat.

Múltammal szakítottam és súlyos bűneimet megbántam. Jóvá akarom tenni vétkeimet és ezért tisztelettel kérem, engedélyezzen számomra türelmi időt, amely alatt bebizonyíthatom megbánásom őszinteségét.

Én nagyon széles ismeretségi körömben bizalmas munkát szeretnék végezni a Magyar Népköztársaság érdekében. Fel akarom kutatni és le akarom leplezni azokat az ellenséges elemeket, akik szóval vagy tettel meg akarják károsítani a Magyar Népköztársaságot.

Tisztelettel kérem a próbaidő engedélyezését.

Budapesten
1951. IX. 22.
Tavasz Sándor

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 55/19. Kézzel, tollal írt eredeti, Tavasz Sándor aláírásával.]

5. Tavasz Sándor beszerzési nyilatkozata, 1951. szeptember 22.

Nyilatkozat

Alulírott Tavasz Sándor, műszaki rajzoló, volt rádióbemondó (született 1919. augusztus 25-én Sepsiszentgyörgy, anyja neve néhai Dants Berta) önként felajánlom szolgálataimat az Államvédelmi Hatóságnak.

Ezt azért teszem, mert jóvá akarom tenni múltbeli bűneimet, azt, hogy egész eddigi életemben mindig a nép ellenségeinek a szolgálatában állott s magam is tevékenyen részt vettem háborús és népellenes bűncselekményekben. Mint a horthysta, majd később a nyilas rádió bemondója tevékenyen részt vettem a háborús uszításban s ezzel magam is hozzájárultam sok ezer ember halálához és az ország lerombolásához.

Múltbeli bűneim elkendőzésére különféle iratokat hamisítottam, amelyeket igazolási eljárásom során felhasználtam s ezzel közokirat-hamisítás büntettét követtem el.

Mindezek folytatásaképpen az Actio Catholica szolgálatába szegődtem, a klerikális reakciónak ehhez a harci szervéhez, mely egyben a nyugati imperialisták kémfedő-szerve is volt. Ezt az állásomat az imperialisták nyílt szolgálatával váltottam fel, az amerikai imperialisták budapesti követségének alkalmazottjaként fordítója lettem a követség által kiadott bulletinoknak. Ezek a bulletinok tele voltak a magyar népet, a Népköztársaságot, a Szovjetuniót ocsmányul rágalmazó koholmányokkal. Annak ellenére, hogy fentiekkel tisztában voltam, a fordításokat elvállaltam, mert egyetértettem azok bomlasztó szándékával. Tudatában vagyok, hogy a magyar nép ellen milyen súlyosan vétkeztem s ezúton szeretném bűncselekményeimet jóvátenni. Pótlólag még megemlítem, hogy 1951. szeptember 11-én katonai behívóparancsomnak eleget nem tettem s ezzel a szökés büntettét követtem el.

Tudomásul veszem, hogy az ÁVH-val fennálló kapcsolatom szigorúan titkos. Az ÁVH-n történt kihallgatásomról, sem a kapott feladatokról soha senkinek említést nem tehetek, még feleségemnek, barátaimnak, rokonaimnak sem. A titoktartás megszegése az állami titkokról szóló törvénybe ütközik s tudomásul veszem, hogy a titoktartás megszegése esetén a[z] ÁVH ezt velem szemben a legszigorúbban alkalmazni fogja.

Kötelezem magam arra, hogy a tudomásomra jutott mindennemű népi demokrácia-ellenes tevékenységet, kémkedést, szabotázszt, diverziót, vagy ezekre való felkészülést, rémhírterjesztést a Párt, a Népköztársaság, a Szovjetunió, vagy azok

vezetői elleni rágalmazást, stb. a hatóságnak azonnal írásban jelentem. Magam részéről mindent el fogok követni arra, hogy ilyen adatok birtokába jussak s e célra fel fogom használni minden baráti és rokoni kapcsolatomat. Feladataim sikeres ellátása érdekében kötelezem magam, hogy rendszeres kapcsolatot fogok tartani az ÁVH e célra kijelölt tisztjével s annak utasításait legjobb tudomásom szerint maradéktalanul s kellő időben végrehajtom.

Tudomásul veszem, amennyiben fenti teljesen önként vállalt kötelezettségeimnek nem tennék eleget, megbízatásomat elárulnám, vagy hamis adatokkal megkísérelném az ÁVH-t félrevezetni, ebben az esetben az ÁVH azonnal érvényesíti folyamatba tett, de felfüggesztett büntető eljárást.

Budapesten
1951. IX. 22-én
Tavaszy Sándor
Bp. XI. Zsoltár u. 6. f. 2.
(Dr. Herke-lakás)

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 20–23. Kézzel, tollal írt eredeti, Tavasz Sándor aláírásával.]

6. Jelentés Tavasz Sándor beszervezéséről, 1951. november 30.

SZIGORÚAN TITKOS „H”!

Szolgálati jelentés
Budapest, 1951. nov. 30.

Tavaszy Sándor beszervezése 1951. szeptember 21-én történt meg. A beszervezést Gárdos György áv. őrnagy hajtotta végre. Jelen volt még Kasza Teréz áv. alhdgy.

Tavaszy mint őrizetes a kihallgatások után lett beszervezve. 1951. szeptember 11-én került őrizetbevétele, mint a fasiszta Rádió volt bemozdója, azzal, hogy a nyilas éra alatt különleges megbízása volt, Horthy Miklós igazolványával.

Kihallgatása során kiderült, hogy a különleges megbízatást igazoló okmányok hamisítványok, melyet saját maga készített, s hitelesített a Rádiótól ellopott bélyegzővel.

Beszervezése azért látszott célszerűnek, mert mint az Actiókatolika [sic!] és az USA Bp-i követségének alkalmazottja, továbbá a fasiszta Rádió volt alkalmazottja ismeretségi körében felhasználható tevékenységet tud kifejteni. Indokoltta tette az is, hogy saját maga ajánlotta fel szolgálatait azért, hogy fasiszta múltját és felszabadulás utáni magatartását jóvátehesse.

Tavaszy a beszervezést célzó kihallgatás ideje alatt alakoskodó, és számító magatartást tanúsított. A kihallgatás menetének irányítása úgy történt, hogy Tavaszzy önként, írásban ajánlotta fel szolgálatait a Hatóság részére, illetve kérte ajánlkozásának elfogadását.

Felajánlott szolgálatainak elfogadása után nyilatkozatot kellett írnia a titoktartásról, hogy esetleges árulása súlyos következményekkel jár, továbbá vázolta a nyilatkozatban az elkövetkező kötelezéseit.

[ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 37. Aláírás nélküli gépelt eredeti.]

- ¹ Majtényi György: *A tudomány lajtorjája. „Társadalmi mobilitás” és „új értelmiség” Magyarországon a II. világháború után.* Budapest, Gondolat Kiadó – Magyar Országos Levéltár, 2005. 223.
- ² John Lukacs: *Évek...* Budapest, Európa Könyvkiadó, 1999. 11.
- ³ Karsai Elek 1965-ben megjelent munkájában megjelenik ugyan az illető („A szpíker kétszer olvasta fel a proklamáció szövegét”), ám névtelenül, és ezáltal teljesen személytelenül, a cselekvő igealakot inkább csak retorikai fogásként használja. Karsai Elek: *A budai vártól a gyepűig 1941–1945.* Budapest, Táncsics Kiadó, 1965. 548.
- ⁴ Tavasz Sándor rövid életrajza megjelent: *Új magyar irodalmi lexikon. P–ZS.* Második, javított, bővített kiadás. Főszerk. Péter László. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2000. 2219. A szócikket Balogh Magdolna jegyzi. Részletesebb biográfiai adatait a beszerzési dossziéjából vettem.
- ⁵ ÁBTL 2.2.1. Tavasz Sándor operatív nyilvántartó kártyája.
- ⁶ „Petrovics” eredeti beszerzési anyaga a BM III/I. Csoportfőnökség által kezelt Bt-dossziéba került: ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1.
- ⁷ ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 2–4. Tavasz Sándor környezettanulmánya, 1950. november 25. Az egy évvel később, 1951. szeptember 4-én készített környezettanulmány lényegében megismétli ezeket a megállapításokat. Lásd uo. 5–7.
- ⁸ ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 49–51. „Nyáradi” fn. ügynök jelentése, 1951. július 6.
- ⁹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 55/8.
- ¹⁰ ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 15–18. Feljegyzés Tavasz Sándor kihallgatásáról, 1951. szeptember 12.
- ¹¹ ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 38–39. Javaslat figyelésre, 1951. október 22. Az október 23-i figyelésről szóló szolgálati jelentéseket lásd uo. 40–43.
- ¹² Vö. Paul Ricoeur: A narratív azonosság. In: *Narratívák 5. Narratív pszichológia.* Szerk. László János és Thomka Beáta. Budapest, Kijarat Kiadó, 2001. 15–25.
- ¹³ Dan McAdams: A történet jelentése az irodalomban és az életben. In: *Narratívák 5. Narratív pszichológia.* Szerk. László János és Thomka Beáta. Budapest, Kijarat Kiadó, 2001. 165.
- ¹⁴ Kónya Anikó: A személyes emlékek társas természete. In: *Kollektív, társas, társadalmi.* Szerk. Kónya Anikó, Király Ildikó, Bodor Péter, Pléh Csaba. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999. 160.
- ¹⁵ Craig R. Barclay – Thomas S. Smith: Önéletrajzi emlékezés: a személyes kultúra megteremtése. www.memolab.c3.hu/emlek/05konyv/ford/barclay.htm (2007. szeptember 24.) és Hámori Eszter: Az önéletrajzi emlékek egyéni és kollektív funkciója tárgykapcsolati megközelítésben. In: *Kollektív, társas, társadalmi.* Szerk. Kónya Anikó, Király Ildikó, Bodor Péter, Pléh Csaba. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1999. 113–128.
- ¹⁶ László János: *A történetek tudománya. Bevezetés a narratív pszichológiába.* Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 2005. 97.
- ¹⁷ Pataki Ferenc: Az identitás helyzeti aktualizálódása. In: *Uő: Élettörténet és identitás.* Budapest, Osiris, 2001. 203–224.
- ¹⁸ Nemes Péter: Egy út története. John Clare és a narratív emlékezet. In: *Az elbeszélés módozatai. Narratíva és identitás.* Szerk. Józán Ildikó – Kulcsár Szabó Ernő – Szegegy-Maszák Mihály. Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 93.
- ¹⁹ „Petrovics” jelentéseit tartalmazó eredeti munkadosszié 1956 októberében megsemmisült. Az 1957–1962 közötti jelentéseit az M-16382 és az M-16382/1 számú dossziék tartalmazzák.
- ²⁰ Az erre az időszakra vonatkozó iratokat lásd: ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/2. és 3.2.3. Mt-255.
- ²¹ Schubert Gusztáv: Filmesek a ravatálnál. Halál egyenes adásban. *Filmvilág*, 1999/3. 12–14.; Tamás Amaryllyis: Minden titkok fonákja. Beszélgetés Dettre Gáborral. *Filmvilág*, 1999/3. 14–16.; Somogyi Lia: „Az érdekel, hogy mi van a történetek mögött” Beszélgetés Dettre Gáborral. *Filmkultúra*. 1999. május 15. www.filmkultura.hu/1999/articles/profiles/dettre.hu.html (2007. szeptember 24.).
- ²² Az államvédelmi iratokban következetesen Tavasziként írják Tavasz Sándor nevét, ezeket én sem javítottam.
- ²³ Helyesen: Anód Áramirányító Gyár.
- ²⁴ Ma: Fővám tér.
- ²⁵ A rádiónál vezetett személyi nyilvántartólapja szerint Tavasz apai ágon református, anyai ágon római katolikus családból származott, ő maga katolikus vallású volt: ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 55/7.
- ²⁶ Helyesen: Beregfy.
- ²⁷ Üzemi Bizottság.
- ²⁸ Az igazoló eljárás iratai megtalálhatóak Tavasz beszerzési dossziéjában: ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 55/12–18.
- ²⁹ Henry Rider Haggard (1856–1925) angol regényíró. *She* című kalandregénye először 1886-ban jelent meg folytatásokban, majd 1887-ben könyv formájában.
- ³⁰ Helyesen: Lénárd.
- ³¹ AC: Actio Catholica.
- ³² Teljes nevén Ranolder Intézet Klára Nőiipari és Háztartási Felső Leányiskola.
- ³³ Az 1840-től megjelenő angol *The Tablet*, és az 1908-ban Brooklynban hasonló címen alapított katolikus lapokról van szó.
- ³⁴ Pierre Lecomte du Noüy (1883–1947) francia biológus, biofizikus és matematikus. *Human Destiny* (franciául *L’Homme et sa destinée*) című munkája 1947-ben jelent meg. Egykori munkatársa szerint Tavasz levelezett du Noüy özvegyével, akitől több könyvet is kapott: ÁBTL 3.2.1. Bt-1077/1. 49–51. „Nyáradi” fn. ügynök jelentése, 1951. július 6.
- ³⁵ Gigler Károly (1897–1965) pápai kamarás, kanonok, az Actio Catholica egyházmegyei igazgatója.
- ³⁶ A *Harper’s* 1850-től, a *Readers Digest* 1922-től megjelenő amerikai magazin.

³⁷ A *La Croix* című francia katolikus lap 1880-tól jelenik meg, 1883-tól napilapként.

³⁸ Ez a mondat át van húzva.

³⁹ „Hivatalos” életrajza szerint Tavaszy magyar–francia–filozófia szakos diplomát szerzett a budapesti egyetemen: *Új magyar irodalmi lexikon*, i. m. 2219.

⁴⁰ Magyar-Szovjet Társaság.

⁴¹ Otto von Erdsmanndorf német diplomata.

⁴² Helyesen: Weesenmayer.

⁴³ Eckhardt Tibor kisközgazda politikus 1941-ben távozott az Egyesült Államokba. Céljairól, tevékenységéről lásd: Kádár Lynn Katalin: *Eckhardt Tibor amerikai évei 1941–1972*. Budapest, L’Harmattan, 2006. különösen 57–102.

A Kirchknopf-dosszié Budapesti történet, 1944

A második világháború magyarországi történetében nemcsak a nagypolitika szereplői lehetnek figyelemre érdemesek. Az újkori magyar történelem legbaljósabb időszakában, 1944-45 fordulóján a kisember hétköznapijai óhatatlanul is összefonódtak a háborús pusztítás következményeivel. Az ő történetük – egyfajta „történelem alulnézetben” – hozzájárul az események háttérében húzódó folyamatok megismeréséhez, a társadalom makroszintjén bekövetkezett változások értelmezéséhez. A Kirchknopf-dosszié nem a szokványos háborús regények alapján íródott, a jegyzőkönyvek rideg valóságtartalma meglehetősen forró és színes mozzanatokot ábrázol, mely minden bizonnyal felkelti a témával és a korszakkal behatóbban foglalkozók érdeklődését.

Kirchknopf Etelka vizsgálati ügye magában hordozza az 1945. utáni háborús és népellenes büntetőeljárások sok elemét.¹ Az iratanyag 1945 márciusa és 1947 májusa között készült dokumentumok másolati és másodlati példányaiból áll. Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárban fellelhető dosszié eredetileg harmadpéldány volt – mely csak a rendőrségi vizsgálat anyagát a népbírói ítéletet és az ún. irattári (maradvány) példányt tartalmazza – ezért a dossziében található dokumentumok hiányosak. Az első és másodpéldány a politikai rendőrségtől a népbírói ítéletre, majd a népbírói ítéletre került. Az iratok az 1944-es a nyilas puccs után lezajlott eseményeket taglalják. Az 1945-ben megalakult Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Politikai Rendészeti Osztálya (PRO) a háborús bűncselekmények felderítését, valamint a háború idején elkövetett népellenes bűncselekmények kivizsgálását kapta feladatul. A szervezet már a kezdetektől a Magyar Kommunista Párt (MKP) irányítása alá került, ami alkalmat adhatott arra, hogy a bosszú, illetve a politikai „célszerűség” eszközeként a riválisokkal történő leszámolásban aktív szerepet játsszon.

Az 1945-ben indított ügyek többsége a háború alatt, elsősorban az 1944. október közepén hatalomra került nyilas rendszer által elkövetett atrocitások felderítésére szolgált. A háborús és népellenes bűncselekmények elkövetőivel kapcsolatban elsősorban a nyilas és más szélsőjobboldali pártokhoz, szervezetekhez tartozó aktivisták, vagy a németekkel együttműködő fegyveres és rendvédelmi feladatokat ellátó, a Szálasi-rendszerben kompromittált személyek ellen indítottak nyomozást. Az 1945-ben vizsgált ügyek egy részén ezért még nem érződik a későbbi perek fiktív-koncepciózus jellege (pl. Rajk-per), és a háborús büntetellel megvádolt személyek megalapozatlan gyanúsítása. A háborús és népellenes vád alapján indított eljárások persze lehetővé tették azt is, hogy a politikai nyomozó szervek olyan személyeket is meggyanúsítsanak, akik valamilyen módon az MKP útjában álltak. Kirchknopf Etel esetében azonban nem erről volt szó.

Az 1944. október 16-i nyilas hatalomátvétel után teljesen megszűnt a jogbiztonság. A németekkel szövetséges szélsőjobboldali koalíciót alkotó Szálasi-kormány a totális háborús mozgósítás érdekében az ország gazdasági és emberi erőforrásait kíméletlenül alárendelte a Harmadik Birodalom hadigépezetének. A politika nem garantálta többé az állampolgárok jog- és vagyonbiztonságát, egész társadalmi csoportokat (zsidók, cigányok) törvényen kívül helyezett és kiszolgáltatott a központi hatalomra „felesküdt” bandák garázdálkodásának. A hazai szélsőjobboldali irányzatok – mindenekeelőtt az uralkodó nyilasok – előszeretettel alkalmazták a fegyveres megfélemlítést a lakossággal szemben. Nyilaskeresztes karszalagot viseltek a hithű hungaristák, a régi nemzetiszocialista mozgalmárok, de a városi plebsz jelentékeny csoportjai is előszeretettel kivették a részüket a prédává vált ország kirablásából.

A gyorsan növekvő hungarista mozgalom főleg a nagyvárosokban, elsősorban Budapesten élő alsó néposztályokból (kispolgárság, alkalmazotti rétegek, munkások) és a deklasszált, lumpen elemekből rekrutálódott. A Szálasi-kormány értelmiségi politikai mozgott valójában egy amorf társadalmi bázison alapuló önmozgó képződmény, a modern kori ochlokrácia húzódozott. A nyilas „entelektüellek” Hungarista Allamról szőtt ködös elképzelései a valóságban a „világnézeti karhatalom”, a Nemzeti Számonkérés Különítménye és a német biztonsági szolgálatok represszív terrorját jelentette. A „szebb

jövő” nemcsak a baloldaliakat, liberálisokat, zsidókat vagy a zsidóknak minősített embereket érintette, hanem a Horthy-éra nem egy politikai és társadalmi reprezentánsát, sőt egyszerű, jómódban élő polgárokat is létükben fenyegetett. Mindez a rablást, a gyilkosságokat, a tömeges letartóztatást, a deportálást és a mindenféle jogi és bírói ítélet nélküli kivégzéseket; az erőszak megannyi fajtáját jelenthette.

A Szálasi Ferenc nevéhez köthető államcsíny korántsem volt a Nyilaskeresztes Párt–Hungarista Mozgalom „egyszemélyes” műve. Az eseményekben jelentős szerepet játszott – a korábban az Imrédy Béla vezette Magyar Megújulási Párthoz lazán kötődő – Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség (KABSZ) több száz, frontot megjárt harcedzett tagja, akik aktivizálták magukat a főváros stratégiai pontjainak megszállásában, a fegyveres járőrözésben, igazoltatásban. A géppisztolyokkal és rohamkésekkel felszerelt, fekete nadrágot és sárga ingükön halálfejes karszalagot viselő „kabszosok” még a nyilasokban is félelmet keltettek, mert egységeik katonai szaktudásukat könyörtelen felsőbbrendűséggel párosították. Szálasi nem kis mértékben nekik – és nem a pártszolgálat gyűlevész csoportjainak – köszönhette hatalomra jutását, természetesen a német fegyverek biztosítéka mellett. A KABSZ-hoz tartozó különítmények a németek „ötödik hadoszlopaként” nemcsak a Lakatos-kormány ellen léptek fel, hanem a nyilasokkal szembeni arrogáns viselkedés is jellemezte őket.

A Szövetség ügyvezető igazgatója Dr. Ney Károly huszár főhadnagy SS (Schutzstaffel, Védosztag) Obersturmbahnführer, a nyilas hatalomátvétel után egy speciális egységet állított fel Halálfejes Légión néven. A KABSZ vezetőinek szándéka szerint a Légión a nyilasoktól független, jól kiképzett harccsoport szerepét kívánta volna betölteni, mely szimbólumaiban és szellemiségét tekintve is a német „Totenkopf” SS divízióhoz hasonlít. Az alakulat a diverziós felderítő tevékenységekre specializálódott, mely a front mögötti partizán- és szabotázsakciókat is magában foglalta. A szélsőjobboldal – készülve a Lakatos-kormány elleni fegyveres fellépésre – 1944. szeptember 17-én pártközi megállapodást kötött, mely szerint az összes KABSZ alakulat a nyilasok fegyveres pártszolgálatára alá lett rendelve. Az egyezség vonatkozott a később felállított Légiónra is, mely ezért formálisan a nyilasokhoz tartozott. A Budapesten több toborzóbázissal rendelkező szervezet a szélsőjobboldali pártok aktivistáinak gyűjtőhelyévé vált, de önkéntesei révén sok felbuzdult gimnazista is csatlakozott hozzájuk.² Az egység harci és megtorló tevékenységet egyaránt folytatott, és aktívan kivette a részét a zsidóüldözésekből. „Elitalakulatként” és parancsnokainak politikai elképzelései szerint kizárólag a német katonai érdekekre és az SS hadosztályok „kultikus felsőbbrendűségére” volt tekintettel. Nyílt németbarát, náci agitációjuk, valamint vezetőjük, Ney Károly hatalmi allűrjei kiváltották a nyilasok féltékenységét és a „nemzetvezető” bizalmatlanságát. Politikai döntés értelmében – valamint a további fegyveres összetűzéseket elkerülendő – az egységet 1944. november 16-án formálisan feloszlatták. Tagjai ezután nyilas különítményekhez vagy az SS-be léptek át.³

A háború utolsó szakaszában csak a nemzeti ellenállási mozgalom politikailag és társadalmi támogatottságát tekintve is igen heterogén, szigetszerű képződményei jelenthettek némi reményt az üldözöttek tömegeinek. Sokan voltak, kik életük kockáztatása árán segítettek a származásuk vagy meggyőződésük miatt bajba került honfitársaikon, vagy elszabotálták a hatalom által hozott törvények végrehajtását. A társadalom majd minden szegmenséből akadtak jobb érzésű emberek – olykor magas társadalmi státuszban, vagy egyenesen a fegyveres testületeknél – akik vállalták a cselekvést, akár a fegyveres harc révén is. Olyanokkal is találkozunk – a front közeledtével egyre többen – akik számításból vagy anyagi haszonszerzésből mentettek zsidókat. A fővárosban mindennaposá váltak a partizánok és a nyilasok közötti fegyveres összetűzések, miközben a szovjet Vörös Hadsereg hadosztályai Budapestet ostromolták.

A történet főhőse Kirchknopf Etelka, egy 17 éves nő, aki 1944 tavaszán asszisztensi állást vállalt Dr. Polányi Béla jó nevű fogorvosnál az előkelő városrésznek számító budapesti Lipótvárosban. Hamarosan azonban a munkakapcsolat bensőségessé vált és a lány a fogorvos bizalmasa, szeretője lett. Polányi doktor jól menő magánpraxisa mellett kiterjedt politikai és társadalmi ismeretséggel is rendelkezett, mely a

Nyilaskeresztes Párt - Hungarista Mozgalom vezetőjétől Szálasi Ferentől a kor ünnepelt színészdívján Karády Katalinon keresztül az ellenállókig terjedt.

A fogorvos a német megszállást követően lazán kapcsolódott a hazai antifasiszta csoportok illegális tevékenységéhez, szerepet játszott a zsidók megmentésében és külföldi diplomáciai menlevelekkel való ellátásukban. Ezek a Schutzpassok üzleti kapcsolatain keresztül kerültek az ellenálláshoz, ahol a menleveleket eljuttatták a rászorult személyekhez. A jól szervezett polgári ellenállás egyik összekötője, Lázin Ferenc kereskedő komoly segítőtársa volt Polányinak a zsidómentő vállalkozások lebonyolításában. Lázin részint maga finanszírozza az akciókat, részint olyan személyekkel tartott fenn kapcsolatot, akik anyagilag is érdekeltek voltak az üzletben. Polányi bekapcsolódását a mozgalomba egyaránt inspirálhatta az emberbaráti szándék és az anyaga haszonszerzés is.

A fogorvos biztonságban érezte magát a nyilasok 1944. október 16-i hatalomátvétele után, ezért nem szakította meg kapcsolatit az ellenállással. Kirchknopf Etel Polányi minden üzleti ügyéről tudott, így pontos értesülései lehettek a Lázinnal folytatott zsidómentő vállalkozásról is. Az asszisztens főnöke mellett intim viszonyt kezdett Dikán Lajos volt jugoszláv pilótával, aki 1932-ban kalandos körülmények között, egy katonai kisgéppel szökött Magyarországra. Dikán 1942–43-ban tartalékos őrmesterként szolgált a keleti fronton, majd leszerelését követően műszerészként dolgozott a Mátyásfüldi Repülőgépgyárban. Nem tudni pontosan, hogy mikor és milyen körülmények között ismerkedett meg Kirchknopf Etellel, de valószínűsíthető, hogy már a lány mutatta be Dikánt Polányinak még a nyilas hatalomátvétel előtt. Polányi – aki időközben tudomást szerzett Kirchknopf Etel és Dikán viszonyáról – kapott a férfi „rátermettségén” és több magán jellegű szolgáltatást kért tőle, majd megpróbálta felhasználni illegális mentőakcióinak intézésében. Kirchknopf Etel lebeszélte Dikánt arról, hogy Polányi veszélyes ügyeibe belemenjen, sőt a fogorvos ellen uszította újdonsült szeretőjét.

A nyilas puccs után Dikán Lajost a totális mozgósítás során újra behívták szolgálatra, ezúttal a Halálfejes Légión kötelékébe. Polányi ki akarta használni az őrmester frissen szerzett beosztását, az újdonsült légionárius azonban nem volt hajlandó segédkezni a fogorvos zsidómentő tevékenységében. Polányi ezért azzal próbálta megzsarolni, hogy a hatóságokat tájékoztatja a volt pilóta nem magyar származásáról. Erre Dikán, engedve a lány „kérésének”, elhatározta, hogy megakadályozza Polányit feljelentése megtételében.

Dikán Lajos kiharcolva az új rendszer adta lehetőségeket (a Halálfejes Légión budai toborzó bázisának szolgálatvezető őrmestere lett) saját kezűleg kiállított egy a Kémeri Nagy Imre⁴ lövészkülönítmény bélyegzőjével ellátott elfogatóparancsot Polányi Béla ellen. Légionárius társaival 1944. november 9-én⁵ este megjelent a zsidómentő főorvos Szent István körút 9. szám alatti lakásában. A fegyveresek a fogorvost elhurcolták a Halálfejes Légión kaszányájába, ahol kihallgatását a legbrutálisabb kegyetlenséggel hajtották végre, melyből maga Dikán Lajos is aktívan kivette a részét. A megkínzott fogorvos vallomása alapján másnap Lázin Ferencet is behozták, és hasonló módszerrel kérdezték ki az ellenállási mozgalomról és a zsidómentés körülményeiről. Lázin helyzetét súlyosbította az a körülmény, hogy megtalálták nála a svájci követséghez szóló ajánlást, a védett házak listáját, valamint 20 angol fontot. A kíméletlen fizikai bántalmazásoknak következtében a halálfejes verőlegények szinte minden „használható” információt kiszedtek a fogva tartottakból.

Mivel a Halálfejes Légión elsősorban kombattáns alakulat és nem rendőri szerv volt, ezért Dikánék 1944. november 11-én Polányit és Lázint a rájuk vonatkozó dokumentumokkal együtt átadták a nyilas rendőr-főkapitányságnak. Az ügygel a magyar hatóságok nem foglalkoztak, ezért az őrmester és beosztottjai másnap átkísérték az őrizeteseket a Sváb-hegyen lévő Melinda szállóba, ahol a német Gestapo főhadiszállása volt.⁶

Lázin Ferenc tanúvallomásából kiderült, hogy Dikán a birtokában lévő levelekből egy desifrizált szöveget „preparált”, ami azt a látszatot keltette, hogy a kereskedő összejátszott az oroszokkal. Ezt az SD (Sicherheitsdienst, Biztonsági Szolgálat) beosztottjai valószínűleg hamisítványként értékelték, mert a kémkedés gyanúja miatt

sem Lázint, sem Polányit nem hallgatták ki. A Gestapónál a zsidómentés fegyveresen végrehajtott akciói után szimatoltak, és mindkettőjüknek kilátásba helyezték, hogy másnap kivégzik őket.

A németek a Fő utcai fogházban a „rend ellen vétőket” közös cellába tették. Lázin Ferenc itt tudta meg barátjától, hogy ügyüket Kirchknopf Etel leplezte le, aki már korábban is „agent provocateurként” dolgozott a nyilasoknak, és „besúgásai miatt mintegy 15 ember került már fogságba.”⁷ Polányi azt is elmondta Lázinnak, hogy a lányt letartóztatásuk után többször látta az Olasz fasoron (1946-tól Malinovszkij, 1962-től Szilágyi Erzsébet fasor) lévő garnizonban, ahol szemmel láthatólag örült egykori főnöke és üzlettársa szenvedéseinek, és kitűnően érezte magát a halálfejesek társaságában. Egy hónappal elhurcoltatásuk után Lázint és Polányit felrakták arra a szállítmányra, melynek végső célja a sopronkőhidai büntetés-végrehajtási intézet volt.⁸

A fordulatot az ügyben Lázin Ferenc külső összeköttetései jelentették. Polányi fogolytársa elintézte, hogy a halálmenetből mindkettőjüket kivegyék és a Sváb-hegyen lévő belügyi objektumban, az ún. magyar Gestapo központjában helyezték el őket. A nyilas hatalomátvétel után újjászervezett Állambiztonsági Rendészeten ügyük intézését egy Homoki nevű detektív látta el, aki teljesen más hangnemben beszélt, mint az SS magyar és német pribékjei. A nyomozó segítségével az üzletember-ellenálló és a főorvos ügye kedvező fordulatot vett. Homoki a jegyzőkönyvből kivette a terhelő és súlyosbító adatokat, és becsempészte a gyanúsítottakat egy szabaduló csoportba. Lázin szerint a detektív álnevet használt, mivel a Hain Péter vezette politikai rendőrség beosztottjai között a neve nem szerepelt.⁹ Csodával határos megmenekülésük alighanem a rendszer erőszakos szervei között mutatkozó kaotikus állapotoknak, és a németeket végsőkéig kiszolgáló politikai rendőrség állományába beépült ellenállóknak volt köszönhető.

Szabadulásuk után Lázin Ferenc – okkal tartva attól, hogy otthonában keresni fogják – az ellenállás segítségével az ostrom végéig különböző lakásokban, és menedékhelyeken bujkált. Polányi – súlyos morfiumfüggősége miatt – Lázin figyelmeztetése ellenére még aznap hazament, és ezzel ismét veszélybe sodorta életét. Otthonában megdöbbenő látvány fogadta; távollétében volt szeretője betelepítette a Halálfejes Légió több tagját, és a házvezetőnő Molnár Teréz segítségével kifosztotta a lakást. Az összes mozdítható értéket, a drága fogorvosi felszerelést, és egyéb ingóságokat eladták, miközben Kirchknopf Etel testvére, Keiner Györgyné is beköltözött a lakásba. Polányi joggal vonta kérdőre asszisztensét, miután megtalálta azt a kézzel írott hirdetést, melyben a fogorvosi berendezéseket kínálják megvételre az egyik napilapban.

Az elárult fogorvos és „barátnője” ezután csúnyán összeveszett,¹⁰ aminek következtében Kirchknopf Etel felkereste Dikánt és tájékoztatta arról, hogy Polányi ismét szabadlábban van. A halálfejes őrmester nem késlekedhetett tovább, és elszánta magát, a végső megoldásra. Újból maga mellé vette kipróbált embereit és a fogorvos szabadulása napján este otthonában rátört Polányira. A későbbi jegyzőkönyvek tanúsága alapján az áldozat számíthatott arra, hogy „az új rendszer képviselői” ismét keresni fogják, ezért utasította házvezetőnőjét, hogy a lakás ajtaját biztonságosan zárja be. Molnár Teréz házvezetőnő, aki szintén részesült Polányi ingóságaiból, összejátszott Kirchknopf Etellel, és még aznap este nyitva „felejtette” a bejárati ajtót, így a „halálbrigád” könnyűszerrel hatolt be a lakásba.¹¹ A morfinista fogorvos semmiféle ellenállást nem tanúsítva engedelmeskedett a terrorcsapat akaratának. Az elhurcoltat ezután az óbudai Duna parton a különítmény egyik tagja, Szvincsák Miklós közvetlen közlőre agyonlőtte, és holttestét Dikán segítségével a vízbe dobta.

Közvetlenül Budapest ostroma előtt az áldozat húga, Szentléleky Sándorné Polányi Annie többször kereste bátyját. 1944. december közepén feljelentést is tett a nyilas irányítás alatt álló bűnügyi rendőrségen Kirchknopf Etel és testvére, Keiner Györgyné ellen a fogorvos ingóságainak elsikkasztása miatt. A feljelentés szerint a fogorvos asszisztensnője megfenyegette az egész Polányi családot, hogy elfogatja őket mint orosz kémeket és a „hatóságok” segítségével mindnyájukat kilakoltatja a lakásból. Kirchknopf Etelt és nővérét a detektívek őrizetbe vették, de néhány nappal ezután az idősebbik Kirchknopf testvért kiengedték. Polányi Béla volt munkatársa a Fiaalkorúak Bíróságára került, de a lányt 1944. december 25-én szintén szabadon engedték.¹² Másnap, december 26-án Dikán és szeretője – mivel az ostrom miatt már nem tudtak kimenekülni

a körülzárt Budapestről – újra megjelentek a fogorvos lakásán és ezúttal végérvényesen kifosztották azt. A harcok befejeztével az újjáalakult Magyar Államrendőrség Politikai Rendészeti Osztályán (PRO) a fogorvos asszisztensnőjét kihallgatták a halálfejes őrmester tevékenységével és Polányi doktor „eltűnésével” kapcsolatban. Kirchknopf Etelt a Polányi-gyilkosságban való bűnrészessége miatt a rendőrség azonnal őrizetbe vette. A lány azonban kijátszva az örök éberségét 1945. április 28-án megszökött az I. kerületi Rendőrkapitányság épületéből. Polányi Annie-t a fiatakorúak bírósága 1945. május 2-án tartandó tárgyalásra sértettként idézte Kirchknopf Etelka ügyében, mely a gyanúsított ismeretlen helyen való tartózkodása miatt eredménytelenül zajlott le. Az eljárás sikertelensége miatt a fogorvos testvére 1945. szeptember 1-én ismét feljelentést tett az immáron „demokratikus” politikai rendőrségen.

A történet ezután újabb fordulatot vett. A zsidómentő fogorvos feljelentőjét a magyar rendőri szervek már nem tudták elfogni, mivel a szökevényt több társával együtt az orosz katonai hatóságok „terrorista tevékenység” elkövetése miatt 1945 októberében letartóztatták. Történt ugyanis, hogy Kirchknopf Etel háború utáni „vőlegénye”, Horváth Zoltán 1945. szeptember 23-án Piskifürdőn meggyilkolt egy orosz tisztet. A Szovjetunió Katonai Törvényszékének ítélete alapján készült átirat szerint a csoport – melyben aktív szerepet játszott Kirchknopf Etel is – 1945-ben „a Magyarországon tartózkodó szovjet katonák ellen végrehajtandó terrorista cselekményeket tűzte ki célul maga elé.” Ennek eredményeként történt a Pivivárovy őrnagy – a szöveg szerint a budapesti szovjet katonai parancsnok helyettese – meggyilkolása.¹³ A szövevényes és politikailag meglehetősen zavaros ügy hátterében alighanem az állhatott, hogy a „menyasszony” valószínűsíthetően szeretője volt az orosz tisztnek. A féltékenységből elkövetett emberölést a „felszabadítók” terrorista akciónak minősítették és a magyar hatóságok segítségével az egész „háztömböt” előállították. A bajkeverő lányt az orosz katonai törvényszék halálra ítélte és 1946 elején a Szovjetunióba szállította. További sorsa ismeretlen. A magyar rendőri szervek az ügyszökhöz nem kaptak hozzáférést, ezért Kirchknopf Etelt a Polányi-gyilkosság miatt további kihallgatásoknak alávetni és felelősségre vonni nem tudták.

Dikán a fogorvos kivégzése után embereivel visszatért a Halálfejes Légiónak lakóhelyére, majd az ostrom alatt – továbbra is tartva a kapcsolatot szeretőjével – a Várba szorult be alakulatával. 1945. február elején egy osztag élén kitört az erődből, és a Rózsadombon megadta magát az oroszoknak. Később a ceglédi fogolytáborba került, majd 1945 nyarán szabadult tolmácsként, többek közt kiváló szláv nyelvtudásának köszönhetően. Tartalékos őrmesteri papírjai Nagy Vince névre szóltak, aki 1946 őszén szerelt le a demokratikus hadseregből. Mivel a PRO a háborús bűncselekménnyel gyanúsított tetteket állandó lakcímén nem találta, ezért ellene az Országos Belügyi Hírközponton keresztül elfogatóparancsot bocsátott ki.

A nyomozás eredményeként olyan információ jutott a hatóság birtokába, mely szerint az egykori SS légionárius álnéven a fővárosban bujkál. A szinte kizárólag az MKP befolyása alatt álló politikai rendőrség 1947 januárjában tudomást szerzett arról, hogy Dikán Vörös János és Nagy Vince néven a háború után vidéken rejtőzködött és eredeti szakmájában, villanyszerelőként helyezkedett el. Az információ alapján elképzelhető az is, hogy Polányi Béla gyilkosa más személyek ellen elkövetett erőszakos cselekményekben is részt vett, így az áldozatok neveit használja kilétének fedezeteként.¹⁴

Az őrmestert lebukató Drdiczky László feljelentésében beszámolt arról, hogy a háború után Vörös Jánosként megismert munkatársa azonos Dikán Lajossal, és azonos azzal a személlyel, akivel 1947 elején, Budapesten Nagy Vince néven találkozott. Dikán maga fedte fel kilétét Drdiczky előtt, nem sejtve ezzel, hogy bajba sodorhatja magát.

Az időközben Államvédelmi Osztályra (ÁVO) elkeresztelt politikai rendőrségen 1947. február 15-én felvett gyanúsított kihallgatásáról szóló jegyzőkönyvben Dikán részletes beismerő vallomást tett Polányi Béla elhurcolásáról, meggyilkolásának körülményeiről, önmaga és Kirchknopf Etel szerepéről. A volt légióst az ÁVO előterjesztésére 1947. február 20-án a népbíróság előzetes letartóztatásba helyezte. Dikánra – kihallgatása után nem egészen három hónap múlva – a Budapesti Népbíróság

aljas indokból elkövetett háborús bűntett elkövetése miatt a legsúlyosabb büntetést szabta ki. A jogerős halálos ítéletet még aznap, 1947. május 14-én végrehajtották.

A dokumentumok közreadásánál a helyesírási hibákat általában javítottam, így tettem a háború utáni politikai rendőrség írásbeliségének állapotát tükröző elírásokkal (pl. Gestappo, fogjok) is. A szövegben a Kirchknopf nevet sokszor „Kirchnopf” formában írták, melyet – néhány más személy- és utcanévhez hasonlóan – a következetesség miatt kijavítottam.

Dokumentumok

1. Kirchknopf Etelka kihallgatási jegyzőkönyve, 1945. április.

144/1945

Másolatok:

Kirchknopf Etelka
1927. Budapest
Brabant Józsa
Fogorvosi asszisztensnő
Bpest, X. Nyitra utca 7.

Dr. Polányi Bélánál voltam alkalmazásban 1944. V. 1-től, 1944. XII. 15-ig. Mint fogorvosi asszisztensnő voltam Polányi mellett, azonban az idők folyamán bizalmasa és munkatársa lettem Polányinak. Azalatt az idő alatt míg én alkalmazásban voltam Polányinál, az ő lakásán laktam. Tudomásom volt Polányi minden üzleti, személyes és egyéb ügyeiről. Munkám ellenszolgáltatásaképpen Polányi segítette az Édesanyámat, és nekem teljes ellátást biztosított. Polányi szoros kapcsolatot tartott fenn a Halálfejes Légióval és a Nyilaspárt vezetőivel.

A Halálfejes Légió budai laktanyájában Dikán Lajos SS törzsőrmester volt a vezető. Ehhez a társasághoz tartozott: Kiss Ervin, Szvincsák Miklós, Poprifcsák Miklós, Várkuti László.

Polányi és Dikán személyes kapcsolatot tartott fenn, evégből Dikán többször fennjárt Polányi lakásán. Polányi révén ismerkedtem meg Dikánnal. Többszöri találkozás után Dikán udvarolni kezdett nekem. Ezt Polányi rossznéven vette, mivel Ő is udvarolt. A későbbi időkben Polányi többször féltékenységi jeleneteket rendezett, sőt többször meg is fenyegetett. Emiatt én panaszkoztam Dikánnak, aki kijelentette, hogy megtorolja a rajtam esett sérelmeket. 1944. XI. hó 9-én Dikán utasítására emberei Polányit elvitték az Olasz fasor 51. alá. Itt néhány napig tartották Polányit, majd átadták a német Gestapónak.

Polányival üzleti kapcsolatot tartott fenn Lázin Ferenc. Őt csak látásból ismerem. Egy alkalommal fenn járt Polányinak a lakásán, Lázin, hogy üzleti megbeszélést folytassanak. Arról volt szó, hogy tekintve Polányi erős összeköttetését a nyilas vezetőkkel (Fiala¹⁵ személyes jóbarátja volt, valamint Szálasinak is barátja volt) eljuttasson svájci menleveleket letartóztatott zsidókhoz. Ezen a megbeszélésen én is jelen voltam. Egyébként is az összes ügyeit ismertem dr. Polányinak. Ezt a megbeszélést követően vitték el dr. Polányit, Dikán emberei, majd egy-két nap múlva Lázint is odavitték. Minkét esetben az én befolyásomra intézkedett Dikán törzsőrmester.

Többször jártam az Olasz fasor 51. alatt, ahova szabad bejárásom volt. (Itt volt a budai Halálfejes Légió laktanyája) Dikánnak köszönhettem, hogy az ottani állapotokról jóformán teljesen tudomásom volt. Ott láttam Polányinak jegyzőkönyvét és aktáit. Dikán kérdésére készségesen lediktáltam mindazok neveit, akiket már előzőleg Polányi is beadott. Ezek az egyének többnyire zsidók voltak, vagy legalábbis baloldaliak.

Tudomásom volt még a Gestapo Melinda utcai helységéről, ahol Polányi volt, ugyancsak tudtam a Gestapo Nagyajtai úti helységéről is, ahol egyszer én is voltam.

Vallomásomat az igazságnak megfelelően tettem és csak az igazat mondtam minden kényszer nélkül.

gyanúsított:
Kirchknopf Etelka

csop. vez.:
főcsoportvezető:

nyomozó:

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103752. 6-7. Keltezés és fejléc nélküli géppel írt másolat Kirchknopf Etel és egy azonosíthatatlan nevű nyomozó aláírásával.]

2. Jelentés Kirchknopf Etel őrizetes rendőrségi fogdából történő szökéséről, 1945. április 29.

M. kir. Rendőrség ... főkapitánysága
kapitánysága
kirendeltsége

szám
61. őrszoba

JELENTÉS

1945. év április hó 29-n.

I. ker. Kapitányság!

Jelentem, hogy 1945. évi április hó 28-án d. u. 4 órakor Devecseri József hiv. altiszt a politikai nyomozóktól négy politikai letartóztatott nőt elkért a hivatalok takarítására. Este 1/2 8 órakor Baranyai 3 József r. őrmesterrel a foglyokat számba vétettem. S megállapítottam, hogy a négy nő kivételével a foglyok megvannak. A négy dolgozó nőt később sem kapta meg, Baranyai őrmester Devecseritől, s azokat szám szerint átvenni nem tudta. Úgy látszik Devecseri mikor a nők a dolgukat már elvégezték, csak amúgy kíséret nélkül engedte őket szabadjukra. Devecseri állítása szerint 8 óráig takarítottak az őrizetes nők.

Ma 29-én reggel 7 órakor Rigó Móric rft. őrmesterrel a foglyokat ugyancsak számba vétettem, s akkor Rigó megállapította, hogy Kirchknopf Etel Budapesten 1927. évben született, anyja Brabant Józsa (lakik: X. ker. Nyitra út 7. szám) akit 1945. évi április 25-én d. e. 9 órakor hoztak be, valószínű a WC és a szabóműhelyen keresztül az utcai ablakon (melyen rács nincs) megszökött.

Ezen körülményt 29-én reggel 7 órakor közöltem Bottyán politikai nyomozóval, aki nyomban kerékpárra ült és a szökésben lévő nő lakására ment.

Hörömpöli István
rendőrtiszthelyettes

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 18. Géppel írt másodlat a Magyar Királyi Államrendőrség koronás címerével ellátott fejléces papíron, Hörömpöli István aláírásával.]

3. A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályának jelentése Kirchknopf Etel kapcsolatairól, 1945. május 2.

MAGYAR ÁLLAMRENDRŐRSÉG BUDAPESTI FŐKAPITÁNYSÁGÁNAK
POLITIKAI ÉS RENDÉSZETI OSZTÁLYA

144/1945

Tárgy: Kirchknopf Etel kapcsolatot
tartott fenn a nyilasokkal
és a Halálfejes Légió tagjaival

DETEKTIV
JELENTÉS

Budapest, 1945. május 2-án.

Jelentem, hogy Kirchknopf Etel ügyében eljártam és a következőket állapítottam meg.

Kirchknopf Etel alkalmazásban állott Polányi Béla fogorvosnál. Ez a Polányi szoros összeköttetésben állott nyilas vezető körökkel. Kirchknopf Etel az idők folyamán bizalmasa is lett Polányinak, aki udvarolt is neki. Polányi minden ügyéről és minden dolgáról tudott. Egyik alkalommal, mikor Polányi egyik ismerőse, Lázin Ferenc arra kérte Polányit, hogy összeköttetései révén szabadítson ki egy néhány zsidó munkaszolgálatos ismerőst, Kirchknopf Etel – akinek Polányi udvarlása mellett még egy másik udvarlója is volt: Dikán Lajos, a Halálfejes Légió törzsőrmestere – arra vette rá Dikánt, hogy vitesse el Polányit és Lázint.

Megállapításom szerint Kirchknopf Etel még több ízben is végzett ilyen „besúgásokat” a Halálfejes Légió részére és a német Gestapo szervezettel is összeköttetésben állott.

Kihallgatása alkalmával megállapítottam Kirchknopf Etelről, hogy egy rendkívül számító, alattomos, kétszínű, hazudozó teremtés fiatalsága ellenére, s emellett még romlott is.

1945. április 28-án a vizsgálati fogságból 19-20 óra között a kerületi kapitányság földszinten lévő WC-jéből, az ablakon keresztül leszökött. Erről a tényről egy rendőri jelentést mellékelek.

Figyelőlapokat kiállítottam és Kirchknopf Etel felderítésére nyomozást indítottam.

nyomozó

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 19. Géppel írt másodlat, a nyomozó olvashatatlan aláírásával.]

4. A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályának jelentése Kirchknopf Etel és társai ügyében, 1945. október 23.

MAGYAR ÁLLAMRENDRŐRSÉG BUDAPESTI FŐKAPITÁNYSÁGÁNAK
POLITIKAI RENDÉSZETI OSZTÁLYA

18376/1945

B/4 csoport

Tárgy: Kirchknopf Etel és társai ügye

JELENTÉS

Budapest, 1945. évi október hó 23-án

Jelentem, hogy a 18376/1945. sz. aktával kapcsolatos ügyben a nyomozást lefolytatni nem tudtam, mivel nyomozásom megindulásának elején megállapítottam, hogy a gyanúsítottak Kirchknopf Etel és nővére Anna a VIII. ker. Sándor utca 16. sz. alatti orosz katonai ügyészségen vannak letartóztatva, egyik orosz őrnagy meggyilkolásának ügyével kapcsolatban.

Személyesen eljártam az orosz ügyészségen, hol engedélyt kértem nevezettek kihallgatására, azonban ezen kérésemet az ügyészség tolmácsa, egy magyarul beszélő orosz őrgy. megtagadta. Azzal a kijelentéssel, hogy tudomásuk van nekik is arról, hogy a náluk letartóztatásban lévők ellen Osztályunkon is letartóztatás van folyamatban, Dr. Polányi Béla fogorvos elhurcoltatásával kapcsolatban. Tehát minden további nélkül ezen ügyben is lefolytatják az eljárást, így a feljelentésben szereplő Dikán Lajos szökésben lévő nyilas pártszolgálatos ellen is.

Ubrankovics Jánosnét, aki házvezetőnője volt Polányi fogorvosnak, s akiről feltehető, hogy tudott a fogorvos ellen elkövetett elhurcoltatásról, valamint feltehető az is, hogy Polányi ingóságából jogtalanul el is tulajdonított valamit, kihallgatni nem lehetett, mivel a megadott címen soha nem is lakott, jelenleg sem lakik. Dikán Lajos címére vonatkozólag ugyanez a helyzet, a megadott címen üres telkek vannak.

A gyanúsítottak édesanyját is beidézttem, aki elismeri azt, hogy leányai züllött, erkölcstelen életet éltek, minél fogva odahaza nála nem is lakhattak. Így fenti ügyben, valamint a Polányitól elrabolt holmikra vonatkozólag felvilágosítással szolgálni nem tud, tekintettel arra, hogy az ingóságokat és egyéb holmit nem az ő lakására vitték.

Fentiekre való tekintettel az ügy további nyomozást nem igényel. Nevezettek nálunk nyilvántartásba veendőek.

csop. vezető

nyomozó

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 20. Géppel írt másodlat, a csoportvezető és a nyomozó olvashatatlan aláírásával.]

5. Keiner Györgyné tanúvallomási jegyzőkönyve, 1946. május 6.

Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának
Politikai Rendészeti Osztálya
.....ker. kapitányság

8802/1. szám.
1945

Tanúvallomási jegyzőkönyv

Készült: Budapest 1946. év május hónap 6. napján Kirchknopf Etel gyanúsított elleni bűnügyben

Jelen vannak alulírottak

Az idézésre megjelent [...] tanút a nyomozás tárgyával a gyanúsítottak személyével megismertetem, figyelmeztetem, hogy köteles a legjobb tudomása és lelkiismerete szerint a tiszta és teljes valóságot vallani és hogy vallomását esetleg esküvel kell megerősítenie. Figyelmeztettem arra is, hogyha valótlanul vallana, a büntető törvénybe ütköző cselekményt követne el.

Ezután a tanú a többi tanúk távollétében a következőket vallja:

1. Neve: Keiner Györgyné
2. Születési ideje: 1922. év szeptember hó 25. nap.
3. Szülőhelye: Budapest
4. Lakóhelye: X. Nyitra u. 7. II. 27.
5. Családi állapota: férjhez
6. Vallása
7. Foglalkozása: tisztviselő
8. A terhelthez, valamint az ügyben egyébként érdekelthez való viszonya: érdektelen
9. Nem szenvedett-e kárt az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény következtében: nem

(A B.P.¹⁶ 205. §-ában felsorolt egyének figyelmeztetendők, hogy nem kötelesek tanúságot tenni. Úgy a figyelmeztetést, mint a tanúnak erre tett nyilatkozatát jegyzőkönyvbe kell venni.)

Tanú a rokonsági kapcsolatok körülményeire való figyelmeztetés után a következőket adja elő:

Kirchknopf Etel, illetve a húgom vőlegénye Horváth Zoltán, 1945. szeptember 23-án féltékenységből agyonlőtt egy orosz őrnagyot és ennek következtében [őrizetbe vették] Horváth Zoltánt, a húgomat és engem.

Rajtunk kívül még behoztak egy lányt Tarnai Irént és két férfit, név szerint Poszlovszky Vilmost, és Major Ivánt, akiknek a pontos lakásaikat nem tudom. Mivel, hogy akkor Csillaghegyen laktunk, minket a csillaghegyi rendőri kirendeltség fogott el és 1945. október 6-án átadtak az orosz katonai parancsnokságnak, akik a Conti utcai katonai fogházba vittek. Kihallgatás után engem elengedtek. Tarnai Irént pedig 1946. február közepén engedték szabadlábra. A tárgyalás 1945. december 17-18-án tartott, akkor Kirchknopf Etelt és Major Ivánt halálra ítélték, Poszlovszky Vilmost pedig 10 évre ítélték.¹⁷ Engem a tárgyaláson, mint tanút hallgattak ki, az ítélet kihirdetésénél nem voltam jelen. A tárgyalás eredményét a Reviczky utcai 5. szám alatt lévő orosz katonai parancsnokságon tudtam meg. Tudomásom szerint őket a Conti utcából 1946. január 14-én vitték el, ezt Tarnai Iréntől hallottam ő akkor még bent volt. Azt, hogy hova vitték őket és, hogy életben vannak-e még azt nem tudom.

Előadni kívánom még, hogy én 1944. december havában mentem el lakni a Szent István körút 9. sz. házba, ahol akkor húgom is lakott, illetve dr. Polányinak a lakásába. Ekkor ott lakott egy Teréz, vagy Tercsi nevezetű házvezetőnő is. A húgomhoz feljárt akkor egy Dikán Lajos nevű aki halálfejes egyenruhába is járt. Tudomásom szerint a húgom amikor dr. Polányit elvitték a Svábhegyre a „Melinda” szállóba, a húgom ebédet hordott a részére.

Más előadni valóm nincs, tanúvallomásom büntetőjogi felelősségem tudatában tettem és azt elolvasás után helyben hagyólag aláírtam.

Kmft.

Gyimesi Lajos
nyomozó

Keiner Györgyné
tanú

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 8-9. Géppel írt másodlat Keiner Györgyné tanú és Gyimesi Lajos nyomozó aláírásával.]

6. A Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályának jelentése Kirchknopf Etel és Dikán Lajos ügyében, 1946. május 20.

MAGYAR ÁLLAMRENDŐRSÉG BUDAPESTI FŐKAPITÁNYSÁGÁNAK POLITIKAI RENDÉSZETI OSZTÁLYA

8802/1.1945.

Tárgy: Kirchknopf Etel és
Dikán Lajos ügye
9/I. szakcsoport.

JELENTÉS

Budapest, 1946. Május hó 20.

Jelentem, hogy Kirchknopf Etel (X. Nyitra u. 7.), Dikán Lajos (Árpád fejedelem út 27.) elleni ügyben a nyomozást lefolytattam. A kihallgatott tanúk és a lefolytatott környezettanulmányom során, a következőket állapítottam meg:

Kihallgattam Keiner Györgyné (X. Nyitra u. 7.), Fodor Vendel (X. Nyitra u. 7.), Molnár Teréz (V. Szent István krt. 9.) tanúkat.

A nyomozásom során bizonyítást nyert az, hogy Kirchknopf Etel 1944. őszén alkalmazásban volt dr. Polányi Bélánál, akivel szolgálati ideje alatt viszonyt is tartott fenn. Ugyancsak ezen idő alatt feljárt Kirchknopf Etelhez Dikán Lajos „SS” tiszt is, akivel

közben dr. Polányinak nézeteltérései voltak. Molnár Teréz, aki abban az időben takarításért ugyancsak ott lakott, azt állítja, hogy a felszabadulás után, mikor a lakásba visszament, megtalálta dr. Polányi nyilas igazolványát. Kirchknopf Etelt a rendőrség ezen ügyből kifolyóan 1945. tavaszán letartóztatta, ahonnan azonban megszökött. Ezután Csillaghegyen tartózkodott, ahol volt neki egy Horváth Zoltán nevű vőlegénye, de közben egy orosz tiszt is járt hozzá. Ez a Horváth agyonlőtte a tisztet, és ennek következtében 1945. októberében Kirchknopf Etelt, a vőlegényét és az Kirchknopf családot az oroszok elvitték az orosz parancsnokságra. Az anyját elengedték, a húga a tárgyalásig fogva volt, és csak a tárgyalás után engedték szabadlábra. Kirchknopf Etelt és Horváth Zoltánt pedig halálra ítélték, akiknek a sorsa azóta ismeretlen. Ezen tényeket igazolja Fodor Vendel tanú, aki egyben a Nyitra u. 7. számú ház házmegbízottja.

Dikán Lajos, aki a felszabadulás után eltűnt és az országban bujkál, de az is lehetséges, hogy Budapesten, mert az Árpád fej. úti házfelügyelőné szerint ő úgy hallotta, hogy a felesége már Pesten tartózkodik. Dikán Lajos személyi adatai a következők: szül: 1908. apja n. Dikán Sándor, anyja n. Zaksó Katalin, eszéki születésű, vall. r. k., fog. vill. műszerész. 170 cm, sovány barna haj, arca beesett sovány.

Kmft.

Keresztes Alajos r. ny. fhdgy.
csop. vezető

Gyimesi Lajos r. ny. alhdgy.¹⁸

Woittitz Endre r. ny. szds.
szakcsop. vezető

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 21. Géppel írt másodlat, Keresztes Alajos, Gyimesi Lajos és Woittitz Endre aláírásával.]

7. Dr. Polányi Dezsőné feljelentése Dikán Lajos és társai ellen, 1946. szeptember.

Az Oroszországból érkező hadifoglyok között van, vagy lesz:

DIKÁN LAJOS halálfejes főtörzsőrmester, aki az Olasz fasor 51. sz. alatt volt SS laktanyában szolgálatvezető volt és számtalan gyilkosság és rablógyilkosság kitervezője és közvetlen tettese; Számtalan áldozatot kínoztak ott meg a legkegyetlenebb módon és adták át azután a Gestapónak. Az egyik legveszedelmesebb nyilas rablóbanda feje és irányítója volt. Többek között közvetlen tettese a Doktor Polányi Béla főorvos volt Szent István körút 9. sz. alatti lakos meggyilkolásának is. Nevezett kb. 45 éves feltűnően kampósorrú, sápadt arcú középtermetű. Állítólag Kőbányán lakott és hozzátartozói is ott laktak. Nős. Ruzsin származású és perfektül beszél oroszul, így könnyen megtévesztheti az orosz hatóságokat és esetleg valamilyen módon oda befészkelődhet. Budán állítólag fogságba esett és a ceglédi fogolytáborban már szolgálatvezetőként működött. Közvetlen környezetéhez tartozott az a Kirchknopf Etel nevű kiskorú nő, aki a múlt évben több társával együtt, meggyilkolt és kirabolt egy orosz őrnagyot. Ez a nő volt egyik besúgója és tettestársa, állítólag a „menyasszonya”. Lehetséges, hogy hamis néven érkezik majd haza, mert az áldozatai személyazonossági igazolványát rendszeresen megtartották, és úgy ő, mint társai esetleg ezek irataival bujkálnak. A környezetéhez tartozott számos bandita közül a következők nevei ismeretesek:

VÁRKUTI László szakaszvezető. (Magyarosított nevű sváb.)

Állítólag a IX. kerületben lakott, de rokonsága Újpesten lakik.

Kiss Ervin halálfejes katona.

Ez utóbbiak lehet, hogy nem is estek fogságba és itthon vannak. Természetesen ezeken kívül még igen számos tagja volt ennek az elvetemült társaságnak. Ezek neveinek egy részét [tartalmazza] Kirchknopf Etel vallomása (1945 tavaszán) a Pauler utcai kapitányságon, mikor kihallgatták, de később onnét megszökött.

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 49-50. Géppel írt eredeti, tetején piros színű kézírással a következő szöveg olvasható: „feladó: Dr. Polányi Dezsőné XII. Hieronymi út 3.” Az irat alján bélyegzővel nyomott dátum: 1946. SZEPT.]

8. Lázin Ferenc tanúvallomási jegyzőkönyve, 1946. november 16.

Másolat.
3154/1946. szám.

Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya

Tanúvallomási jegyzőkönyv

Készült Budapesten 1946. év XI. hónap 16. napján gyanúsított Kirchknopf Etel elleni bűnügyben.

Jelen vannak alulírottak

Az idézésre megjelent [...] tanút a nyomozás tárgyával és a gyanúsítottak személyével megismerttettem, figyelmeztettem, hogy köteles legjobb tudomása és lelkiismerete szerint tiszta és teljes valóságot vallani és hogy vallomását esetleg esküvel kell megerősítenie. Figyelmeztettem arra is, hogy ha valótlanul vallana, a büntető törvénybe ütköző cselekményt követne el.

Ezután a tanú a többi tanúk távollétében a következőket vallja:

1. Neve: Lázin Ferenc
2. Születési ideje: 1889. év jan. hó. 8. nap.
3. Szülőhelye: Nyíregyháza
4. Lakóhelye: Alkotmány u.20.
5. Családi állapota: nőtlen
6. Foglalkozása: vállalati igazgató
7. A terhelthez, valamint az ügyben egyébként érdekelthez való viszonya:
8. Nem szenvedett-e kárt az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény

következtében:

(A B.P. 205.§-ában felsorolt egyének figyelmeztetendőek, hogy nem kötelesek tanúságot tenni. Úgy a figyelmeztetést, mint a tanúnak erre tett nyilatkozatát jegyzőkönyvbe kell venni.)

Tanú a törvényes figyelmeztetés után előadja:

Kirchknopf Etelt 1944-ben ismertem meg dr. Polányi Béla rendelőjében (Bpest. Szent István krt.7. sz. alatt lakott) akinek asszisztensnője volt.

Dr. Polányi Bélát üzleti összeköttetéseimből kifolyólag ismertem, mivel nevezett hozzám, mint fogászati cikkek kereskedőjéhez gyakran bejárt. A Szálasi uralom alatt én finanszíroztam egy olyan irányú akciót, mely munkaszolgálatosok megmentésére irányult. Így kerültem dr. Polányival másfajta, privát összeköttetésbe, mivelhogy megígérte nekem, hogy összeköttetési révén segíteni tud munkaszolgálatosokon. Ennek során átadtam Polányinak névre szóló Schutzpassokat és 30.000 P-t. Ezeknek az iratoknak és az említett pénzüsszeg sorsáról nem tudok felvilágosítást adni részletesen, ugyanis nevezettet elfogták úgy, hogy azokat továbbítani nem tudta. Dr. Polányival tárgyalásaimat említett irányban az üzletemben és az ő lakásán folytattam. Dr. Polányi lakásán folytatott tárgyalás 1944. okt. végén történt. Ezen jelen volt Kirchknopf Etel is. Dr. Polányit 1944. november 6-án fogták el és a halálfejes légió Olasz faszor 51. sz. alatti helyiségbe vitték. 1944. november 9-én halálfejes légiósok letartóztattak engem is, olyan körülmények között, hogy a Vilmos császár út 62. sz. alatti házat, amelyben laktam, a halálfejes légiónak mintegy 30 embere körülvette, s engem elvittek. Az előállításomat végrehajtó egyének engem is az Olasz faszor 51. sz. alá vittek éjjel 2 óra körül.

Kihallgatásom említett épület III. emeletén azonnal megkezdődött. Kihallgatásomat abban az irányban folytatták, miként igyekeztem a munkaszolgálatosokat megmenteni, s azoknak a címei után érdeklődtek, akiket más úton már kihoztam, de ezeket nem árultam el. Súlyosbította helyzetemet az a körülmény, hogy megtaláltak nálam egy, a svájci követségre szóló ajánlást, valamint a védett házak listáját, s 20 angol fontot. Azt a noteszt, amelyben több menedékhely volt feltüntetve, illetve megmentette munkaszolgálatosok címe volt feltüntetve, még idejében sikerült magamtól eldobnom, úgy, hogy az nem került a halálfejesek kezeibe. Vallatásomkor Dikán Lajos halálfejes légió törzsőrmestere vezette a kihallgatást. Engem egy székre ültettek le, velem szemben állott Dikán 5 légiós társával együtt. Mellettem ült jobboldalról egy SS ruhába öltözött hivatásos bokszoló, aki Dikán intésére minden alkalommal, amikor szükséges volt, ököllel az arcomba vágott. Ennek során orrcsontom eltört, és hatalmas ajakrepedés keletkezett az arcomon, amelynek gyógyulása két hónap múlva következett be.

Miután kihallgatásomkor eredményt nem értek el, levittek a földszintre, ahol két fegyveres halálfejes Polányit őrizte, és mellé állítottak engem is. Később külön tettek minket, ebben az őrizetben másfél napig voltunk. Fogságom második napjának reggelén megjelent abban a helyiségben, ahol engem őriztek, Kirchknopf Etel, aki szemmel láthatólag örült, hogy mindketten borzalmasan össze vagyunk verve. Ezután a helyiséget elhagyta. Kihallgatva a minket őrző halálfejesek beszédét, tudomásomra jutott, hogy Kirchknopf Etel az éjszaka folyamán ott aludt az Olasz fasor 51. sz. alatt.

1944. november 11-én az államrendőrség politikai osztályára vittek el a Főkapitányságra, ahol ki sem hallgattak, hanem másnap újra visszaadtak Dikán Lajosnak, aki néhány halálfejessel együtt, Polányival együtt, a Sváb hegyi német Gestapóhoz (Melinda) vittek, ahol mint kémgyanúsok szerepeltünk. Itt Polányival együtt azonnal kihallgattak, azonban mindkettőnket külön szobában. Dikán a következő szavak kíséretében adott át minket a németeknek: „Na, itt majd elintézik magukat!” A szobában, ahol kihallgattak, két íróasztal volt. Mindkét íróasztalnál egy-egy Gestapo tiszt ült. Én az egyik íróasztalnál álltam. Itt abban az ügyben kérdeztek és vettek fel jkv-et, hogy a zsidómentést hogyan végeztem. Észrevettem, hogy a másik asztalon azok a levelek, s azok a fotókópia másolatok vannak kitervegetve, melyeket a Halálfejes légió tagjai elfogatásomkor lefoglaltak. Ezek a levelek német nyelven lettek írva, és Svájból érkeztek hozzám. A levelek mondataiban, illetve szavaiban egyes betűk alá voltak húzva miáltal, bár erről saját magam nem győződtem meg, egy deszifrizált szöveg tűnt elő. Nem tudtam másra következtetni, mint hogy Dikán Lajos még az Olasz fasori tartózkodásom alatt, mesterségesen preparálta leveleimet ilyen módon, hogy az ellenem emelt kémkedési gyanút alátámasszák. Ezekkel az iratokkal, illetve a fotókópiáikkal az asztalon igen nagy munka folyt, s láttam, hogy a karján SD felirattal (Sicherheitsdienst) küldönc szaladgált. Valószínűleg különböző írásszakértőkkel vizsgáltatták felül. Kihallgatásomnál egy SS tolmács volt jelen. A tolmács szerepére nem volt szükség, mert magam is jól beszélek németül. Szerepe abban állott, hogy egy-egy ökölcsapással „lendítsen” a kihallgatás menetén. Kihallgatásom, amelynek során megígérték, hogy másnap kivégeznek, mintegy 3-4 órán keresztül tartott, érdekes azonban, hogy a kém kérdésre vonatkozólag nem hallgattak ki, sem akkor, sem a későbbiek folyamán. Kihallgatásom alatt Polányi dr. a másik szobában várakozott. Kihallgatását ugyanazok fogatosították, mint enyémet. Mikor az ő kihallgatási is befejeződött, az egyik német tiszt nekem azt mondta, hogy helyzetem súlyosabb, mint társamé, mert Polányi vallomása szerint az intuíció tőlem eredt, és arra irányult, hogy fegyveres segítséggel, mentsenek ki embereket. Kihallgatásunk után autón elvittek a Fő utcai fogházba, ahol a 219-es cellába kerültem társammal együtt.

A cellában csak ketten voltunk, így Polányi dr.-nak módjában állott, hogy a történetekről nekem beszámoljon. Ennek során a következőket tudtam meg:

Megtudtam, hogy ügyünket Kirchknopf Etel leplezte le, aki, amint említettem, Polányi lakásán folytatott megbeszélésen is jelen volt. Kirchknopf Etel ugyanis állítólagos menyasszonya volt Dikán Lajosnak, aki kihallgatásomat fogatosította. Azt is tudtomra adta, hogy a halálfejeseknél értesült arról, hogy Kirchknopf Etel állandó besúgásokkal foglalkozik, illetve agent provocateur, akinek besúgásai miatt mintegy 15 ember került

már fogságba. Többet ekkor nem tudtam meg. A Fő utcai fogházban kihallgatás nem történt.

1944. december 9-én transzportba állítottak, amelynek célja Sopronköhidára való szállítás volt. Külső összeköttetésem révén azonban sikerült elérni, hogy a menetből Polányival együtt kivettek, s ismét a Svábhegyre vittek fel, a magyar Gestapóhoz. Itt ügyem intézését Homoki nevű detektív (valószínűleg álnév volt, mert a neve a Hain csoport névsorában ismeretlen)¹⁹ végezte. Egészen szokatlan módon jóindulatot tanúsított velünk szemben, s az ő intenciói alapján felvett jegyzőkönyvből, a súlyosbító körülményeket saját maga hagyta ki. Ugyancsak az említett detektívnek köszönhető, hogy a fogságból mindketten ki tudtunk szabadulni, mivel egy szabaduló csoportba becsempészett minket.

Ettől kezdve több lakásban bujkáltam, s gondoskodtam arról is, hogy hozzátartozóim se tartózkodjanak lakásomon. Polányi dr-al azonban nem szakítottam meg a kontaktust. Figyelmeztettem, hogy ne tartózkodjon lakásán, ő azonban ennek ellenére hazatért. Nevezett ugyanis morfinista volt, s miután morfiumkészletét lakásán tartotta, elhatározta, hogy visszamegy. Szabadulásunkat követő napon felhívtam telefonon, s ott közölte velem, hogy Kirchknopf Etel távolléte alatt a halálfejeseket betelepítette a lakásba, kirabolták, s a fogorvosi felszerelést is eladásra kínálták a Függetlenség c. napilapban (december 13.). Megtalálta a hirdetés kéziratát Kirchknopf Etel kézírásával. Másnap felhívtam a lakását, ahol közölte velem, hogy Polányit aznap elvitte a Gestapo, mint később megtudtam a halálfejesek vitték el nevezettet.

A későbbiek folyamán is felhívtam Polányit lakásán, ahol házvezetőnője informált arról, hogy Kirchknopf Etel a lakást feltörte, s onnan újból ingóságokat vitt el.

Polányi második letartóztatása után egy nappal, engem is kerestek lakásomon halálfejesek, s ez alkalommal már hozzátartozóimat is el akarták vinni.

Vallomásomat önként tettem az igazságnak megfelelően.

Felvette:

Keresztes Lajos sk.

Lázin Ferenc sk.

Jegyzőkönyv, folytatólag felvéve 1947. febr. 12-én. Fenti vallomásomat teljes egészében fenntartom és a következőkkel egészítem ki:

Az Olasz fasor 51. sz. alatt történt kihallgatásom során, Dikán Lajos ügyemet teljes mértékben ismerte, sőt tudomása volt köztem és Polányi dr. között megtörtént bizalmas dolgokról és telefonbeszélgetésekről is, Dikán az Olasz fasor 51. sz. alatt német katonai egyenruhában teljesített szolgálatot, karján piros-fehér-zöld halálfejes karszalag volt.

Mást előadni nem kívánok. Vallomásom helyesen van felvéve, amelyet h. h. aláírok.

Kmft.

Vágó sk.
rendőrszázados

Lázin Ferenc sk.
vallomástevő

P. h.

A másolat hitelül:
Noéh Lívia r. i. alhdgy.

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 14-16. Géppel írt másolat, a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának körbélyegzőjével és Noéh Lívia rendőrségi írnok alhadnagy aláírásával.]

9. Molnár Teréz gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1946. november 20.

Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának
Politikai Rendészeti Osztálya²⁰

...ker. kapitányság

3154 szám

1946

Gyanúsított kihallgatásáról
Jegyzőkönyv

Készült, Budapest, 1946. évi november hónap 20. napján délelőtt (délután) ...órákor... gyanúsított Molnár Teréz kihallgatása alkalmával.

Jelen vannak: alulírottak.

[...] Az eljáró tisztviselő intézkedése folytán a kihallgatás mint hatósági tanuk jelenlétében teljesítetik, történik.

[...] Az előállított gyanúsított személyes viszonyaira nézve megkérdeztetvén előadja:

1. Családi neve (esetleg mellékneve): Molnár

Esetleges utóneve:

2. Utóneve (több utónév közül az, amelyen közönségesen szólítják, aláhúzandó): Teréz
(Férjes vagy özvegy nőknél férjük teljes neve is felveendő.)

3. Atyjának családi és utóneve: Molnár Imre

4. Anyjának családi és utóneve: Ecseri Erzsébet

5. Születés ideje: 1912. év március hó 16. nap.

[...]

Arra a kérdésre, hogy kíván-e valamit védelmére előadni, terhelt következőleg nyilatkozik:

1944. november 6-án Kirchknopf Etel dr. Polányi Béla asszisztensnője takarításért alkalmazott engem dr. Polányi Béla Szt. István krt. 9. szám alatt lévő lakásán és rendelőjén.

1944. november 9-én a déli órákban dr. Polányi szólt a velem vadházasságban lévő Ubrankovics Józsefnek,²¹ hogy az autójába szükséges benzin vásárlására menjen velem, illetve a lakásról segítse a garázsba szállítani a fent említett benzint. Dr. Polányit és házastársamat a garázsban általam ismeretlen személyek letartóztatták, és mindkettőjüket a Svábhegyre a „Gestapohoz” szállították fel. A „Gestapotól” házastársamat még aznap este elengedték, és egyben megtiltották neki, hogy bárkinek megmondja azt, hogy dr. Polányi hol tartózkodik. Dr. Polányi kb. egy hónap múlva jött vissza teljesen tönkrement állapotban, mert a Gestaponál rettenetesen bántalmazták. Dr. Polányi távollétében a fent említett asszisztensnő, a lakásra állandóan „SS” katonákat hozott fel, és nem törődött dr. Polányi édesanyjának tiltakozásával. Ezalatt az egy hónap alatt, Etel állandóan nagyobb értékeket vitt el dr. Polányi lakásáról. Dr. Polányi visszajövele után egy napig tartózkodott otthon, ezalatt az idő alatt Etel szintén a lakáson tartózkodott. Másnap esete én kb. nyolc óra tájban aludni mentem. Dr. Polányi ekkor még fent volt. Nekem lefekvés előtt azt mondta, hogy nyugodtan fekdjek csak le, majd ő az ajtó bezárását és általában mindent el fog intézni. Lefekvésem után rövid időre a lakásba ismeretlen emberek hatoltak be, és dr. Polányit elvitték magukkal. Én a szobámból a zajra nem mertem kijönni, csak az ajtóból néztem ki, és ott egy magyar katonaruhába öltözött embert láttam. Én nem mertem a katonák elmenetele után sem körülnézni, hanem reggelig az ágyban maradtam. Dr. Polányit többet azután nem láttam. Én december 26-ig a lakásban maradtam, csak azután mentem le a ház óvóhelyére.

A felszabadulás után dr. Polányi lakását Somlay Artúr színész kiigényelte, majd később én dr. Polányi bútorait igényeltem ki a magam részére. A feltett kérdésre válaszolva kijelentem: dr. Polányi bútorain kívül apróbb ingóságokat is vittem fel magamnak a jelenlegi lakásomba.

Egyben bejelent[en]i kívánom, hogy dr. Polányi lakásában volt egy nagyobb koffer, ezt én magamhoz vettem megőrzés végett. Ezen koffert, illetve annak tartalmát a

bűnügyi rendőrség egy házkutatás után lefoglalta, és az eredeti tulajdonosnak, Herceg Vilmosnének visszaadta.

Tagadom azt, hogy az Államvédelmi Osztályon az előttem felmutatott levél névaláírása az én kezemtől származik, és ennek bizonyítására kívánom felhozni, hogy nem vagyok törvényes felesége Ubrankovics Józsefnek, tehát nem én írtam a levelet alá.

Mást előadni nem kívánok, vallomásom helyesen van felvéve, és azt elolvasás után, minden kényszer nélkül írtam alá.

Molnár Teréz s. k.

Felvette:

Jegyzőkönyv folytatása:

Pótlólag még előadom, hogy Kirchknopf Etelhez másnap a hirdető irodából, egy számlát hoztak, amiért a főorvos úrral Etel nagyon összeveszett. A főorvos úr engem küldött rendőrért, a rendőr nem jött fel, hanem azt mondta, hogy jelentsük fel a kapitányságon. Ezek után a főorvos úr karon fogta Etát és elmentek a rendőrségre. A rendőrségen mi történt azt nem tudom. Délután tért vissza a főorvos úr a rendőrségtől, és még akkor este végleg elvitték a katonák, ahogy láttam magyarok voltak.

Molnár Teréz s. k.
gyanúsított:

Felvette:

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 35-37. Géppel írt másodlat a kihallgatást végző Keresztes Lajos aláírásával.]

10. A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztály Népügyészégi Részlegének jelentése Molnár Teréz ügyében, 1946. december 18.

Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztály
Népügyészégi Részleg

3154/1946.

A. csoport

Tárgy: Molnár Teréz ügye

JELENTÉS

Budapest, 1946. december 18.

Jelentem, hogy dr. Szentlélek Sándorné feljelentése alapján Molnár Teréz népellenes bűntettel gyanúsított ügyében a nyomozást lefolytattam és a következőket állapítottam meg:

Molnár Teréz 1944. november 6-án takarításért költözött be dr. Polányi Béla fogorvos Bpest. Szent István krt. 9. sz. alatti lakására. A fenti címen lakott még Kirchknopf Etel is, aki mint dr. Polányi asszisztensnője szerepelt, evvel egy időben azonban bensőbb kapcsolatot tartott fenn dr. Polányival. Kirchknopf Etel 1944. november elején Dikán Lajos nyilas szeretőjén keresztül elvitette a német „Gestapoval” dr. Polányit, akit kb. egy hónapi fogság után, rettenetesen megkínzott állapotban, szabadon engedtek. Dr. Polányi szabadulása után azonnal visszatért lakására és ott észrevette, hogy értékeiből nagyon komoly értékű dolgok hiányoznak. Ekkor nagy veszekedés tört ki dr. Polányi és Kirchknopf Etel között, mert dr. Polányi nevezettet gyanúsította avval, hogy értékeit jogtalanul eltulajdonította. Aznap este Dikán Lajos újra elvitette dr. Polányit, akit ezután ismeretlen módon meggyilkoltak. A feljelentő állítása szerint a nyilasok azért tudtak akadálytalanul behatolni dr. Polányi lakásába, mert Molnár Teréz szándékosan nyitva hagyta az ajtón lévő „Yali” rendszerű biztosító zárat. A nyomozás során nem tudtam megnyugtató bizonyítékot szerezni arra nézve, hogy Molnár Teréz

hagyta-e nyitva a zárat, és ha ez meg is történt, nem találom bizonyíthatónak a szándékosságát.

A feljelentő állítása szerint dr. Polányi értékeinek elrablásában tevékeny szerepet játszott Molnár Teréz is. Ezt a nyomozás során nem sikerült bizonyítani, erősen feltételezhető azonban, hogy Molnár Teréz ténylegesen részt vett a rablásban. Az aktához csatoltam egy Kirchknopf Etel és Ubrankovics Jánosné aláírású levelet,²² melyet Budapest Székesfőváros Polgármesterének címeznek. Ebben a levélben nevezettek jelentik, hogy dr. Polányi jelenleg a német katonai hatóságok őrizetében van. Az Ubrankovics Jánosné aláírás egyezik Molnár Teréz írásával és tekintettel arra, hogy Molnár Teréz a nevezett Ubrankovicsal egy háztartásban él, bizonyított, hogy az aláírás tőle származik. Molnár Teréz tagadja, hogy a levelet aláírta volna, mert a levél bizonyíték arra nézve, hogy valamilyen formában részese dr. Polányi ellen indított hadjáratnak. Molnár Teréz ellen a bűnügyi osztály dr. Szentlélekyné feljelentése alapján a nyomozást lefolytatta és ez alkalommal több értéket meg is találtak Molnár Teréz lakásán. Mivel azonban dr. Szentlélekynének még több követelése van a gyanúsítottal szemben, szükségesnek tartanám az aktát esetleges nyomozás céljából a bűnügyi rendőrségnek megküldeni.

Kirchknopf Etelt a szovjet katonai bíróság egy szovjet őrgy. meggyilkolásában való részvétel miatt halálra ítélte, ezért a nyomozást ez irányban nem folytattam le.

Dikán Lajos jelenleg szökésben van, jelenleg körözés alatt 1946. VII. 1-től.

Keresztes Lajos rny. fhdgy.
főcsoportvezető. h.

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 43. Géppel írt másodlat Keresztes Lajos aláírásával.]

11. Dridiczky László feljelentése Dikán Lajos ellen, 1947. január 29.

T.

Magyar Államrendőrség Politikai Osztálya

Budapest

Dikán Lajos volt jugoszláv állampolgár ellen feljelentést teszek, aki saját bevallása szerint 1930. utáni években, mint pilóta egy jugoszláv repülőgéppel Magyarországra szökött. Mint Dikán Lajos az Erwil villamosági gyárnál dolgozott.

A második világháborúban német egyenruhában Buda védelmében az utolsó napig részt vett.

Nevezettet Vörös János néven 1944. őszén²³ Szendrő községben ismertem meg, ahol az Elektromos Ipari Kft-től volt a szendrői bánya távvezeték szereléséhez kiküldve. Nevezettel az elmúlt napokban újra találkoztam, mikor is kiderült, hogy jelenleg Nagy Vince néven szerepel. Ezen újabb névváltozás az alábbiakban részletesen felsorolt, általa előadottak szerint, vált szükségessé:

Dikán Lajos Vörös János néven a szendrői szénbányánál a távvezeték építését vezette. Én a bánya részéről, mint ellenőrző elektronikus vettem részt a munkában. Egyik alkalommal arra lettem figyelmes, hogy az egyik szerelő „János” megszólítására nem figyelt fel. Mikor három-négyszeres szólításra sem reagált, a szerelő (aki egyébként Gerencsér Pál Budapest, IX. Pipa u. 2-4. II. alatti lakos, Dikán sógora) „Lajos” néven szólította, amire rögtön reagált. Nekem ez azonnal feltűnt, s már akkor elhatároztam, hogy igyekezni fogok a bizalmába férkőzni, ami teljes mértékben sikerült is.

1945. decemberében Miskolcon jártam Vörös Jánossal együtt, ahol ő kissé ittas állapotban kérdésemre a következőket mondta el:

Elmondta, hogy ő tulajdonképpen álnéven szerepel, amit az tett szükségessé, hogy ő mint törzsőrmester a magyar hadseregben német egyenruhában teljesített szolgálatot, a Gestapo táborába bejáratos volt és onnan dr. Polányi fogorvos segítségével internált zsidókat szabadított ki anyagi ellenszolgáltatás ellenében. Dr. Polányit később a lakásáról elhurcolva embereivel a Duna parton agyonlőtte, vagy lövette. Vörös, illetve

Dikán állítása szerint azért, mert őt dr. Polányi a Gestapo-nál zsidószabadításért feljelentette és meg akarta mérgezni. Állítása szerint dr. Polányit Karády Katalin személyesen ismerte.

1945. február 12-én a vár eleste után Dikán Lajos fogságba esett és a ceglédi fogolytáborba került. Szláv származása révén jól beszélt oroszul, és így mint tolmács, a fogolytáborból rövidesen kiszabadult. Leszerelési jegye Dikán Lajos névre szól.

A Vörös János névre szóló iratokat ezután szerezte, mely emlékezetem szerint, Sükösdön lett kiállítva, tényleges koránál hét évvel fiatalabb születési idő megjelölésével, süködsi születési hellyel. Arra a kérdésre, hogy hogyan sikerült ezeket az iratokat megszerezni, pontos felvilágosítást nem adott.

Szendrőlől 1946. február 10-én az Elektrik céggel én is Budapestre jöttem, ahol egy ideig Vörös Jánossal együtt dolgoztam. 1946. május elején, azonban Vörös János hirtelen eltűnt, mert a politikai rendőrség kereste, névtelen feljelentésemre.²⁴

Az összeesküvés leleplezése után az a gondolatom támadt, hogy felkeresem Dikán Lajos sógorát, Gerencsér Pált, hogy érdeklődjem utána. Közölték, hogy Dikán ügye teljesen rendben van, és a főorvosnál mint villanyszerelő dolgozik, de azt nem mondták, hogy álnéven. Ezek után Gerencséréket többször meglátogattam, de sohase abban az időpontban, amint előre jelentettem. Feltevéssem nem csalt, mert f. hó 24-én de. Gerencséréknél Dikán Lajos nyitott ajtót.

Rövid beszélgetés után Gerencséréktől Dikánnal együtt távoztunk, és betértünk a Vámházzal szemben lévő kis vendéglőbe, ahol óvatosan rátértem a tárgyra, és megkérdeztem tőle, hogy hogy sikerült az ügyét rendezni. Erre iratokat vett elő, melyekből kitűnt, hogy jelenleg Nagy Vince néven szerepel. Iratai között van egy 1946. őszén kiállított leszerelési jegy, Nagy Vince tartalékos őrmester nevére kiállítva. Kötve hiszem, hogy Dikán Lajos a demokratikus hadseregben akár álnéven is szolgálatot teljesített volna!

Ezen észrevételemet, f. hó. 28-án már telefonon jelentettem Goda János MÁSZ²⁵ osztályvezető közvetítésével Száderszki rendőr ezredesnek.

Teljes tisztelettel
Dridinczky László
Bpest, VII. Garai u. 11. II.22.

Budapest, 1947. I. 29.

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 51-52. Géppel írt másodlat, alján Dridinczky László aláírása, mellette „1947 FEBR” bélyegzővel nyomott dátum. A lakáscím alatt piros ceruzával „Vágó” név szerepel. Alatta tollal írt kézírással a következő szöveg olvasható: „Dr. Gajzádó r. örgy.²⁶ úr! Soron kívül lefolytatni az eljárást. Az eredményről kérem referálni Száderszki r. ezr.²⁷ úrnak. Sürgős! I/31. Tímár²⁸]

12. Dr. Szentlélek Sándorné tanúvallomási jegyzőkönyve, 1947. február 10.

227/1-1947. szám.

Tanúvallomási jegyzőkönyv

Készült Budapest 1947. év február hónap 10. napján háborús büntettel gyanúsított Dikán Lajos elleni bűnügyében.

Jelen vannak alulírottak.

Az idézésre megjelent [...] tanút a nyomozás tárgyával és a gyanúsítottak személyével megismertettem, figyelmeztettem, hogy köteles a legjobb tudomása és lelkiismerete szerint a tiszta és teljes valóságot vallani és hogy vallomását esetleg esküvel kell megerősítenie. Figyelmeztettem arra is, hogyha valótlanul vallana, a büntetőtörvénybe ütköző cselekményt követne el.

Ezután a tanú a többi tanúk távollétében a következőket vallja:

1. Neve: dr. Szentléleki Sándorné
 2. Születési ideje: 1893. Év június hó 19.
 3. Szülőhelye: Homonna (Zemplén vm.)
 4. Lakóhelye: Budapest, XII. Hieronymi u. 31. sz.
 5. Családi állapota: elvált
 6. Foglalkozása: htb.
 7. A terhelthez, valamint az ügyben egyébként érdekelthez való viszonya: [...]
 8. Nem szenvedett-e kárt az eljárás tárgyául szolgáló bűncselekmény következtében: [...]
- (A B. P. 205. §-ában felsorolt egyének figyelmeztetendők, hogy nem kötelesek tanúságot tenni. Úgy a figyelmeztetést, mint a tanúnak erre tett nyilatkozatát, jegyzőkönyvbe kell venni.)

Bátyám, dr. Polányi Béla fogorvos V. Szt. István krt. 9. sz. alatt lakott. OTI főorvos volt, és hosszú éveken át folytatott jól menő praxist, aminek révén komoly vagyona tett szert. 1944 őszén alkalmazta asszisztensnőként Kirchknopf Etelt és ugyanakkor odaköltözött a lakásba az asszisztensnő nővére Keiner Györgyné. Az idők folyamán fivérem jó barátságba került Kirchknopf Etellel.

A nyilas uralom idején fivérem rendszeres foglalkozott emberbaráti szeretet által vezérelve, üldözöttek megmentésével és tagja volt az ellenállási mozgalom egy csoportjának. A Kirchknopf lányokhoz gyakran feljárt azoknak ismerőse Dikán Lajos. Dikán Lajos előttem ismeretlen német egyenruhában járkált a németek idején és valamilyen fegyveres alakulatnak volt a tagja. 1944. november elején valószínűleg anyagi érdekekből, de lehet az is, hogy Kirchknopf Etel iránti féltékenységből, zsidórejtegetés és Oroszországnak való kémkedés miatt, Dikán Lajos saját maga által kiállított elfogatóparanccsal, barátaival elhurcolta, és egy hónapig fogva tartotta, embertelenül megkínozta fivéremet. Kb. december közepén szabadult ki bátyám, amikor elmesélte nekem, hogy Dikán és társai napokon át verték, úgy, hogy csontpedést szenvedett, fogait teljesen kiverték, saját szememmel láttam, hogy a rajta lévő piszkos fehérenmű alvadtt vérrel volt tele.

1944. december 8-án jött haza fivérem és akkor könyörögtem neki édesanyámmal együtt, hogy ne tartózkodjon a lakásán, mert féltettük, hogy Dikán és társai újra el fogják rabolni. Fivérem ragaszkodott ahhoz, hogy otthon maradjon és mikor láttam, hogy szándékától eltéríteni nem tudom, arra kértem, hogy jól zárkozzon be, és őrizze meg az ajtón lévő biztonsági zár kulcsát. Fivérem erre kijelentette, hogy utasította a takarítónőjét, Molnár Terézt, hogy a lakást zárja le és oda senkit be ne engedjen. A felszabadulás után Molnár Teréz elmondta nekem, hogy bánja azt, hogy december hó 8-án, mikor másodszor jöttek fivéremért, este ½ 9 körül beengedte az elhurcolókat. Ugyanakkor közölte velem azt is, hogy Dikán és társa hurcolta el boldogult bátyámat. Dikán Lajos, a Kirchknopf lányok és Molnár Teréz együttesen teljesen kirabolták bátyám egész lakását. Ugyancsak eltűntek a bátyám lakásán őrzött idegen értéktárgyak is.

Fivérem elhurcolása után néhány nappal Szt. István krt-i lakásán voltam, amikor a lakásban csak Molnár Teréz tartózkodott. Egyszer csak csengett a telefon, Molnár Teréz vette fel a kagylót, de kihallatszott a telefonkagylóból, amely igen hangosan beszélt, hogy a vonal túlsó végén Dikán beszél. Molnár Teréz előttem szemmel láthatóan nagy zavarban volt. Rövid ideig beszélgettek, majd a kagylót letette. Molnár Teréz elismerte kérdéseimre, hogy valóban Dikánnal beszélt. Kérdéseimre, hogy mit beszélt Dikán, Molnár Teréz azt vallotta, hogy fivéremet a németeknek adták át, de további faggatásomra később azt a kijelentést tette, hogy Dikán azt mondta, hogy a „Dunába lőtték zsidóival együtt”.

Egyebet előadni nem kívánok, vallomásom büntetőjogi felelősségem tudatában, az igazságnak megfelelően tettem meg, elolvasás után hh. aláírtam.

Felvette:
Vágó r. szds.

dr. Szentléleky Sándorné
Polányi Annie tanú

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 58-59. Géppel írt másodlat Vágó Ödön és Szentlélekyné Polányi Annie aláírásával.]

13. Dikán Lajos gyanúsított kihallgatási jegyzőkönyve, 1947. február 15.

127/1947. szám.

Gyanúsított kihallgatásáról
Jegyzőkönyv

Készült, Budapest, 1947. évi február hónap 15. Napján délelőtt (délután) [...] órakor [...] gyanúsított [...] kihallgatása alkalmával.

Jelen vannak: alulírottak

Az eljáró tisztviselő intézkedése folytán a kihallgatás [...] mint hatósági tanuk jelenlétében teljesítetik, történik.

Az előállított gyanúsított személyes viszonyaira nézve megkérdezettvén, előadja:

- 1.Családi neve (esetleg mellékneve): Dikán Lajos
Esetleges előbbi neve:
- 2.Utóneve (több utónév közül az, amelyen közönségesen szólítják, aláhúzandó):
(Férjes vagy özvegy nőknél férjük teljes neve is felveendő.)
3. Atyjának családi és utóneve: +Dikán Lajos
4. Anyjának családi és utóneve: +Jakso Katalin
5. Születési ideje: 1908. év március hó 29. nap.
[...]

Arra a kérdésre, hogy kíván-e valamit védelmére előadni, terhelt következőleg nyilatkozik:

Eszéken 1908-ban születtem, 1929 őszén hívtak be Jugoszláviában katonának a repülőkhöz. 1932 őszén nézeteltéremem volt az ottani parancsnokkal és okt. 5-én egy Bregeo 19-es kétüléses repülőgéppel Újvidéken szálltam fel és a gépet áthoztam Magyarországra és Pesterzsébeten, a Pacsirta telepen szálltam le. Ügyemben a magyar hatóságok vizsgálatot indítottak, és kb. 2 hónapig különböző szervek őrizetében voltam. Szabadlábba helyezésem után a Danuvia fegyvergyárba kerültem és ott mint üzemszerelő álltam alkalmazásban 1936-ig. Kilépésem után először a Ganz, majd az Erőátviteli és Világítási Rt. alkalmazásába kerültem.

1936. februárjában hat havi tényleges magyar katonai szolgálatra Debrecenbe a Bocskai István hajdú ezredhez vonultam be. 1941-ben ismét bevonultam és a Keleti hadszíntérre kerültem, ahol 1942 januárjáig Dnyetropetrovszk környékén teljesítettem szolgálatot. 1942. áprilisában ismét behívót kaptam, és a 101-es hadtáp zászlóaljhoz vonultam be. Kurszk környékén állomásoztunk, és itt ért emlékezetem [szerint az] 1943-as nagy orosz előrenyomulás. Alakulatommal fokozatosan vonultunk visszafelé. 1943. áprilisában értünk Lavotcne határállomásra. Innen hat hét múlva Kőrösmezőre vezényeltek, ahol 1943 őszén bekövetkezett leszerelésemig mint autó ellenőrző teljesítettem szolgálatot. Leszerelésem után az Erőátviteli Rt-nél, majd a Mátyásfüldei Repülőgépgyárban dolgoztam. Emlékezetem szerint 1944 októberében a nyilasok hatalomátvétele után katonai behívót kaptam sas jelzéssel és a Hidegkúti úton lévő Bolyai-féle hadapródiskolába vonultam be. Itt a Halálfejes Légió egyik alakulata volt elhelyezve. Körülbelül két hétig lézengtem itt civilben, minden beosztás nélkül. Két hét múlva 1944. október végén, vagy november elején áthelyeztek az Olasz fasor 51. szám alatt lévő Halálfejes Légió toborzó helyére. Emlékezetem szerint, itt a parancsnok egy Bolhói²⁹ nevű gk. szds. volt, beosztottja pedig egy Bajai³⁰ nevű tüzér hadnagy. A többi tisztek neveire nem emlékszem vissza.

Itt kaptam egy német katona köpenyt és sapkát, alatta egy ún. Kabsz zsávolyruhát viseltem. Itt szereztem magamnak egy 9-es katonai szolgálati pisztolyt. Szolgálatvezetői őrmesteri beosztást kaptam. Feladatomban a raktár kezelése volt. Felszerelésnél ruhákat és fegyvereket adtam ki, a leszerelőktől pedig a kiadott ruhákat és fegyvereket visszavettem.

1944 nyarán ismertem meg egy barátom révén Kirchknopf Etelt, majd rajta keresztül dr. Polányi Béla Szent István krt. 9. szám alatt lakó fogorvost. Tudtam arról, hogy dr. Polányinak viszonya volt Kirchknopf Etellel. Később én is viszonyt kezdtem vele. Még 1944. késő nyarán azzal a kéréssel fordult hozzám dr. Polányi, hogy szerezzek valahonnan egy teherautót, abból a célból, hogy édesanyját és annak ingóságait Egerből Budapestre szállíthassa. Ezt egy Várkuti nevű barátom révén el is intéztem. Később több ízben találkoztam dr. Polányival és részben tőle, részben pedig Kirchknopf Eteltől megtudtam, hogy Polányi menteket zsidókat, azoktól pénzt és aranyat kap, jönnek is emberek a lakására, akik viszont Polányitól kapnak aranyat. Nem láttam tisztán az egész dolgot. Egy alkalommal, pontosan már nem emlékszem vissza, hogy mikor, mesélt valamit Polányi, hogy zsidókat kéne kiszabadítani és egy újpesti szövőgyárból, vagy raktárból, erre a célra 50 ezer pengőt fog kapni. Kirchknopf Etel figyelmeztetett, hogy veszélyesek Polányi ügyei, ne kapcsolódjak be. Később ebben az ügyben autót akart szerezni Polányi rajtam keresztül, és miután én nem vállalkoztam az akcióra, Polányi megfenyegetett azzal, hogy miután én nem vagyok magyar, fel fog jelenteni. Ettől megijedtem és elhatároztam, hogy megakadályozom azt, hogy Polányi nekem ártani tudjon. Kiállítottam 1944. nov. 9-én a saját kézírásommal egy letartóztatási parancsot, amit a Kémeri Nagy Imre lövészkülönítmény bélyegzőjével láttam el, magam mellé vettem Szvincsák Miklóst, Kiss Ervint, Poprifcsák Miklós légiósokat, elmentünk a Szent István krt. 9. sz. alá, Polányi lakására, és a felfegyverzett emberekkel együtt Polányit elvittük az Olasz fasor 51. szám alá. Itt megkezdtem Polányi kihallgatását, melybe később bekapcsolódott Bajai hdgy. is. Kihallgatása során elismerem, hogy több ízben tetteleg bántalmaztam, és ugyanúgy bántalmazták Polányit az ott lévő többi légiósok is. Dr. Polányi kihallgatása során sikerült kiszedni néhány nap után belőle, hogy a zsidómentésekben a segítőtársa egy Lázin nevű férfi, akit később szintén behoztunk az Olasz fasor 51. szám alá. Lázin kihallgatásánál magam is részt vettem, de, hogy őt is ütöttem volna, arra nem emlékszem. Néhány napig voltak Polányi és Lázin nálunk és akkor gépkocsin átvittük őket az akkori nyilas főkapitányság épületébe. Átkísérésekor Bajai hdgy.-től a két átkísért ügyére vonatkozó aktát kaptam, és őket írás ellenében hagytam ott.

Körülbelül egy hónap múlva Kirchknopf Eteltől megtudtam, hogy Polányi taxin hazaérkezett. Újra attól féltem, hogy a kiszabadult fogorvos ártani fog nekem. Elhatároztam, hogy dr. Polányi Bélát elintézem. Ismét magam mellé vettem Szvincsákot és Kiss Ervint és este 9 óra tájban lakására mentünk. A lakáshoz Kirchknopf Etel révén volt kulcsom, azonban emlékszem arra, hogy a lakás ajtaja belülről a szokástól eltérően nem volt bezárva. A felfegyverzett emberekkel Polányi szobájába mentünk és közöltem vele, hogy magunkkal visszük. Polányi nem tiltakozott, felkelt a szolnorról, öltözni kezdett és velünk jött. Mondtam, hogy vigyük át Budára. Átmentünk a Margit szigetről és elindultunk Óbuda felé. Mentünk a Duna parton felfelé, elhagytuk az Újlaki templomot, úgy emlékszem a Dunában valami uszoda van, és azután egy villanytelep. Egy parkhoz értünk ahol megállítottam a társaságot, és utasításomnak megfelelően Szvincsák Miklós közvetlenül a park mellett agyonlőtte dr. Polányit. Polányi beesett a vízbe, de úgy, hogy abból félig kilátszott. Mondtam, hogy csinálni kell valamit, és tartottam Szvincsák kezét – hogy a vízbe ne essen – amíg ő és Kiss Ervin az agyonlőtt embert a vízbe lökték. Ezután visszajöttünk a városba az Olasz fasor 51. szám alá.

Később garázmesteri beosztást kaptam, eleinte a Váci utca végén, a Szarka utcával szemben lévő garázsban teljesítettem szolgálatot. Majd Budapest ostromának végén – még mindig a Halálfejes Légió kötelékében – a Várba kerültem. Tíz vagy tizenegy emberrel február elején kitörtem a várból, átkeltünk a Rózsadombra és ott az orosz katonáknak megadtunk magunkat. Ceglédre kerültem fogolytáborba, majd 1945. nyarán kiszabadultam. Eleinte Vörös János, majd később Nagy Vince néven bujkáltam, mert tudtam, hogy eredeti nevemen köröznek.

Egyebet előadni nem kívánok, vallomásomat minden kényszer nélkül, önként az igazságnak megfelelően tettem, és elolvasás után írtam alá.

Kmft.

kihallgatásvez:

jegyzőkönyvvez:

gyanúsított:

Vágó r. szds

Jamlik Ibolya ri. alhdgy.

Dikán Lajos

Jegyzőkönyv folytatólag felvéve 1947. február 15-én.

Előadom még a következőket:

Emlékezetem szerint Lázint nem az én utasításomra állították elő, és nem emlékszem arra sem, hogy nevezettet kihallgatás során én tetteleg bántalmaztam volna.

1946. nyarán meg tudtam, hogy Szinyei Merse u. 11. sz. alatti lakásomon a rendőrség keresett és azután egy időre Kalocsa mellett lévő Dusnokra költöztem rokonaimhoz.

Egyebet előadni nem tudok, vallomásomat önként, minden kényszer nélkül tettem és azt felolvasás után hh. aláírom.

Kmft.

kihallgatásvez:

Vágó r. szds.

jegyzőkönyvvez:

Jamlik Ibolya ri. alhdgy.

gyanúsított:

Dikán Lajos

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 54-57. Géppel írt másodlat Vágó Ödön, Jamlik Ibolya és Dikán Lajos aláírásával.]

14. A Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályának jelentése Dikán Lajos ügyében, 1947. február 15.

Magyar Államrendőrség
Államvédelmi Osztálya

Tárgy: Dikán Lajos ügye

727/1947.

Jelentés

Budapest, 1947. február 15-én.

Bizalmas úton arról értesültünk, hogy az Osztályunk által körözött Dikán Lajos, aki alaposan gyanúsítható Dr. Polányi Béla fogorvos meggyilkolásával, Nagy Vince álnév alatt Budapesten bujkál. A beérkezett adat alapján, sikerült Dikán Lajost elfogni, aki első kihallgatása után elismerte, hogy tagja volt a Halálfejes Légiónak és valóban ő hurcolta el és végeztette ki társaival Dr. Polányit. Beismerő vallomása után Dikánt őrizetbe vettem.

Az ügyben lefolytatott nyomozás során megállapítottam, hogy Dikán Lajos 1944. nyarán megismerkedett Kirchknopf Etel fogorvosi asszisztensnővel, aki annak idején Polányi barátnője volt. Nevezetett később, miután részes volt egy orosz őrnagy meggyilkolásában, az illetékes orosz hatóságok őrizetbe vették és halálra ítélték. Kirchknopf Etelen keresztül ismerkedett meg a gyanúsított Dr. Polányi Bélával. Rövid ismeretség után Polányi segítségül hívta üldözött zsidók kiszabadításához. Dikán ezt megtagadta. Ebben az időben már a Halálfejes Légiónak őrmestere volt. 1944. november 9-én, részben féltékenységből részben talán félelemből – mert Polányinak tudomása volt arról, hogy Dikán nem magyar állampolgár – saját kezűleg kiállított és az ügyirathoz csatolt letartóztatási paranccsal³¹ a Halálfejes Légiónak Olasz faszor 51. szám alatti laktanyájába állították elő. Itt Polányit, mint később kiderült és amit a gyanúsított is beismert megkínózták, majd zsidómentés vádjával a nyilas rendőrségnek adták át. Egy hónap múlva szabadult ki Dr. Polányi a Gestapo fogságából – ahová időközben átkerült. Még ugyanazon a napon újra elvitte társaival Dikán az áldozatot. Az óbudai Dunaparton egy Szvincsák Miklós nevű légiós az áldozatot agyonlőtte és Dikán segítségével a Dunába dobták.

Tanúként kihallgattam Dr. Dridiczki László budapesti lakost, Dikán feljelentőjét, akinek a gyanúsított a múltját megfelelően elmondta. Kihallgattam továbbá,

Lázin Ferenc budapesti (Alkotmány u. 20.) lakost, vallomásában előadta, hogy Dr. Polányival együtt végezte a zsidó mentéseket és a Halálfejes Légiónak által foganatosított előállítására és kihallgatására alkalmával Dikán őrmester is ott volt.

Dr. Szentlélek Sándorné, Polányi nővére vallomásaiban fivéréntől kapott értesítés szerint, olyan értelmű vallomást tett, hogy Polányi elhurcolója Dikán Lajos volt. Vallomása kiterjed Polányi első fogsága utáni egészségi állapotára, amely szerint az áldozat fogait kiverték és csontrepedést kapott. Csatolom az ügyben 1945. április 28-án felvett Kirchknopf Etel-féle gyanúsított jegyzőkönyv eredeti példányát,³² amely Polányi és Dikán kapcsolatát világítja meg. Ugyancsak idezárom Molnár Teréz férjezett Ubrankovics Jánosné tanúvallomását, amiből kitűnik, hogy Polányi elhurcolója Dikán Lajos volt. Véleményem szerint Molnár Teréz összejátszott Dikánékkal abban – amit Dikán vallomása is alátámaszt – hogy 1944. november 9-én³³ szándékosan nyitva hagyta Dr. Polányi lakásának ajtaját és megkönnyítette a gyilkosok munkáját. Nevezett – miután súlyos beteg és kórházi ápolás alatt áll – kihallgatni nem állott módomban. Ügyét a tárgyalás során feltétlenül tisztázni kell. Dikán 1929–1932-ig jugoszláv katona volt, amikor egy, a Jugoszláv állam tulajdonát képező repülőgépen átrepült Magyarországra és Budapest mellett szállt le. Attól kezdve Magyarországon él.

Vágó Ödön r. szds.³⁴

Mellékletek:³⁵

Dr. Polányi Béla fényképe,
Dikán Lajos által aláírt 1944. nov. 9-én kelt Dr. Polányi-féle letartóztatási parancs,
Dikán Lajos Kirchknopf Etelhez írt kelet nélküli levele,
A „Magyarország” c. lap 1944. dec. 11-i kivágott lap példánya, amelyen Dr. Polányi rendelőjét eladásra hirdetik.

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 61-62. Géppel írt másodlat Vágó Ödön aláírásával.]

15. A Budapesti Népbíróság jogerős ítélete Dikán Lajos ügyében, 1947. május 14.

Nb. VI. 1135/1947/3. A budapesti népbíróságtól 1947. évi május 14-én

A Magyar Köztársaság Nevében!

A budapesti népbíróság háborús bűntett miatt Dikán Lajos ellen indított bűnügyben a budapesti népügyészség Nü. 990/1947. számú vádirata folytán az alulírott napon tartott bűnvádi főtárgyalás alapján meghozta a következő

ítéletet.

A népbíróság Dikán Lajos vádlottat, aki 1908. március 29.-én Eszéken született, budapesti (XI. Bercsényi u. 50. sz.) lakos, elvált, villanyszerelő, katona volt, tartalékos őrmester, 4 polgárit végzett, vagyontalan, egy gyermek atyja, magyar anyanyelvű és állampolgár, apja: Sándor, anyja: Jaksó Katalin, 1947. február 20 óta előzetes letartóztatásban van, bűnösnek mondja ki az Nbr. 11. §. 5. pontjába ütköző háborús bűntettben és ezért őt az Nbr. 12. §. a. pontja 3. §. 8. pontja alapján halálra, mint főbüntetésre és 10 évi politikai jogvesztésre, mint mellékbüntetésre ítéli.

Amennyiben az ítélet kegyelem folytán határozott tartamú szabadságvesztés büntetésre változtatnák át, úgy abból az előzetes letartóztatással kettő hónapot és 24 napot kitöltötnék nyilvánítatik.

Vádlott köteles a Bp. 480. §-a bűnügyi költséget az államkincstárnak megtéríteni, ezt azonban a bíróság behajthatatlannak nyilvánítja.

Az ítéletet az Nbr. 52. §. és azt kiegészítő jogszabályokban felsoroltakkal közölni kell.

Indokok:

A népbíróság a főtárgyalás adataiból, Dridiczki László, Lázin Ferenc, dr. Szentlélek Sándorné és Molnár Teréz tanúk vallomásából, valamint a főtárgyaláson ismertetett iratok tartalmából, a következő tényállást állapítja meg:

Dikán Lajos 1944. év október havában a Szálasi puccs után a Kémeri Nagy Imre lövész különítmény ún. halálfejes alakulatánál, mint szolgálatvezető őrmester teljesített szolgálatot. 1944. november 9-én elfogatóparancsot készített dr. Polányi Béla budapesti lakos ellen, melynek alapján nevezett maga a vádlott tartóztatta le, és vitte be a halálfejes légió helyiségébe, hol Polányi Bélát súlyosan megkínozták. Ezután Polányi Bélát a Gestapóhoz kísérte át, hol a letartóztatottat egy hónapig fogva tartották, mely idő alatt a vádlott Polányi lakásán annak asszisztensnőjével együtt élt. Polányi Béla kiszabadulása után, még annak kiszabadulása napján, 1944. december 8-án, vagy 9-én este a vádlott ismét letartóztatta Polányi Bélát, akinek azóta nyoma veszett, mert a vádlott Polányi Bélát a letartóztatást foganatosító ismeretlen társával együtt még aznap éjjel a budai Dunaparton meggyilkolta és holttestét a Dunába dobta.

A népügyészség által az Nbr. 13. §. 3.³⁶ és a 11. §. 5. pontja³⁷ szerint minősített fenti cselekmények a népbíróság szerint egységbe olvadnak és egységesen minősítendők az Nbr. 11. §. 5. pontja szerint. A népbíróság ezért a vádlott bűnösségét annak megfelelően állapította meg. A népbíróság a legsúlyosabb büntetés kiszabását találta indokoltnak, mert a vádlott a cselekményét aljas indokból, azért követte el, hogy áldozatát kirabolhassa, amit a vádlott asszisztensnőjével együtt meg is tett.

Enyhítő körülményeket a népbíróság nem észlelt. Mindezek alapján a rendelkező rész szerint kellett határozni.

Budapest 1947. évi május hó 14.

Dr. Aradi István sk. tv. bíró

László Lajosné sk.

Dr. Kovács Jenő sk.

Dr. Zilzer Arnold sk.

Cicutti József sk.

Radó Ilona sk.

Az ítélet jogerős és végrehajtható.³⁸ dr. Aradi István sk. tv.

[ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 77. Géppel írt másodlat, a jobb alsó és felső szélén a Budapesti Népbíróság körbélyegzőjével.]

¹ Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL) található iratokról lásd: Soós Mihály: A háborús és népellenes büntettek feltárásának forrásai a Történeti Levéltárban. In: *Trezor 3. Az átmenet évkönyve 2003.* Szerk. Gyarmati György. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, 2004. 81–106. A tanulmány részletesen kitér az 1945-ben keletkezett vizsgálati dossziék tartalmi és formai ismérveire, a háborús és népellenes bűncselekményekkel gyanúsított személyekkel kapcsolatos eljárásokra. Uo. 90–99.

² ÁBTL 2. 1. VII/3. és VII/3/1.

³ ÁBTL 4. 1. A-1127

⁴ Kémeri Nagy Imre tartalékos főhadnagy, szélsőjobboldali agitátor és „akcióhős”. Rendszerellenes tevékenysége miatt többször előállították. 1938–39-ben a Rongyos Gárda tagja, majd 1939–1940 folyamán önkéntesként a finnek oldalán harcolt a szovjetek ellen. A VKF/2 szovjetellenes hírszerző vonalon alkalmazta és a KOFFA-2 (Központi Hírszerző-offenzív Alosztály) beszerző tisztjeként egy különítmény élén 1941-ben az orosz fronton partizánvadász tevékenységet folytatott. Egyes adatok szerint megsebesült, majd 1942 tavaszán egy varsói kórházban meghalt. Ugyanakkor neve szerepel a Történeti Levéltárban található iratokban, a Szovjetunióban hadifogságban lévő személyek között. A nevével fémjelezett különítmény a KABSZ-hoz majd a Halálfejes Légióhoz tartozott.

⁵ A vallomások az időpontok tekintetében ellenmondások, Lázin Ferenc szerint Polányit 1944. november 6-án, őt pedig november 9-én vitték el Dikánék.

⁶ A jegyzőkönyvek alapján csak vélelmezhető, hogy a gyanúsítottakat a Gestapo hallgatta ki. 1944 végén Magyarországon biztonsági feladatra (politikai hírszerzés, elhárítás, rendőri akciók stb.) több, párhuzamosan működő náci hivatal is szakosodott.

⁷ Lásd 8. dokumentum. Egyéb dokumentum vagy adat nem támasztja alá, hogy Kirchknopf Etel más esetekben is a nyilas szervek informátora lett volna.

⁸ A dátum a vizsgálati anyag alapján lehet december 8-a is.

⁹ A Történeti Levéltárban található iratok alapján Homoki János a német megszállásig a BRFK Bűnügyi Osztályán dolgozott, majd a magyar Gestapóhoz, az országos hatáskörű Állambiztonsági Rendészethez került, kommunista elhárítási vonalra. Egy dokumentum szerint a Szálasi-puccs után kényszervallatással próbálta rábírní a bűncselekmény elismerésére azt a zsidó származású személyt, akit az 1944. december 3-án a Városi Színházban elkövetett nyilas nagygyűlés felrobbantásával gyanúsítottak. Homokit a háború után internálták, majd az 1956-os forradalom idején a BRFK XIX. ker. Rendőrkapitányságon szolgálatra jelentkezett, amit kompromittáló múltja miatt elutasítottak. (ÁBTL 4. 1. A-1111. 16.) Homoki János szerepel azon a listán, ami a Hain Péter-féle „svábhegyi politikai osztályon szolgálatot teljesített” detektívek nevét tartalmazza. (ÁBTL 4. 1. A-416. 217.) Homoki a Cser István vezette szabotázs elhárítás és nyilaskeresztes mozgalom működését megfigyelő osztály beosztottja volt. (ÁBTL 4. 1. A-416. 168.) Az 1944-es Detektív Névmutató, valamint a Budapesti Detektív Rangsor adatai alapján Homoki János nevű nyomozó a betörési ügyekkel foglalkozott. (ÁBTL 4. 1. A-184. és A-191.)

¹⁰ Polányi és Kirchknopf konfliktusából még rendőrségi feljelentés is keletkezhetett, de az iratok erre vonatkozóan meglehetősen hiányosak. Annyi biztos, hogy az esetről Polányi telefonon beszélt Lázinnak és tudott az ügyről a fogorvos húga és édesanyja is.

¹¹ Molnár Terézt a Népbíróság 1947. szeptember 6-án, népellenes büntetése elkövetése miatt 3 év börtönbüntetésre ítélte. ÁBTL 3. 1. 9. V-103751. 78–79.

¹² ÁBTL 3.1.9. V-103751. 7. Szentlélek Sándorné Polányi Annie feljelentése, 1945. szeptember 1.

¹³ ÁBTL 3.1.9. V-töredék (volt szovjet hadifoglyok) 1568. 128.

¹⁴ A nyomozás más emberölési büntett vizsgálatára nem tért ki.

¹⁵ Fiala Ferenc (1904–1988) építész, szélsőjobboldali újságíró, politikus, a magyarországi nemzetiszocialista mozgalom kezdeményezője. 1930-as években a Nyilaskeresztes Párt sajtóügyeinek felelőse, 1944. október végétől a Szálasi Ferenc sajtófőnöke. 1946-ban a Népbíróság a halálos ítéletét életfogytiglani fegyházra változtatta. 1956-tól az NSZK-ban telepedett le, ahol fasiszta jellegű újságírói tevékenységet fejtett ki.

¹⁶ Büntető perrendtartás (1951. évi III. törvény).

¹⁷ ÁBTL 3.1.9. V-töredék (volt szovjet hadifoglyok) 1568. 128.

¹⁸ Gyimesi Lajos rendőr alezredes, eredeti foglalkozása cipésmester. 1924-től vett részt a szocialista munkásmozgalomban, majd a harmincas években tagja egy illegális kommunista sejtnek. A II. világháború alatt többször behívták munkaszolgálatra, majd a nyilas puccsot követően megszökött és a háború végéig bujkált. 1945-től tagja a Politikai Rendészeti Osztálynak. Különböző beosztásokban (vizsgáló, fegyelmi tiszt) teljesített szolgálatot az államvédelemnél. 1956. október 30-ig a BM József Attila u-i objektumában tartózkodik, majd november 4-ig a budaörsi erdőben állomásozó szovjet alakulatoknál húzta meg magát. Egy szovjet egység kötelékében tért vissza a fővárosba és részt vett a Gellért-hegy körüli harcokban november 9-ig. Csatlakozott az I. Budapesti Karhatalmi Ezred 3. (tiszt) századához és aktív szerepet vállalt később a belügyben is a forradalom utáni megtorlásokban. 1964-ben r. alezredesként nyugállományba helyezték. (ÁBTL 2. 8. 1. 1778.)

¹⁹ A jegyzőkönyvből nem derül ki, hogy Lázin Ferenc milyen névsorról beszél, mert Homoki nevű detektív szerepel a Hain Péter vezette Állambiztonsági Rendészet személyi állományáról szóló kimutatásban. Vö. ÁBTL 4. 1. A-416. 168, 217. és A-1111. 16.

²⁰ A fejlécen szereplő szerv elnevezése 1946 októberétől Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya.

²¹ Az eredeti szövegben a József név tollal át van húzva és fölötte a János név szerepel.

²² A levél a dossziében nem található.

²³ Nyilvánvaló elírás, a helyes dátum 1945 ősze lehet, hisz Dikán a dosszié tartalma alapján 1944 őszen Budapesten tartózkodott.

²⁴ A szóban forgó névtelen feljelentés nincs a dossziében.

²⁵ Magyar Állami Szénbányák Rt.

²⁶ Dr. Gajzágó György államvédelmi őrnagy. Örmény származású politikai nyomozótiszt, a Politikai Rendészeti Osztály VIII. alosztályának vezetője 1946 szeptemberétől. A Felügyeleti és Területi Alosztály a vidéki alosztályok és szervek közötti ellenőrző, koordináló feladatok ellátására szakosodott. Lásd Figder Éva–Palasik Mária: Brit jelentés a magyar politikai rendőrségről. In: *Trezor 1. A Történeti Hivatal évkönyve*. Szerk. Gyarmati György. Budapest, Történeti Hivatal, 1999. 185.

²⁷ Helyesen Száberczky József államvédelmi ezredes. 1945-ig mint illegális kommunista Péter Gábor körének egyik belső embere, majd a Politikai Rendészeti Osztály vezető beosztású munkatársa. Az 1948-ban létrehozott BM ÁVH „D” ügyosztályának (technikai és operatív feladatok) vezetője, majd a Pénzügyminisztériumban főosztályvezető. Az államvédelemnél elkövetett súlyos törvénytelenések miatt Péter Gábor és társai felelősségre vonásakor öngyilkos lett.

²⁸ Dr. Timár István államvédelmi ezredes a Politikai Rendészeti Osztály egyik megszervezője, később az ÁVO és a BM ÁVH Vizsgálati Osztályának vezetője, Péter Gábor helyettese. 1948. decemberétől az Igazságügyi Minisztérium főosztályvezetője. A törvénytelenések miatt 1953-ban elítélték Péter Gábor ügyének harmadrendű vádlottjaként.

²⁹ Iliász Bolhóy Imre Gyula magántisztviselő, gépkocsizó százados, SS Hauptsturmführer. Az 1930-as években több szélsőjobboldali szervezet tagja. 1941–1942-ben az orosz fronton harcoló első páncélos honvéd dandár vonatoszlopának parancsnoka. 1943-ban – az akkor még illegális – KABSZ budapesti területi igazgatója. 1944. október közepén lezajlott nyilas hatalomátvétel során a Szövetség vezérkari főnökeként, a németektől kapott fegyverek segítségével, személyesen irányította a budapesti stratégiai pontok megszállását. Később az egyik vezetője lett a KABSZ kötelékébe tartozó Halálfejes Légiónak, majd az egység feloszlata után – Ney Károly bizalmasaként – a magyar SS alakulatok németországi kiképzésében vett részt. 1945 májusában amerikai hadifogságba esett, de 1945 októberében kiadták a magyar hatóságoknak. A PRO vizsgálati anyaga alapján – a Szovjetunió területén elkövetett atrocitások miatt – 1946-ban a Szovjet Hadbíróház Budapesten háborús bűntett elkövetése miatt halálra ítélte, majd kegyelemből az ítéletet 15 évi szabadságvesztésre változtatta. 1955-ben tért haza szovjet hadifogságból, 1966-ban meghalt. (ÁBTL 3. 1. 9. V-113114. 122. és V-129027/8. 23.)

³⁰ Bajai Pál tüzér főhadnagy, SS Hauptsturmführer. A KABSZ vezetőségi tagjaként a Halálfejes Légiónak toborzásokért felelős tisztje és az 1944. december 6-án rendeletileg létrehozott kisbéri 101-es bevonulási központ parancsnoka. (ÁBTL-3. 1. 9. V-82865/1. 162.) Később a Szlovákia területén lévő különleges jogállású holicsi kiképzőtábor vezetője lett. 1945. januártól – teljesen függetlenül magától és alakulataitól a Beregfy-féle nyilas hadügyminisztériumtól – a német kötelékben harcoló Halálfejes SS rohamezred törzskarához tartozott, közvetlenül Ney Károly irányítása alatt. Szerepe volt a harcoló magyar SS-hez tartozó titkos „kopjás századok” megszervezésében, mely a korábbi KABSZ- tagok front mögötti partizánakcióit is koordinálta. (ÁBTL 4. 1. A- 1127 és 3. 1. 9. V-82865, 82865/1.)

³¹ A dokumentum a dossziében nem található.

³² Az eredeti példány a dossziében nem található.

³³ Helyesen 1944. december 8.

³⁴ Vágó Ödön az ostrom alatt, mint szökött szociáldemokrata munkaszolgálatos rejtőzködött a főváros X. kerületében. 1945 februárjában – az MKP ajánlására – belépett az újjászervezett rendőrségbe, majd 1945 novemberétől tagja a Politikai Rendészeti Osztálynak. (ÁBTL 2. 8. 1. 6116. 26–28.) Vágó szerepel az 1945-ös Budapesti Detektív Rangsorban, beosztás és pontos állományhely megjelölése nélkül. (ÁBTL 4. 1. A-191.)

³⁵ A felsorolt dokumentumok a dossziében nem találhatók.

³⁶ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 81/1945. M. E. számú rendelete a népbíráskodásról, melyben a Különös rész 13. szakaszának 3. pontja rendelkezik azon háborús bűnösökről, akik nem vezető jellegű cselekménnyel a nyilas mozgalomnak segítséget nyújtottak.

³⁷ Uo. A Különös rész rendelkezik a háborús bűnösökről, akik tettesei, vagy részesei voltak a törvénytelen kivégzéseknek.

³⁸ A dosszié mellékletében lévő III/2 85515 sorszámmal ellátott kérdőjegyen Dikán Lajos adatai alatt a következő szöveg olvasható: „Bpest V. akvi. hivatal értesítése szerint 1947. máj. 14-én meghalt. 1966. IV. 16.”

A Bokor-ügy

A szegedi külterületi rendőrség vezetőjének letartóztatása 1945 áprilisában

1944. december 21–22-én, miközben az országban még harcok dúltak, Debrecenben megalakult az Ideiglenes Nemzetgyűlés és az Ideiglenes Nemzeti Kormány, amelyre sürgető feladatként hárult a közrend és a közbiztonság minél előbbi helyreállítása. Ennek érdekében Erdei Ferenc belügyminiszter a kormány megalakulása után azonnal tárgyalást kezdett Kuznyecov szovjet vezérezredes (a katonai hírszerzés főnöke) helyettesével. (Tárgyalásairól a belügyminiszter a december 28-i, második kormányülésen tájékoztatta minisztártársait.)¹

1945 januárjában számos intézkedés történt az államrendőrség újjászervezésére. Erdei a január 4-i kormányülésen ismertette azt az új rendeletet,² mely azokon a területeken, ahonnan a front elvonult és még nem alakultak meg a rendőri szervek, a helyi nemzeti tanácsok feladatává tette a politikailag megbízható, javakorabeli katonaviselt személyekből álló polgárőrségek megszervezését.³ Ezt követően a január 12-ei kormányülés résztvevői megtárgyalták az első átfogóbb tervezetet is. Ez a rendőrség feladataként egyrészt a demokratikus államrend védelmét és megszilárdítását, másrészt a közbiztonság fenntartását jelölte meg. Az új államrendőrséget a már meglévő polgárőrségekre és különböző elnevezésű ún. önkormányzati rendőrségekre, rendfenntartó szervekre kívánták építeni. Úgy látták, hogy a községi és külterületi rendőrségek képesek lesznek ellátni a csendőrség feladatait, ezért annak újbóli felállítását nem javasolták. A tervezetet az ülésen elfogadták, de kihirdetése – eddig ismeretlen okból – elmaradt.⁴

Erdei Ferenc belügyminiszter – az új rendőrség megszervezésének jegyében – január 17-i rendeletében az újonnan létesült közbiztonsági szervek tevékenységének kiterjesztését rendelte el. A közrend és közbiztonság fokozottabb biztosítása érdekében minden szökött katona, katonai ruhába öltözött polgári és katonai jelleget bitorló egyén ellenőrzését, „megfékezését” is feladatául szabta az új közbiztonsági szerveknek. Ezzel gyakorlatilag – a belügyminiszter és a szovjet hadsereg főmegbízottja, Szuszejkov vezérezredes helyettesével történt megállapodás értelmében – egyfajta hatáskörbővülést rendelt el, valamiféle katonai rendészeti feladatkört is megállapított az újonnan megalakult polgárőrségeknek, nemzetőrségeknek, illetve rendőrségeknek.⁵ A másnapi kormányülésen Erdei bejelentette: a rendőrség felfegyverzését a szovjetek segítségével fogják megoldani, az „önkormányzati rendőrség” nemzetiszínű karszalagot fog viselni.⁶

Azonban a frissen megalakult polgárőrségekből sok megbízhatatlan személy került a helyi rendőrségekbe és a megvesztegethető rendőri vezetőkkel szemben igen sok panasz merült fel. Ezért szükségessé vált a helyi rendőrségek felülvizsgálata. Az 1945. március 28-i minisztertanácsi ülésen (még Debrecenben) Erdei e célból egy – a belügyminisztériumnak az igazságügy minisztériummal – közös bizottság felállítását szorgalmazta.⁷ A kiszállások, a vizsgálatok megindultak, több hónapon keresztül folytak, majd májusban az államrendőrség megszervezéséről szóló rendelet⁸ megjelenését követően a belügyminiszter – az átszervezés végrehajtása (valamint a vidéki rendőrségek további „megtisztítása” céljából) – újabb bizottságokat küldött ki a megyékbe és a törvényhatósági jogú városokba. A kilenc vármegyére és két törvényhatósági jogú városra kiterjedő vizsgálatok eredményeképpen több rendőrkapitányt és rendőrtisztet, köztük politikai osztályvezetőt váltottak le. Dévaványán a rendőrbizottság vezetőjét, Dékán Imrét, Egerben Dancza Jánost a Rendőrfőkapitányság vezetőjét, Esztergomban Várad József rendőrkapitányt, Várad Árpád alispánt, Vadász József politikai osztályvezetőt vették őrizetbe illetve váltották le.⁹

Hasonlóan kaotikus állapotok voltak Szegeden és környékén 1944 végén, 1945 elején. A szovjet csapatok bevonulása után – azok jóváhagyása mellett – Diczfalussy Ferenc nyugalmazott honvéd alezredes kezdte meg a rendőrség újjászervezését.

Kezdetben a szegedi rendőr-főkapitányság „Főfelügyelőség” címen működött és elnöki, politikai, bűnügyi, illetve kihágási osztályokra tagozódott. Őrszemélyzeti osztálya külön megszervezve nem volt, az osztályvezetői teendőket maga a főkapitány látta el. Az őrszemélyzet létszáma 1457 fő, ebből 826 fizetéses, míg a többi tanyai önkéntes, fizetés nélküli rendőr volt. Az őrszemélyzet tagjai jórészt saját, polgári ruhájukban teljesítettek szolgálatot, megkülönböztető jelzésük az előírtos nemzetiszínű karszalag volt. Fegyveresen látták el szolgálatukat, kezdetben 691 puska, 113 pisztoly és 3 golyószóró állt a rendelkezésükre. A tanyai „közbiztonsági rendőrök” pedig a tanyai lakosoktól „önkéntes adomány” címén különféle élelmiszereket, húsarukat szereztek, amit maguk közt osztottak szét.¹⁰ (Egy április végi létszámkimutatás szerint a 39 tanyai őrszobán összesen 686 fő volt az összlétszám, melyből 261 fő volt a fizetett, 425 fő az önkéntes, a 16 községi őrszobán pedig összesen 284 fő teljesített szolgálatot.)¹¹

Már január közepén felmerült a külterületi rendőrség átszervezésének a kérdése¹², ezért egy bizottságot hoztak létre, melyben a polgármesteren Valentiny Ágostonon, a későbbi igazságügy-miniszteren kívül, a Szegedi Nemzeti Bizottság tagjai, valamint a pártok képviselői vettek részt. Az átszervezés lényege az volt, hogy a tanyai rendőrséget, amely elsősorban önkéntesekből állt, fel kell oszlatni, azért hogy helyettük kiképzett (és fizetett) rendőrök teljesítsék a szolgálatot a szegedi tanyavilágban is. Ennek a tanyai, vagy más néven külteleki rendőrségnek volt a parancsnoka Bokor Antal, aki ellenezte a fenti átszervezést és április végén történt letartóztatásáig ezt meg is tudta akadályozni. Ellenforradalmi szervezkedés, ellenforradalmi puccsra készülődés és a földreform végrehajtásának elszabotálása miatt Bokort 1945. április 23-án tartóztatták le, majd internálták és később, 1946. május 4-én rendőrhatalom felügyelet alá helyezték.¹³ Ugyanis Szegeden is megindultak a vizsgálatok és április 21-től kezdődően több napon keresztül folytak a tanúkihallgatások, melyeket egy idő után Tömpe András, a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitánysága Politikai Osztálya vezetője (májustól Politikai Rendészeti Osztálya) személyesen irányított.¹⁴

Bokor „rég”i rendőrkapitány volt, de a Tanácsköztársaság alatt kifejtett tevékenysége miatt (át akart szökni a demarkációs vonalon) 1919-ben a szegedi francia hadbíróhoz elállították, majd állásából felfüggesztették, végül 1924-ben nyugdíjazták. A szovjet csapatok bevonulása után „reaktíválta” magát és átvette a szegedi külterület polgárőrségének a parancsnokságát. Bokor 1945 januárjára – az ellene tanúskodók szerint – egy közel 1000 fős fegyveres testületnek lett a parancsnoka és „kiskirályként”¹⁵ viselkedve függetlenítette magát a rendőrfőkapitánytól és a saját érdeke szerint intézte a szegedi tanyavilág közbiztonsági ügyeit. A vádak szerint Bokor tudatosan nagygazdákat, 60–180 holdas „kulákokat” szervezett be a külteleki rendőrség kötelékébe, akik a szegényparasztokkal szemben ekkor már mint hatóság járhattak el. Valahányszor a szovjet csapatok „rekvirálni” indultak a tanyavilágba, a külteleki rendőrség tagjai vezették el őket a szegényparasztok házaikhoz, tanyáikhoz, csűrjeikhez, istállóikhoz. Sokszor tettelegességgel fajultak a dolgok és gyakran maguk a külterületi rendőrök is elvették a parasztok jószágait, lovait, hogy aztán egy raktárban őrizték azokat, mindenféle leltár, vagy írásos határozat nélkül. Amikor a Szegedi Rendőr-Főkapitányság politikai osztálya nyomozást indított a tanyai rendőrség néhány tagjai ellen, Bokor – a rendőrfőkapitány tudta és beleegyezése nélkül – mozgósította vidéki csapatait és azzal fenyegetőzött, hogy bevonultatja azt Szegedre és szétveri a rendőrséget valamint a kommunista párt helyi szervezetét.¹⁶ Végül ez nem történt meg, de a feszültség állandósult a rendőri vezetők, elsősorban Bokor és a politikai osztályt vezető Komócsin Illés között.¹⁷

Szegeden ekkor jugoszláv hatóságok is működtek, amelyekkel Bokornak szintén több esetben „meggyűlt a baja”. Bokor 1945 márciusában az igazságügyi miniszterhez írt jelentésében a jugoszláv határőrség határsértéseiről, a jugoszláv partizánoknak a magyar lakossággal szembeni erőszakos fellépéseiről számolt be. Az „alaptalan” feljelentést tisztázandó, a szegedi jugoszláv katonai bizottság egy hadnagya felkereste Bokort, akit azonban Bokor emberei – állítólag – agyba-főbe vertek. A jugoszláv katonai bizottság szegedi vezetője természetesen elégtételt követelt ez ügyben és Diczfalussy

rendőrfőkapitány meg is indította a nyomozást, amit azonban Bokor – azt állítva, hogy Gromov Misa őrnagy kéri a nyomozás megszüntetését – leállítatott.¹⁸

A Bokor elleni tanúvallomások visszatérő momentuma volt az is, hogy – miután rendőrkapitány lett – igen komoly vagyona tett szert, házat épített magának és a korábbi 2 lova helyett 27 ló állt az istállójában. Bokornak azonban – a tanyai közbiztonság helyreállítása mellett – a gazdátlan jószágok, elsősorban a lovak összegyűjtése, valamint azok igazságos szétosztása is a feladata volt. Előfordult, hogy a német, magyar vagy éppen a szovjet csapatok által elkobzott lovak helyett a továbbvonuló csapatok, a kifáradt, legyengült állataikat otthagyták. Így – ha nem is túl gyakran, de az is – előfordult, hogy valakinek a front átvonulása után több lova lett, mint azelőtt volt. A háborús viszonyok közt azonban az igásállatok léte vagy nemléte egy-egy család életét döntően befolyásoló tényezővé vált, hiszen állat híján a földet megművelni, fuvarozni sem lehetett, így ennek a kérdésnek a kezelése alapvetően befolyásolta a tanyavilágban a Bokor Antal rendőrkapitányról kialakított képet.¹⁹

Szintén többen vallották, hogy Bokor – miután Szeged környékén a rendőrség elfogott néhány fegyveresen bujkáló honvédet – azt tanácsolta ezeknek a katonáknak, hogy vallják azt a szovjet kihallgató tisztnek, hogy csupán azért tértek vissza a falujukba, mert a menyasszonyaikat akarták meglátogatni. Ez, valamint hogy nem engedte az elmenekült nyilas érzelmű testvérbátyja földjének a – földosztó bizottságok által – felosztását, a szegényparasztközösti szétparcellázását (Bokor fegyveres örökkel őriztette és műveltette ezeket a földeket) a Bokor ellen megindított eljárás legsúlyosabb vádpontjai lettek.²⁰

Érdekes módon az az eset, hogy – állítólag – két orosz katona meggyilkolásának kivizsgálást megakadályozta volna (a szegedi Rendőrkapitányságon 1945 februárjáig az volt a gyakorlat az ismeretlen tettes elleni büntetőügyekben, ahol a tettes kilétét nem sikerült megállapítani, hogy az ügyiratot nem küldték meg az illetékes bíróságnak, hanem irattárba helyezték azzal a megjegyzéssel, hogy a nyomozás eredménytelen volt)²¹, ekkor még nem került be a vádpontok közé, holott Bokort később, 1947. július 17-én majd e miatt fogják 10 évi kényszermunkára ítélni a szovjet hatóságok.²² Bokor későbbi sorsáról csak annyit tudunk, hogy a Szovjetunióból 1953-ban amnesztiával szabadult, de a Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya 1960-ban – az akkor már 73 éves (!) – egykori rendőrkapitányt továbbra is veszélyesnek minősítette, így személyi anyagát továbbra is nyilvántartásban hagyta.²³

Az alább közölt levéltári források 1945. márciusa-májusa között keletkeztek. Egy részük a Politikatörténeti Intézet Levéltárában (PIL), a Magyar Kommunista Párt Karhatalmi Osztályának irat együttesében, másik részük az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (ÁBTL), a Bokor Antal nevére nyitott vizsgálati dossziékban található.

Dokumentumok

1. A szegedi külteleki rendőrség átszervezésével megbízott bizottság ülésén készített jegyzőkönyv, 1945. január 23.

Jegyzőkönyv

Felvétel 1945. január hó 23-án a szegedi rendőrség irodájában. Jelen vannak alulírottak.

Tárgy: A rendőrség átszervezésével kapcsolatos észrevételek

Tényállás: 1945. január hó 18-án a külteleki rendőrség átszervezésének megbeszélésére egy bizottság lett összehívva, melyben a nemzeti bizottság, a polgármester és a pártok képviseltették magukat. A megbeszélés célja az volt, hogy a tanyai rendőrség, mely önkéntesekből áll nagyrészt, és ezek főleg nagygazdák, megszüntessenek, [és] helyettük a kiképzett központi rendőrség vegye át a szolgálatot.

Ez alkalommal az egyik bizottsági tag szóvá tette, hogy a napokban tudomást szerzett róla, hogy a rendőrség vezetőségének tudtán kívül valaki a külső őrsöket riadóztatta, s e riadóztatás célja az lett volna, hogy Szegeden a politikai osztály vagy kommunista párt le legyen szerelve. E felszólalásra – midőn a felszólaló kijelentette, hogy ez ügyben a legerélyesebb vizsgálatot kéri, s Örlei ezredes²⁴ is szinte lehetetlennek tartotta, hogy a rendőrség vezetőjének tudtán kívül ilyesmi történhessék – Bokor kapitány azzal válaszolt, hogy az ő emberei ellen tartott házkutatás kapcsán ő adta ki ezt a rendeletet, ő riadóztatott, még pedig azért, mert személyes biztonsága ezt megkívánta! A jelen levő bizottság ezt erélyesen kifogásolta, s elrendelte, hogy a jövőben ily riadóztatás csak a rendőrség vezetőjének tudtával történhessen meg. E riadóztatás célja nyilván az lehetett, hogy a külső őrsök bevonásával Bokor oly karhatalommal rendelkezék, mely a szegedi rendőrség lefegyverzésére elegendő.

Kmf.

Galiba Imre s. k.
Diczfalussy Ferenc s. k.
Komócsin Illés s. k.²⁵

[PIL 274. f. 11/6. ő. e. Magyar Kommunista Párt Karhatalmi Osztály iratai. Géppel írt másolat.]

2. Korom Mihály szegedi politikai csoportvezető jelentése Bokor Antal rendőrkapitányról, 1945. május 21.

Másolat

Városi Rendőrség

Politikai Osztály

Jelentés

Szeged, 1945. május hó 21.

1945. március hó 17-én délelőtt 8 óra 15 perckor szóbeli parancsra orosz autóval a fehértói orosz figyelő őrsre kiszálltam harmadmagammal a politikai osztályról. A parancs szerint az volt az utasításom, hogy segítsünk az orosz katonáknak a leugrott ejtőernyősök ügyében. A nyomozás eredményes volt, a kapott utasítás mellett megtudtuk még azt, hogy a külterületi rendőrség szolgálati beosztása nem felel meg a követelményeknek. Nem felel meg azért, mert a rendőri szolgálatban mindazon egyének vannak túlsúlyban, akiknek 60–180 hold földjük van. És a föld megmunkálása idejüket leköti úgy, hogy a 18 fő rendőrségi létszám 3–3 fő beosztással látja el a szolgálatot. A nyomozásról bevonulva a központi ügyeletre mentem és ott tudtam meg, hogy egy ejtőernyőst már kihallgattak Bokor kapitány és Örley ezredes részvételével. A többiek kihallgatásánál én is jelen voltam. Kihallgatás közben megjelent Bokor kapitány és rosszallólag nyilatkozott a politikai osztályról, hogy miért avatkozik az osztály bele az ilyen nyomozásokba, amikor az ilyen nyomozás az ő hatásköréhez tartozik és nem a politikai osztálynak a feladata, mert ő a külterületi rendőrség parancsnoka. Én jelentettem neki, hogy az orosz parancsnokság rendelte el, hogy a politikai nyomozók vegyenek részt a nyomozásban, mire Bokor kapitány az asztalt verve kijelentette, hogy akkor is, ha az oroszok ilyen értelemben utasították az osztályt, nekünk őtet értesíteni kellett volna, mert ez az ügy órá tartozik, és nem a politikai osztályra. A kihallgatást be kellett fejezni, mert az orosz parancsnokság kérte a foglyokat. A további kihallgatás az orosz parancsnokságnál folytatódott. Kihallgatás közben *az egyik fogolynak, név szerint Mityók Károlynak azt mondotta Bokor kapitány, mondd azt, hogy menyasszonyod van és azért jöttél haza.* Ezt többször is említette Bokor kapitány, ezt a megjegyzést, de a

tolmács nem fordította. A kihallgatás befejeztével Bokor kapitány azt a megjegyzést tette, hogy nincs semmi komoly alapja ezeknek az idejöttével, valószínű nem is lesz semmi bajuk. Az oroszok részéről is csak ellenintézkedés fog történni. Én erre nem feleltem semmit.

Kmft.

Korom Mihály
cs[oport] vezető

Szegedi Államrendőrség Politikai Oszt.
1216/1945. pol. sz.

Hivatalosan bizonyítom, hogy ezen másolat a rendőrség politikai ügyosztályának irattárában elfekvő fenti számú eredetivel szóról-szóra mindenben megegyezik.

Szeged, 1945. május 2.

[ÁBTL 3. 1. 9. V-33194. Géppel írt másolat, Korom Mihály aláírásával, valamint a Szegedi Közrendészet Vezetője²⁶ feliratú körbélyegző pecsétjével.]

3. Szegedi politikai nyomozók jelentése Bokor Antal rendőrkapitány intézkedéseiről, 1945. április 21.

Jelentés

Szeged, 1945. április 21. napján

1945. április 20-án nyomozás céljából kiszálltunk Felsőközpont és Szatymaz községekbe, s a következő panaszokat adták tudomásunkra.

Először is a felsőközponti rendőrség tagjai panaszoltak. Többek között Batki Pál felsőközponti politikai ügyek nyomozásával megbízott rendőr előadta, hogy több politikai vonatkozású feljelentéseket adott be írásban Bokor külterületi rendőrség kapitányának – ezek a följelentések még a mai napig sincsenek nyomozás alatt – s ezek az akták eltűntek, annál is inkább, mivel ő ezen ügyek nyomozásáról, hogy az megtörtént volna, még értesítést nem kapott.

Szatymazra kiszállva nyomozást folytattunk, nyomozásnál érintkezésbe léptünk Szirovica János szatymazi lakossal, és az előadta, hogy március elején megjelent náluk [egy] négy főből álló Bokor különítménybeli rendőr [osztagnak] Bokor kapitány parancsára és követelték rajta Schneider József szegedi lakos – aki az oroszok elől elmenekült – ingóságait. Azonban Szirovica bizonyítani tudja, hogy ezen elveszett ingóságokat az orosz katonaság kórház céljára vitte el. Ennek ellenére Szirovica Jánost Bokor kapitány különítménye úgy összeverte, hogy két hétig nem tudott dolgozni és még a mai nap is érzi ezen verésnek következményét. Nem számítva azt, hogy a mezőgazdasági munkák elvégzésében ebből kifolyólag a legnagyobb hátrányt szenvedte.

Szirovica János elpanaszolta még azt is, hogy a környéken több ilyen, elmenekült, [a] régi rezsim emberei[nek az] ingóságait keresve, a környékbeli munkásságot összeverettetik a Bokor különítmény embereivel. Valószínűleg tartjuk, hogy erre utasításokat Bokor kapitány ad ki. Meggyőződünk arról, hogy az ezek alapján összevert munkások teljesen nincstelenek és több[en] családos apák és a legnagyobb rész[ük] a Kommunista Párt tagja.

Ezen jelentésünket annál is inkább kötelességünknek tartjuk illetékes helyre eljuttatni, mivel a demokratikus rendőrség tagjai nem arra vannak hivatva, hogy újra a munkásságot és [a] dolgozókat nyomják el, hanem ezeknek és az egész magyar népnek a javait és érdekeit szolgálja.

Kmf.

Rózsa Mihály s. k.
pol. nyomozó

Kövesi József s. k.
pol. nyomozó

[PIL 274. f. 11/6. ő. e. Magyar Kommunista Párt Karhatalmi Osztály iratai. Géppel írt másolat.]

4. Agócsi János bűnügyi nyomozó jelentése, 1945. április 24.

Jelentés

Alulírott Agócsi János bűnügyi nyomozó tisztelettel jelentem a következőket:

Körülbelül ez év február vége felé egy gyilkossági ügyben kiszálltunk Szentmihálytelek közelében a szabadkai országúttól kb. 600 méterre, ahol 2 meggyilkolt orosz katona holtteste feküdt. A bizottság tagjai: Bokor Antal rendőrkapitány, Agócsi János bűnügyi nyomozó és a rendőrségi fényképész voltak, ezen kívül még 3 rendőr.

Bokor szabályellenesen megtiltotta nekem, hogy az ügyben a legszükségesebb nyomozati tevékenységet is lefolytassam annak ellenére, hogy a rendőrségi gyakorlat szerint gyilkossági ügyekben csak detektívek folytathatnak nyomozást, még ha külterületről van is szó. Tiltakozása és akadályoztatása ellenére is megállapítottam, hogy a holttestek orosz katonák lehettek, akiket összekötözött kézzel kocsin vittek a helyszínre. A gyilkosság után ruhájukat lehúzták és a gyilkosok elmenekültek. Minthogy Bokor egészen érthetetlenül meggátolni igyekezett abban, hogy fényt derítsek a gyilkosság hátterére, fel kell tételeznem, hogy az ügyben ő maga sem akart erélyes és eredményre vezető nyomozást folytatni. Kérem az iratainak alapos átvizsgálását, hogy megállapíthassék, megtörtént-e minden kellő intézkedés, ami egy ilyen rendkívül fontos ügy tisztázásához szükséges.

Szeged, 1945. április 24.

Agócsi János
bűnügyi nyomozó

[ÁBTL 3. 1. 9. V-33194. Géppel írt szöveg, Agócsi János aláírásával.]

5. Láng Györgynek a szegedi politikai nyomozó osztály előadójának jelentése Bokor Antal rendőrkapitány ténykedéséről (d. n.)

Jelentés Bokor kapitány ténykedéséről

Szeged város külterületi kapitányságának vezetője Bokor Antal volt rendőrkapitány. Testvérbátyja deszki földbirtokos. Az ottani környéken 39 hold földje van, amely a legjobb minőségűnek számít. Ez a deszki földbirtokos egyike volt a vidék legnagyobb nyilas agitátorainak. Fanatikus szélsőjobboldali beállítottságú ember volt, aki egész természetes[en] az oroszok bevonulása előtt érthető okokból elmenekült. Miután Bokor kapitány állást kapott a szegedi rendőrségen, első dolga volt, hogy bátyjának birtokát gondozás alá vette. Minden oka meg volt erre, mert a vidék szerb lakossága természetesen a gyűlölt nyilas földbirtokos földjére tartott igényt és joggal. Bokor kapitány eleinte szóval, fenyegetéssel tartotta távol a nyilas birtoktól a környék

földművelő proletárjait. Később azonban a Szeged város rendőrségénél szolgálatot teljesítő rendőröket rendelte ki, részben, hogy őrizzék, részben pedig, hogy *megmunkálják a földet*. Deszken is megalakult a Földigénylő Bizottság és a földreform végrehajtása során annak szellemében elsősorban az elmenekült nyilas birtokát kívánják szétszítani az arra érdemeseknek. Bokor kapitány szembeszállt ezzel a törekvéssel, kijelentette, hogy a földet most ő bírja, ő is műveli, aki pedig oda beteszi a lábát, azt lelöveti. Előállott tehát az a rendkívül szomorú, a rendőrségre, de egész demokratikus rendszerünkre igen diffamáló fényt vető helyzet, hogy a rendőrség, amelynek a kormány intézkedéseinek végrehajtásához segédkezet nyújtani a hivatása, éppen ellenkezőleg, egy németbérenc nyilas vagyonának megmentésére törekszik. Nem menti Bokor kapitány cselekményét az a tény, hogy testvéréről van szó, hiszen a nyilas birtokok felosztása nem jelenthet egyéni előnyöket senki számára. Bokor tehát súlyos kötelességmulasztást követ el akkor, amikor a közszolgálatban álló rendőröket egyéni céljai érdekében használja fel. Kirendelte őket kapálni, vetni, a föld körüli munkákat végezni, de különösen súlyos bűnt követ el a demokratikus Magyarországgal szemben, amikor egy nyilas birtokot a saját maga számára akar átmenteni. Természetesen nyilvánvaló, hogy nem ő akarja tulajdonba venni a földbirtokot, még ez is csak porhintés a világ szemébe, igazi célja az, hogy nyilas testvérbátyja részére őrizze meg, illetve mentse át. Azt hiszem ez a legnagyobb bűne Bokor kapitánynak, de nem az egyetlen.

Nyílt titok, hogy Bokor kapitánynak 1944. október 12-ét megelőzően két rossz lova volt. Ma 18 ló áll az istállójában. Amennyiben ő ezzel kapcsolatban azzal védekeznek, hogy ez csak megőrzésre van nála, rögtön kiviláglik eme védekezés tarthatatlansága, ha előadom, hogy ezek a lovak dolgoznak a deszki nyilas birtokon és Bokor Antal saját birtokán. A rendőrségi fizetésből semmi esetre sem vásárolhatta ezeket a lovakat, de ki ad el ma lovat[?] Bokor a falvakban teljhatalmúlag intézkedik a lovak tekintetében. Tudjuk nagyon jól, hogy a magyar, a német és az orosz katonaság is rengeteg lovat vitt el, azonban nagyon sűrűn előfordult, hogy az elvitt lovak helyett a kifáradt, az akkor használhatatlan lovakat otthagya. Aki szerencsésebb volt, annak még több lova is került, mint ami eredetileg volt. Valóban igazságot kell tenni ebben a kérdésben, mert az igaállat hiány, vagy annak meg nem szervezett elosztása katasztrofális helyzetbe hozhatja a földművelést. Bokor intézi ezt a kérdést és így most már érthetővé válik, hogy honnan került a 18 ló a Bokor istállóba. Nem teszünk semmit a demokratikus Magyarország kialakítása érdekében, ha túrjuk, hogy a régi reakciós köztisztviselői szellemmel alaposan beoltott Bokor a demokratikus magyar rendőrség nevében folytathassa üzemét.

Bokor különítményt szervezett a maga számára, amelyet a vidéken elég nagy számban fellelhető volt automata fegyverekkel szerelt fel. Ezt a különítményt saját parancsnoksága alá rendelte, azok senkitől mástól parancsot el nem fogadnak. A különítmény tagjai sűrűn kijárnak vidékre és ott nyomozást folytatnak. A nyomozás eredménye rendszerint az, hogy kocsi számra hozzák be az elkobzott értékeket, amelyet aztán a különítmény *saját raktárában tárol*. Az elkobzott értékekről nyugtát nem adnak, így azok szabad préda tárgyai. Nemrég panaszolta a felsőközponti őrszoba parancsnoka, hogy a Bokor különítmény által elvitt értékeket most Bokor kapitány újra tőlük kéri beszállítani. Az történt ugyanis, hogy a fél érdeklődött Bokornál, mi van a bűnjelként lefoglalt értékeivel. Bokor nem jött zavarba, azt válaszolta, hogy majd a felsőközponti rendőrségtől kér felvilágosítást. Kettős bűncselekményt követ el ezáltal: az egyik az, hogy ő vagy legényei – végeredményben mindegy – hiszen az ő tudomásával történik minden, de ha nem tudna róla, akkor is felelős érte, hiszen az ő parancsnoksága alatt álló szervezetről van szó, eltulajdonítják a bűnjelként, vagy elkobzott tárgyként kezelendő értékeket. A másik és talán még súlyosabb bűncselekmény az, hogy igen kedvezőtlen színben tünteti fel, ma a falvakban igen komoly szerepet játszó becsületes rendőrséget, amikor úgy állítja be a dolgot, mintha annak kezén sikkadt volna el a szegény ember holmija. Az egyszerű ember, aki igazát keresi, nyilván a városi rendőrkapitány úr szavát hiszi el és azzal a meggyőződéssel megy haza, hogy a falujabeli rendőrök a saját zsebükre dolgoznak.

Ugyancsak Felsőközponton panaszzják a rendőrök azt, hogy Bokor kapitány állandóan leiratot intéz hozzájuk, amelyben hol az egyik, hol a másik nyilas hozzátartozója számára ad engedélyt bútorainak, vagy gazdasági berendezéseinek elvitelére. Kezeim között van az egyik ilyen átirat, amelyben az egyik sváb érdekében interveniál, még a rendőrség politikai osztályának vezetőjére is hivatkozik, holott mint utólag kiderült, az illetővel soha nem beszélt erről a kérdésről, csak a nagyobb nyomaték kedvéért írta átiratában. Ezáltal is kerékkötője Bokor a reakció elleni harcnak. A meglehetősen kifosztott Szeged környéki paraszt nép csak kiábrándulással veszi tudomásul, hogy azok, akiknek nyomorúságát elsősorban köszönheti, az Bokor kapitány segítségével megmenti vagyonát.

Egész természetesnek látszott a felszabadulás után, hogy annyi földesúri és nagybirtokosi elnyomás után végre a szegényparasztság veszi kezébe mindenütt sorsának intézését. Nyilvánvaló volt, hogy a tanyai és községi polgárőrsegek, később rendőrsegek megszervezésénél elsősorban a szegény parasztság kezébe kerül a fegyver, hogy mint rendőrség harcoljon a reakció ellen, és biztosítsa a közrendet. Fölösleges ennek indokait bővebben magyarázni, nyilvánvaló, hogy ez mindenütt így is van. De nem Szeged környékén. Bokor mindenütt a 40–50 holdas gazdákat nevezte ki rendőröknek, sőt parancsnokoknak is. Ahol véletlenül nem ilyenek voltak a rendőrök, ott mindent elkövetett, hogy leváltsa a kisparasztot és egy nagygazdát ültessen a helyére. Eme magatartásának rendkívül szerteágazó konzekvenciái vannak. Nézzük elsősorban rendőri részét: a nagygazda nem végezheti rendőri kötelességét megfelelően, mert a birtoka ügyeinek intézése úgyszólván minden idejét igénybe veszi. De nem is végzi lelkiismeretesen munkáját, mert nem kenyere a rendőri állás, hiszen egzisztenciája, földje, vagyona révén biztosítva van. Ezek a nagygazdák fő feladatuknak azt tekintik, hogy a hivatali hatalmuk segítségével elsősorban saját vagyonukat védelmezzék, másodsorban a hasonszörű barátaiknak nyújtsanak segítséget. Ilyenformán a szegényparasztság, akinek érdeke mindenekelőtt szem előtt tartandó volna, ismét segítség nélkül marad. A nagygazdák természetesen Bokor kapitány leghűségesebb hívei, amire Bokor nem véletlenül helyez súlyt, amint az a későbbiekből ki fog tűnni.

Szorosan ehhez a kérdésekhez kapcsolódik a lovak elosztása is Bokor részéről. Ma az igás állat a vidéken életet jelent. Bokor rendkívül sok esetben juttat olyan elemeknek lovat, akik a múlt rendszer feltétlen hívei voltak, és még ma is szemben állnak a demokratikus törekvésekkel. Ezzel szintén magához kapcsolja ezeket a reakciós elemeket, szintén nem véletlenül.

Ezelőtt pár hónappal történt, hogy a politikai nyomozók Szegeden felderítettek egy raktárat, ahol minden leltár nélkül milliós értékek voltak felhalmozva. Ez volt a Bokor különítmény raktára. Semmiféle törvényes alapja nincs annak, hogy bűnjeleket, vagy elkobzott tárgyakat a rendőrség egy különítménye önállóan tároljon, különösen nem leltár nélkül. Bokor érezte, hogy ezért felelnie kell és esetleg sor kerülhet felmentésére, vagy akár letartóztatására is. Azonnal riadóztatta telefon útján a kerületi őrszobákat és meghagyta nekik, legyenek készenlétben, hogy adott jelre fegyveresen bevonulhassanak Szegedre. Most látszik csak, eme tény ismerve, hogy miért csoportosítja Bokor maga köré a környék reakciós elemeit, miért ad fegyvert a kezükbe. Akkor nem került sor Bokor letartóztatására, de ha mégis úgy történt volna, akkor a külterületi őrszobák kb. 1000 főnyi fegyveres ereje erőszakkal szabadította volna ki. A politikai osztály egyik rendőrtisztje tanúja volt ezekben a napokban egy beszélgetésnek, amely Bokor kapitány és két tanyai rendőrőrszoba parancsnok közt folyt le. Bokor azt mondta: „Most nem volt szükség a közbelépésre.” A rendőrök azt felelték, hogy: „Csak szóljon bármikor kapitány úr, mi bejövünk és szétlövöldözzük még az istent is.” Bokor tehát tisztában van azzal, hogy üzelmeit ismerik és úgy válogatja ki a külterületi rendőröket, hogy szükség esetén testőrségként is felhasználhassa. Ezzel a ténykedésével már túlmegy a kötelességmulasztó, korrupst tisztviselő mentalitásán. Nyilván államellenes tevékenység ez, amelyet ha nem fojtunk el csírájában, komoly konzekvenciái lehetnek.

Összefoglalva [az] elmondottakat: Bokor hivatali hatalmát saját egyéni és anyagi céljai elérésére veszi igénybe. Különítménye a törvénytelen és jogellenes cselekmények

tömegét követi el. Ő maga többször hangoztatta, hogy ha ő ellene eljárást mernek indítani, megvannak az eszközei, hogy visszaüssön. A fentiekből kitűnik, hogy ez valóban így is van. Nem kétséges tehát, hogy ilyen ember a demokratikus magyar rendőrség tagjaként nem szerepelhet.

Dr. Láng György s. k.

[PIL 274. f. 11/6. ő. e. Magyar Kommunista Párt Karhatalmi Osztály iratai. Géppel írt szöveg.]

6. Diczfalussy Ferencnek a szegedi rendőrkapitányság vezetőjének tanúkihallgatási jegyzőkönyve, 1945. április 27.

Jegyzőkönyv

Felvétetett 1945. április 27-én Diczfalussy Ferenc szegedi rendőrkapitányság vezetőjével Bokor Antal ügyében a rendőrség politikai osztályán.

Neve: Diczfalussy Ferenc, államrendőrségi főkapitány, 50 éves, nő, magyar állampolgár, büntetlen, előadja a következőket:

Az ún. Bokor-különítmény majd később külterületi kapitányság keletkezésére, átszervezésére vonatkozólag a következőket adom elő.

Amidőn 1944. nov. első napjaiban átvettem a rendőrség vezetését, akkor már az ún. Bokor-különítmény javában működött, s a külterületi őrsök is már elég nagy számban fel voltak állítva. A külső őrsök felállítása akkoriban úgy történt, hogy a helyi viszonyoknak megfelelően egyes közületek, tanyák kértek engedélyt, hogy polgárőrséget szervezzenek.

Mi az engedélyt rendszerint meg is adtuk, s miután fegyverünk nem volt elegendő, csak polgárőri igazolványt adtunk az illetőknek, s utasítottuk, hogy nézzenek széjjel a tanyákon s szerezzenek fegyvert. A felállítandó őrsről a névjegyzéket beküldték, s azt Bokor javasolta, s ennek alapján engedélyeztük az őrs működését. Az őrségek felállításánál súlyt főleg arra helyeztünk, hogy azok megbízható baloldali elemekből álljanak.

Bokor ismerte a tanyavilágot, s így ő véleményezte a beküldött névsort, s a felügyelőség ennek a javaslatnak alapján utasította az állományvezetőt, hogy állítsa ki a személyi igazolványokat. Később a fegyverekre is állítottunk ki igazolványokat, mert az orosz parancsnokság követelte, hogy ne csak karszalagjuk legyen a külső őrsöknek, hanem a személyi igazolványokon kívül fegyverviselési engedélyük is.

Az idők folyamán igen sok panasz futott be, hogy a külterületi őrsök nem felelnek meg a követelményeknek, mert azok nagyrészt csak módosabb gazdákból állnak, kik a saját tanyájukat védik csak, s nem törődnek eléggé a közrenddel, sőt hogy a szegény embereket küldik robotba, azok lovait veszik igénybe, s ők közben a közmunkákból kivonják magukat, s csupán saját tanyájukkal törődnek.

Ekkor már szó volt arról, hogy ezeket az őrsöket át kell szervezni, s egységes irányítás alatt levő rendőrséggel kell pótolni. Erre vonatkozólag ki is dolgozott a felügyelőség egy tervezet. Január első napjaiban engem és Komócsin Illést Szuhinov őrnagy az orosz parancsnokságtól magához kéretett, s kifejtette, hogy a külső őrsöknél valami nincs rendben, s ezeket le kell váltani, mert lehetetlen állapot, hogy valaki feltesz egy vörös karszalagot, szerez valahonnan egy puskát, s azt csinál kint amit akar. Ekkor bemutattuk a tervezetünket, mely szerint a 860 külterületi önkéntes rendőrt leváltjuk, s helyette őrsöknékiént 10–12 főt teszünk, úgy hogy az összes külterületi őrség alig fogja a 260 főt elérni. Ő ezt nagyon helyeselte. Közben Bokor kapitány úr is beszélt velem, s megfelelő tárgyalás után közölte velem, hogy az átszervezés most még nem aktuális, mert a jelenlegi viszonyok között ily kis létszámú rendőrség nem tudja a szolgálatot ellátni. Közben Szuhinov őrnagyot elhelyezték, ő tovább szorgalmazta az átszervezést. A

felügyelőség azonban szeretett volna egy központi iskolát felállítani, s így e kiképzett emberekkel gondolta valóra váltani a kültelki átszervezést. Ez azonban pénzhiány folytán nem volt megoldható.

Január első napjaiban, a dátumra pontosan nem emlékszem, az esti órákban történt, hogy dr. Pálfy²⁷ telefonon felhívott, s közölte hogy csináljak valamit, mert a Bokor-különítmény tagjai le akarják tenni a fegyvert, s az összes kültelki őrsök a határ mellől ott hagyják őrseiket, s elmennek Debrecenbe, mert nem tűrhetik, hogy a politikai osztály házkutatást tart náluk, s le akarják őket mind tartóztatni. Kérdeztem dr. Pálfytól, hogy hol vannak ezek az emberek? Mire ő kijelentette, hogy most tárgyalt velük, de eljönnek a lakásomra, s igyekezzek rábeszélni őket, hogy ilyen dolgot nem lehet csinálni. Rövidesen rá meg is jelent ifj. Bokor vezetésével vagy három Bokor-különítménybeli ember, s előadták, hogy ők azonnal itt hagyják a rendőrséget, mert őket le akarják tartóztatni. Megnyugtattam őket, hogy „határozat” nélkül nem lehet senkit letartóztatni, mert éppen ilyen jogon maguk is letartóztathatnának bárkit, s ily formán tiszta bolondok házáat csinálunk a rendőrségből, s kinevettetjük magunkat. Különben is, én se házkutatásokról, se a letartóztatásokról nem tudok, majd érdeklődök. De addig is, miután Bokor nincs itthon, nyugodtan menjenek szolgálati helyeikre, s várják meg a döntést, senki fegyverét, s helyét ne hagyja el.

Ha magukat valaki le akarja tartóztatni, s annak nincs erre rendelkezése vagyis határozata, éppen olyan nyugodtan maguk is letartóztathatják az illetőt. A búcsúzkodásnál megígérték, hogy nem csinálnak semmi meggondolatlanságot, s becsületszavukat adták, hogy nyugodtan hazamennek, s várnak, amíg Bokorral, s Komócsinnal tisztázzuk az ügyet. Mikor ők elmentek, felhívtam telefonon dr. Pálfyt, s közöltem, hogy az emberek megnyugodtak, s majd a többit holnap elintézzük. Ez ügyben telefonáltam Dénes polgárm[ester]helyettesnek is, kivel a dolgot úgy beszéltük meg, hogy másnap reggel 8-kor eljön az irodámba. Rá kb. egy órával felhívott Bokor, s közölte, hogy megérkezett, s megjegyezte, hogy alig teszi ki a lábát, már disznóság van. Mire én közöltem vele, hogy nincs már semmi baj, egy kicsit eltúlozzák az emberek a dolgot, mert senkit nem tartóztattak le, tudniillik közben érdeklődtem a politikai osztályon, hogy mi volt tulajdonképpen, s azt a választ kaptam, hogy Bekénél házkutatást tartottak, s egy csomó lopott holmit találtak, de senki nem tartóztattak le. Ha jól emlékszem Komócsin politikai nyomozóval beszéltem, ki a Hutter udvarnál tartott kutatást.

Ez ügyben többet senkivel nem tárgyaltam. Hogy ifj. Bokor vagy az emberei hogy és miként adták elő a dolgokat Bokornak, azt nem tudom. De annyit kénytelen vagyok rögzíteni, hogy senkinek a letartóztatásáról szó nem volt, ily intézkedést ki nem adtam, mert akkor nyilván erről dr. Pálfynak is tettem volna jelentést. Ellenben tény, hogy ifj. Bokor sokszor teljesen elferdített dolgokat közölt Bokor kapitánnyal, s ebből rengeteg kellemetlenség származott, úgy, hogy maga az édesapja említette egyszer, hogy el kell helyezni Pistát, mert rettenetesen sok kalamajkát okoz. Különben erre vonatkozólag ajánlatos volna a külterületi kapitányságnál beosztottakat kihallgatni, azon kívül Galiba, dr. Csillag, Palotay, s az egyik gépirónő is tudna felvilágosítást adni, hogy milyen, a valósággal meg nem egyező dolgokat adott elő, s erre lehetőleg a környezetét is rá akarta venni, hogy neki adjanak igazat. Miután ő apja helyett gyakran önállóan intézkedett, sőt a Belügyminiszternek is telefonált, így az emberek az ő rendelkezéseit végre is hajtották.

A következő nap reggelén vagy az V. vagy az I. őrszoba parancsnoka reggel 7 órakor felhívott lakásomon, s érdeklődött, hogy a készülséget be lehet-e szüntetni? Miután én semmiféle készülségről nem tudtam, megkérdeztem, hogy kinek a rendelkezésére tartottak készülséget? Mire az őrparancsnok azt felelte, hogy az ügyeletes tiszt dr. Csillag rendelte el. Én dr. Csillag Imrét felelősségre vontam, mire ő kijelentette, hogy ő semmiféle készülséget nem rendelt el, s így nyilván nevével visszaéltek. A rendőrségnél ekkor szereztem tudomást, hogy a külterületi őrsök is riadóztatva voltak.

Dénes polgármester[helyettes], Komócsin Illés, Galiba és én a reggeli órákban tisztázni igyekeztünk a dolgokat, s arra az elhatározásra jutottunk, hogy a külterületi őröket a már megállapított átszervezés szerint leváltjuk, s végre rendet teremtünk. E megbeszélés alapján Dénes polgármester[helyettes] összehívta a [Szegedi] Nemzeti Bizottságot, ahol letárgyaltuk a külterület átszervezését, s a Nemzeti Bizottság jóvá is hagyta az átszervezést. E megbeszélés alkalmával Gombkötő [a] kommunista párt titkára felvetette a kérdést, hogy ki volt az, aki a külterületi őröket riadóztatta, állítólag azzal a céllal, hogy a partizánok ellen lett volna erre szükség, de tulajdonképpen más céllal, nevezetesen a kommunista párt ellen. Vagy kétszer tette fel a kérdést, mikor Bokor kijelentette, hogy, a riadóztatást ő hajtotta végre, illetve rendelte el, mert személyes biztonsága így kívánta. Erre jegyezte meg Örley ezredes, nemzeti bizottsági tag, hogy nem érti, hogy lehet az, hogy a rendőrség vezetőjének tudta nélkül el lesz rendelve egy általános riadó, s miért kell valakinek biztonságára külön fegyveres erő. Miután Bokor akkor kijelentette, hogy máskor ez nem fog előfordulni, Dénes polgármester [helyettes] úgy vélte, hogy a rendőrség szennyesét ne teregezzük ki, ellenben a pénzt mielőbb meg kell szerezni, s kellő kiképzés után az átszervezést végre kell hajtani.

Akkoriban egyáltalán azt véltem, hogy ez inkább személyes hiúság, s a hatalomra való törekvés Bokornál. Hittem ezt annál is inkább, mert nekem, de másoknak is (Pálffy, dr. Csillag, Galiba stb.) több ízben kijelentette a fia, hogy Bokor Antal majd megmutatja, hogy nem lehet vele kibabrálni, ha kell 10000 emberrel vonul be Szegedre.²⁸ A fia is több esetben említette, hogy rövidesen igen nagy változás lesz, s csodálkozni fog egész Szeged. E beszédekre őszintén szólva nem sokat adtunk, mert különféle felelőtlen kijelentések számos esetben hangzottak el részéről.

Ha most utólag végig gondolok a dolgokon, s miután Tömpe főtanácsos²⁹ is tájékoztatott e dolgokról, úgy kénytelen vagyok a következő dolgokról említést tenni. December havában az oroszok állítólag feljelentés alapján le akarták tartóztatni a fiamat, mert németnek jelentették be, noha fiam félzsidó, s német származásról szó sem lehetett. Ekkor úgy a kommunista párt, valamint Bokor is eljárta ez ügyben, s igen erélyesen követelte, hogy fiamat ne bántsák. Az átszervezés betervezése után, mikor a német ügy már teljesen elsimult, s maga Szuhinov őrnagy kijelentette, hogy az egész nem komoly dolog, s csak nyugodtan dolgozzak, nyilván valakinek nem tetszett, hogy rendőrpáncsnok vagyok, egyszerre beidézett az orosz titkosrendőrség – erről különben Komócsin is tud – s oly kérdéseket tett fel, mintha én a háborúban részt vettem volna, s Ukrajnában sok orosz, s zsidót tettem volna el láb alól. Annak igazolása, hogy egyáltalán nem voltam a fronton, hanem a szőregi gyárban dolgoztam, könnyen igazolható volt, s kétszeri kihallgatás után elbocsátottak. Március 16-án a kormányhoz Debrecenbe az a bejelentés érkezett, hogy Komócsin, Diczfalussy, s még négyen a proletárdiktatúrát akarják Szegeden kikiáltani, s a legerélyesebb intézkedést tegyék meg. A kormány részéről ekkor dr. Balogh István miniszterelnökségi államtitkár autóján külön megérkezett Szegedre, s állítólag ha arra szükség lett volna, le is tartóztatott volna többünket, mert a legzavarosabb hírek érkeztek működéséről Debrecenbe. Természetesen ez ügy kivizsgálást kértem úgy magam, mint az érdekeltek nevében a Nemzeti Bizottságtól. A Nemzeti Bizottság e kérést magáévá tette, s felirattal fordult a kormányhoz. Azonban mai napig ez ügy érdemileg kivizsgálva nem lett, csupán az lett megállapítva, hogy e hír Szegedről érkezett Debrecenbe. Hogy kinek lehetett érdeke ily híreket korpoltálni, azt talán a jelenlegi vizsgálat alapján meg lehetne állapítani. Tudomásom szerint Szirmay, a dél kerületi kommunista párt titkára, Gombkötő, s talán dr. Pálffy tudna ez ügyben felvilágosítással szolgálni. Benyomásom, hogy a felemlített dolgok nem különálló véletlenek, hanem valahogy okozati összefüggésbe hozhatók egymással.

Az anyagiakra vonatkozólag még csak azt óhajtom előadni, hogy napiparancsban állandóan sürgettem a bűnjelek rovincsolását, s azoknak illetékes helyre juttatását, mert különféle panaszok érkeztek, hogy a bűnjelek egy része eltűnik. Bokor kapitány ezt állandóan ígérte is, hogy azonban a Hutter udvarban elhelyezett anyagról van-e már leltár, azt csak a nyomozás fogja megállapítani. Számos panasz érkezett, hogy a

bűnjelek nyomban szét lettek osztva, s nem kerültek rendeltetési helyükre. Hogy mi a tényállás, azt a mostani kivizsgálás fogja megállapítani.

Megjegyezni kívánom még azt, hogy a külterületi kapitányságnak kiadott parancsok nem lettek pontosan végrehajtva, így pl. az őrsök leváltására vonatkozó honvédelmi rendelet csak most 25-én a felügyelőség, ill. a főkapitányság rendeletére lett végrehajtva, mert az őrsök erre rendelkezést nem kaptak, holott már legalább 3 hete a rendelkezés kiment.

Kmft.

Diczfalussy

[ÁBTL 3. 1. 9. V-33194. Géppel írt szöveg, Diczfalussy aláírásával és egy olvashatatlan aláírással.]

7. Tömpe András jelentése a Magyar Kommunista Párt pártszervezeteinek a Bokor-üggyel kapcsolatos tevékenységéről, 1945. április 30.

Szigorúan bizalmas!

Pártszervezeteink működése a rendőrséggel kapcsolatosan

Mindenekelőtt a Bokor-ügy kapcsán, de a szentesi Lakos-ügy³⁰ kapcsán is felmerül a kérdés, hogyan engedhették pártszervezeteink ilyen messzemenően kifejlődni a reakciós szervezkedést anélkül, hogy vele szemben határozott elhárításba kezdtek volna. Megállapítható, hogy dél-területi titkárságunk és a helyi pártszervezetek közel sem foglalkoztak annyit a rendőrség kérdésével, mint amennyire a reakció elleni harc sikeres lefolytatása szempontjából szükséges lett volna. Amennyiben pedig az elvtársak foglalkoztak a rendőrségi kérdésekkel, úgy egy bizonyos mechanisztikus, helyenként kifejezetten opportunistá álláspontot képviseltek, amennyiben a belügyminisztériumtól, vagy a pártközponttól vártak közbelépést olyan kérdésekben, melyeknek megoldása saját feladatuk lett volna, valamint visszariadtak a reakcióval szembeni erélyes fellépéstől és tűrhetőbbnek tartották a lappangó veszély fenntartását.

Konkrétan a Bokor-ügyben megállapítottam azt, hogy Szegedre érkezésemkor az elvtársak tele voltak panasszal, de egyáltalán nem készítették elő technikailag, taktikailag és politikailag a helyzetet az eljárás lefolytatására. Sokkal inkább pletykálódásnak látszott a vádaskodás, mintsem komoly jegyzőkönyvekkel alátámasztottnak, holott komoly események történtek a rendőrségben vezető és a pártban vezető elvtársak tudtával. Ezt azonban nem rögzítették írásban, nem sorakoztatták fel a tanúkat és hagyták, hogy pusztá szóbeszéd maradjon az egész. A rendőrség elé a párt nem állította fel élesen a reakció letörésének a feladatát és maga a pártvezetőség sem foglalkozott határozott formában a kérdés hogyan való megoldásával. Hivatkoztak arra az elvtársak, hogy az oroszok tartják Bokort, hogy nem lehet őt elfogni, hogy embereit nem lehet lefegyverezni lázadás veszélye nélkül, hogy be fog vonulni a kulákrendőrség Szegedre és véres összeütközések lesznek, stb., stb.

Keresztes elvtárs távolléte miatt nem vett részt az értekezleteinken. Szirmai elvtárs, noha ezt megelőzően nem elég aktívan kezelte a kérdést, most azonban helyes álláspontot képviselt. Pickler elvtárs igen passzív volt, éppúgy, mint Komócsin Mihály elvtárs. Komócsin Illés elvtárs a végletekig ragaszkodott ahhoz, hogy Bokort csaljuk Pestre és itt intézzük el az egész ügyet, minden szegedi karhatalom igénybevétele nélkül. Galiba elvtárs, aki a rendőrségen a személyzeti ügyek előadója, ugyancsak passzív álláspontot foglalt el, míg Diczfalussy Komócsin Illést támogatta. Hosszú óras vitába került, míg sikerült keresztülvinni azt az álláspontot, hogy katonailag jól előkészítve Szegeden folytatjuk le az ügyet, őrizetbe véve Bokort és legfőbb alvezéreit, lefegyverezve a kulákrendőrséget, felváltva azt megbízható szegényparasztokkal. Egy

éjszaka alatt felvételtem 13 különböző személy által aláírt 10 jegyzőkönyvet, melyek határozott képet adnak Bokor tevékenységéről.

Az orosz városparancsnokkal és annak politikai helyettesével rövid idő alatt tökéletesen megértettem a helyzetet és mindenben támogatásukat ígérték meg. Az egész akció lebonyolítása tervszerűen, a legkisebb összeütközés és rendbontás nélkül zajlott le. Ez a tény a pártközi konferencián megjelenteket nagymértékben befolyásolta abban, hogy megszabaduljanak a Bokorról terjesztett legenda alapján kelt félelmüktől. Bebizonyult, hogy a demokrácia erősebb Szegeden a reakciónál, csak merjen fegyvereivel élni.

A vezető elvtársakkal lefolytatott záró megbeszélésen megállapítottuk azt, hogy az egész akció lefolytatható lett volna személyem közbejötté nélkül is, amennyiben ők elejétől fogva számon tartják a reakció szárnypróbálgatásait és résen állva idejében lecsapnak arra. A jövőbeni jó munka biztosítása végett határozatot fogadtak el. 1.) hogy a tanyavilágban rendszeresen gyűléseket tartanak, keresztül járva a Bokor által befolyásolt vidéket és ellentámadásba mennek át, 2.) hogy egy általános rendőrségi frakciót és egy külön politikai osztályfrakciót állítanak fel, mely a pártvezetőség egyik tagja vezetése alatt jön össze, egyelőre hetenként legalább egyszer, 3.) hogy a pártvezetőség egyelőre minden ülésen foglalkozik a rendőrség ügyeivel és minden kérdésben határozottan és gyorsan állást foglal.

Bokor szegedi, éppúgy, mint Lakos szentesi letartóztatásánál a szempontom volt, hogy az üggyel a helyi demokratikus erőknek kell megbirkózniuk. Épp ezért nem küldtem őket Pestre. Ugyanez okból a helyi sajtóban lehozott cikkekben nem engedtem, hogy a minisztérium, vagy a magam szerepe emelkedhessék ki, hanem mint a helyi demokratikus erők fellépésének a következményét állítottam be a letartóztatásokat.

Nem hagyható említés nélkül a Bokor-ügy kapcsán, valamint a szentesi Lakos-ügy kapcsán Karácsonyi főispán³¹ elvtársunk messzemenően opportunistá álláspontja. A belügyminiszterhez küldött feliratában ő mindkét esetben az illetők áthelyezését kérte mindössze, és egyetlen lépést nem tett az irányban, hogy az illetők ne árhassanak többé akár a saját megyéjében, akár bárhol másutt (lásd: 19. sz. mellékletet, valamint a szentesi anyag 1. sz. mellékletét)³²

Budapest, 1945. április 30.

Tömpe András

[PIL 274. f. 11/6. ő. e. Magyar Kommunista Párt Karhatalmi Osztály iratai. Géppel írt szöveg Tömpe András aláírásával.]

8. Tömpe András jelentése a szegedi külterületi rendőrségről, 1945. május 4.

Jelentés

Szeged város és külterülete rendőrségéről³³

II. Külterületi rendőrség

Szeged város külterületi rendőrségének vezetője Bokor Antal rendőrkapitány volt. Eddig még nem ellenőrzött állítások szerint Bokor Antal ugyancsak régi rendőrkapitány, akit a proletárdiktatúrában kifejtett tevékenységéért az ellenforradalom nem igazolt, illetve állítólag 1924-ben nyugdíjba küldött. Az orosz hadsereg bevonulása előtt fuvarozással foglalkozott és kis földbirtoka volt. Az orosz hadsereg bevonulása után Bokor átvette Szeged külterülete polgárőrségének parancsnokságát és az idők folyamán egy több mint³⁴ ezer főnyi, nagyjából felfegyverzett tanyai rendőrséget állított fel. Ennek a rendőrségnek a felépítésénél vezető szempontja volt a módos parasztgazdák bevonása és a szegényparasztok lehető távol tartása, illetve az utóbbiak megfelelő felügyelet alá való helyezése. Előfordult, hogy szeged városából kiküldött megbízható polgárőrséget

lefegyverezte a fegyvereket kulákoknak adta át, akik elrejtették. Motorbiciklit és engedélyt adott ki, rádiót adott kézbe reakciós, ellenséges elemeknek és lépten-nyomon biztosította a régi reakciósok vagyonát. Így a nagygazda polgárőrök nem láttak el általános rendfenntartó szerepet, pusztán oroszok közeledtekor előhúzták a fegyvert és saját vagyonukat védték. Az oroszokat rendszerint ők maguk kísérték át a szegényparasztokhoz, akiket már mint polgárőrök kényszerítettek arra, hogy az oroszok követeléseinek eleget tegyenek és amikor a szegényparasztok azon méltatlankodtak, hogy mindent csak tőlük visznek el, de a nagygazdák csúre és élelemtára érintetlen marad, akkor ezeket a kulák polgárőrök alaposan elverték. Ez a polgárőrség maga is nagy számban szedett össze ingóságokat, lovakat, élelmet, takarmányt stb. és ennek egy részét Szegeden egy raktárban helyezte el. Sem nem leltározták ezeket a holmikat, sem nem számoltak be róluk felettesüknek, a szegedi főkapitánynak. Amikor a szegedi politikai osztály nyomozást indított e raktár ügyében, Bokor fegyveresen mozgósította a tanyai rendőrséget és azzal fenyegetőzött, hogy bevonultatja azt Szegedre és szétveri vele a szegedi rendőrséget és a kommunista pártot. Az ügyet elsimították, és így nem került sor a bevonulásra. Bokor és emberei lépten-nyomon provokálták a Szegeden működő jugoszláv hatóságokat. Amikor egy alkalommal a szegedi jugoszláv katonai bizottság egy hadnagya felkereste Bokort, hogy fényt derítsen egy néhány alaptalan feljelentésre, Bokor polgárőrei agyba-főbe verték ezt a jugoszláv hadnagyot és kidobták. Gromov Misa őrnagy, a jugoszláv katonai bizottság szegedi vezetője elégtételt kért ez ügyben és Diczfalussy főkapitány megindította a nyomozást. Erre Bokor azt állítva, hogy Gromov kéri a nyomozás megszüntetését, leállította az ügyet.

Megállapítást nyert, hogy a régebben szegénysorban élő Bokor az orosz hadsereg bevonulása óta komoly vagyonra tett szert. Házat épített magának, két vagon kukoricát és 27 lovat használt saját céljaira, illetve adott el, vagy kölcsönzött ki busás fizetés ellenében. Mikor a Bokor fennhatósága alá tartozó területekre a németek ejtőernyővel négy odavalósi nyilast dobtak le, Bokor tiltakozott egyrészt az ellen, hogy a nyomozást a szegedi politikai osztály az ő területén folytathassa, másrészt az ejtőernyősök kihallgatásakor az orosz parancsnokság előtt azt a tanácsot adta nekik, hogy mondják azt, miszerint pusztán menyasszonyuk meglátogatására szánták el magukat a visszatérésre és semmi politikai, vagy katonai feladatot nem vállaltak. Röviddel Szegedre érkeztem előtt jelentették, hogy Bokor rokonának, vitéz Bokor Zoltán századosnak, aki általánosan ismert szélsőjobboldali és birtokáról elmenekült a németekkel, 46 hold szőlejét és ezen felül szántóját nem engedi felosztani. Nyolc fő[s] polgárőrséget állított a birtok védelmére és megfenyegette a földigénylő bizottságot, hogy agyonlövetei azt, aki a földhöz mer nyúlni. (lásd: 1. sz., 2. sz., 3. sz., 4. sz., 5. sz., 6. sz., 7. sz., 8. sz., 9. sz., 10. sz., 11. sz., 17. sz., 18. sz. mellékleteket)³⁵

Fentiek alapján Bokor azonnali őrizetbe vételét láttam szükségesnek, ami az orosz parancsnoksággal egyetértésben meg is történt. A főispán helyettese Pálffy pártközi³⁶ értekezletet hívott össze e tárgyban, mely ugyancsak méltányolta a letartóztatás szükségességét és oly értelmű határozatot hozott, hogy a pártok kimenjenek a tanyavilágba és gyűléseken tájékoztassák a Bokor által befolyásolt, vagy terrorizált parasztságot a történekről. Így a Bokor által vezetett ellenforradalmi szervezkedés szétzúzása a szegedi demokrácia megerősödését kell, hogy maga után vonja.

Bokor letartóztatásával egyidejűleg előre felállított katonai terv szerint biztosítottuk, hogy alvezéreit lefegyverezzék és a tanyavilág nyugalalmát Szeged városából odarendelt megbízható polgárőrséggel biztosítsák. További letartóztatások még folyamatban vannak.

A Szegedi Nemzeti Bizottság elnöke nyilvánosság előtt felkért, hogy tolmácsoljam a belügyminiszter úr részére a Szegedi Nemzeti Bizottság üdvözlését és köszönetét abból az alkalomból, hogy a demokrácia védelmére erélyesen és sikeresen mozgósította az új magyar államhatalmat.

Ugyancsak a pártok közös határozata alapján szeged napilapja, a Délmagyarország részletesen foglalkozott Bokor letartóztatásával.³⁷ (lásd: 21. sz. mellékletet) A külterületi rendőrség parancsnokságát Kálló Lajos vette át, aki eddig a

szegedi nyilas büntetőszázad jól bevált parancsnoka volt. Kommunista, igen határozott, jó fellépésű, munkáját odaadással végző ember.

A tanyai rendőrség tisztogatása hosszabb művelet és ennek lefolytatása még ma sem fejeződött be teljességében. Szükséges lenne rövid időn belül ellenőrizni az irányelvek végrehajtását.

(Említésre méltó, hogy az április 28-i Népszava (lásd: 22. sz. melléklet) azt közli, hogy az ellenforradalmi szervezkedés és szabotázs címén letartóztatott Bokor Antal rendőrkapitányt szabadlábra helyezték. Ez a közlés nem felel meg a valóságnak és megindítottuk a nyomozást a hír eredete iránt, valamint Szakasitson keresztül felkértük a Népszavát a cáfolat lehozására. A budapesti sajtót ugyancsak informáltuk a Bokor-ügyről.)

Budapest, 1945. május 4.

Tömpe András
rendőrfőtanácsos

[PIL 274. f. 11/6. ő. e. Magyar Kommunista Párt Karhatalmi Osztály iratai. Géppel írt szöveg Tömpe András aláírásával.

]

- ¹ Az 1944. december 28-i minisztertanácsi jegyzőkönyv. In: *Dálnoki Miklós Béla kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) minisztertanácsi jegyzőkönyvei, 1944. december 23. – 1945. november 15.* Szerkesztette, a jegyzeteket és a bevezető tanulmányt írta Szűcs László. Budapest, Magyar Országos Levéltár, 1997. 94–95.
- ² Az 1945. január 4-i minisztertanácsi jegyzőkönyv. *Dálnoki* i. m. 103.
- ³ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 13/194. M. E. számú rendelete a közbiztonság fokozottabb biztosításáról. *Magyar Közlöny*, 1945. január 4. 1. sz. 2.
- ⁴ Az 1945. január 12-i minisztertanácsi jegyzőkönyv. A tervezet készítői az állományt tekintve a trianoni országterülettel számolva (!) 30 ezer főnyi legénységben és 3 ezer tisztben, illetve fogalmazóban gondolkodtak. *Dálnoki* i. m. 113–120.
- ⁵ A belügyminiszter 5.006/1945. B.M. sz. rendelete az újonnan létesült közbiztonsági szervek tevékenységének kiterjesztéséről. *Magyar Közlöny* 1945. január 27. 2. sz. 3.
- ⁶ Az 1945. január 18-i minisztertanácsi jegyzőkönyv. *Dálnoki* i. m. 126–127.
- ⁷ Az 1945. március 28-i minisztertanácsi jegyzőkönyv. Uo. 300–302.
- ⁸ Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1.690/1945. M. E. sz. rendelete a csendőrség felosztásáról és az államrendőrség megszervezéséről. *Magyar Közlöny* 1945. május 10. 26. sz. 3–4. valamint Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1.700/1945. M. E. sz. rendelete a Magyar Államrendőrség felállításáról. Uo. 4–5.
- ⁹ Belügyminisztériumi tájékoztató a rendőrségi átszervezésekről. *Szabad Nép*, 1945. június 10. 7. valamint PIL (Politikatörténeti Intézet Levéltára) 274. f. 11/6. ő. e.
- ¹⁰ Dr. Nagy Imre rendőrkapitány jelentése a belügyminiszternek. 1945. május 3. PIL 274. f. 11/6. ő. e.
- ¹¹ A szegedi külterleki rendőrség létszámkimutatása 1945. április 22-én. ÁBTL 3. 1. 9. V-33194
- ¹² Lásd 1. sz. dokumentum. A szegedi külterleki rendőrség átszervezésével megbízott bizottság ülésén készített jegyzőkönyv. 1945. január 23. PIL 274. f. 11/6. ő. e. Egy március 19-i tervezet szerint a szegedi (és a külterületi) rendőrséget az alábbiak szerint kívánták átszervezni: Politikai osztály, Bűnügyi osztály, Igazgatásrendészeti osztály, Rendőri büntetőbírói osztály, Gazdasági Hivatal, Segédhivatal, politikai detektívcsoporthoz, valamint detektívtestület, és Osztályparancsnokság. A körzeti őrsök (szatymazi, öszeszéki, balástyai, fehértoi, gajgonyai, csengelei, felsővárosi, vagy felsőközponti, feketeföldeki, zékányi, csorvai, nagyszéksői, domaszéki, feketeszéli, királyhalmi, mórhalmi, átokházi, szentmihályteleki, rókusi feketeföldeki, röszei) irányítására és ellenőrzésére 2 lovas rendőrfelügyelő lenne rendszeresítve. Az őrszemélyzeti létszám 400 fő lenne, ebből 40 lovasítva és a 18 körzeti őrsön átlagosan 1 parancsnok 4 főnyi összlétszámmal működne. Szeged tjv. város rendőrségének szervezete. 1945. március 19. PIL 274. f. 11/6. ő. e.
- ¹³ Véghatározat Bokor Antal rendőrhatalmú felügyelt alá helyezéséről. 1946. május 4. ÁBTL 3. 1. 9. V-33194/1.
- ¹⁴ Tömpe András (1913–1971) gépészmérnök, rendőrfőtanácsos, diplomata. 1934-től tagja volt a Kommunisták Magyarországi Pártjának (KMP), 1937-től részt vett a spanyol polgárháborúban, 1944-ben partizánként harcolt a szovjet csapatok oldalán. 1945 januárjában, Debrecenben Erdei belügyminiszter megbízta a politikai rendőrség megszervezésével, és a Péter Gáborral folytatott rivalizálás, hatalmi harc után, 1945 májusában a Magyar Államrendőrség Vidéki Főkapitánysága Politikai Rendészeti Osztályának lett a megszervezője.
- ¹⁵ A „kiskirály” kifejezést ekkorra már egyes – a hatalmukkal visszaélő – rendőri vezetők szinonimájaként használták több korabeli dokumentumban is. Egy 1945 októberében keltezett, a belügyminiszterhez írt jelentés szerint: „[...] a Belügyminiszter Úr által „kiskirályoknak” elnevezett s ma már országsszerte e kifejezéssel illetett rendőrhatalmú egyes vezetők a legelképezhetőbb s kultúrállamban el nem képzelhető terror alatt tartják a lakosságot.” Levél a belügyminiszterhez a Vidéki Főkapitányság bűnügyi osztályának megszüntetése tárgyában, 1945. október 18. MOL XIX-B-1-r-183-270725/1945, valamint A vidéki politikai rendőrség konferenciájának jegyzőkönyve, 1945. október 1–3. PIL 274. f. 11/12. ő. e. és Jegyzőkönyv a MKP Központi Titkárságának üléséről, 1946. július 27. PIL 274. f. 4/146. ő. e.
- ¹⁶ Tömpe András jelentése Szeged város és külterülete rendőrségéről. 1945. május 4. Lásd 8. sz. dokumentum. Megjegyzendő, hogy Bokor maga is tagja volt az MKP helyi szervezetének.
- ¹⁷ Jellemző módon a politikai osztály kezdetben a szovjet felségjelvényt, a vörös csillagot használta bélyegzőjén, majd május elején tértek át a magyar – a koronás címet ábrázoló – bélyegző használatára. Dr. Nagy Imre rendőrkapitány jelentése a belügyminiszternek. 1945. május 3. PIL 274. f. 11/6. ő. e.
- ¹⁸ A szegedi jugoszláv katonai bizottság tagjának feljegyzése. 1945. április 22. PIL 274. f. 11/6. ő. e.
- ¹⁹ Tömpe András jelentése Szeged város és külterülete rendőrségéről. 1945. május 4. Lásd 8. dokumentum.
- ²⁰ Uo.
- ²¹ Dr. Nagy Imre rendőrkapitány jelentése a belügyminiszternek. 1945. május 3. PIL 274. f. 11/6. ő. e. Lásd 4. sz. dokumentum.
- ²² Kozsevnyikov ezredes feljegyzése Bokor Antalról. 1959. április 6. (fordítás oroszról) ÁBTL 4. 1. A-1341/200.
- ²³ A BM Csongrád megyei Rendőrfőkapitányság Politikai Nyomozó Osztálya feljegyzése Bokor Antalról. 1960. július 20. ÁBTL 3. 1. 9. V-33194/1. A korabeli állambiztonsági nyilvántartó rendszerben az ún. kutató nyilvántartásba kerültek az alapnyilvántartásban szereplőknél kevésbé veszélyesnek ítélt személyek. Ilyenek voltak például mindazok, akiket az állam és társadalmi rend elleni bűncselekmény miatt elítéltek, de már amnesztiában részesültek, a nem kellően bizonyított politikai jellegű bűncselekmények elkövetői, az 1945. előtti erőszakos szervezetek vezetői és hivatásos állományú tisztjei, az 1945. előtt és után működött jobboldali pártok vezetőségi tagjai, a felosztott szerzetesrendek aktív tagjai stb.
- ²⁴ Helyesen: Örley

- ²⁵ Galiba Imre a Szegedi Rendőrfőkapitányság Politikai osztályának nyomozója, Diczfalussy Ferenc a Szegedi Rendőrfőkapitányság vezetője, Komócsin Illés a Szegedi Rendőrfőkapitányság Politikai osztályának vezetője volt.
- ²⁶ A szovjet csapatok szegedi bevonulása (1944. október 11.) után, 1944 decemberében, a Szegedi Közrendészet Vezetője Sztanykovszky Tibor lett. Nem tudjuk, hogy vajon a fenti irat keletkezésekor (1945. május 2.) is ő a közrendészet vezetője, mert egyes források szerint 1945-ben már a dorozsmai járás rendőrkapitánya volt. Sztanykovszky 1918. október 31-én részt vett Tisza István miniszterelnök meggyilkolásában. Tagja volt a Forradalmi Katonatanács Központi Intézőbizottságának, illetve a KMP-nek. 1920-ban kötél általi halálra ítélték, majd ítéletét 17 éves börtönbüntetésre változtatták. Szabadulása után belépett a nyilas pártba, ezért 1945-ben internálták, és ezután lett a dorozsmai járás rendőrkapitánya. Hivatali visszaélések miatt azonban leváltották tisztségéből, letartóztatták, majd a dunántúli svábok kitelepítésében vett részt. Lásd: Pölöskei Ferenc: *A rejtélyes Tisza-gyilkosság*, Budapest, Helikon, 1988., valamint Péter László: Hová lett Sztanykovszky? *Magyar Nemzet*, 2006. május 27. 36.
- ²⁷ Pálfy György (1904–1970) jogász, 1944. október 17-től Szeged város polgármester-helyettese, előtte 1944. október 11-től (a szovjet csapatok bevonulása után) a polgármesteri teendőket is ellátta.
- ²⁸ Valószínű elírás, minden más dokumentum maximum 1000 főre teszi a Bokor által mozgósíthatónak vélt külteleki rendőrök számát.
- ²⁹ Helyesen: rendőrfőtanácsos
- ³⁰ Lakos József szentesi rendőrkapitányt – aki már a Horthy-korszakban is a helyi rendőrségnél teljesített szolgálatot – a helyi kommunista párt nyomására a Nemzeti Bizottság 1945. január 5-én koholt vádakra hivatkozva felmentette hivatalából. Csongrád vármegye alispánja azonban január 14-én visszahelyezte őt állásába, később 1945. április 24-én mégis – éppen a Tömpe-féle vizsgálat eredményeképp – internálták. 1946. február 13-án Futó Dezső kiscigazda nemzetgyűlési képviselő interpellációjának hatására szabadon engedték, de felsőbb pártutasításra (Dadi Imre kommunista nemzetgyűlési képviselő később erre hivatkozott) helyi kommunista aktivisták a kórházi ágyán 1946. március 8-án brutális kegyetlenséggel meggyilkolták. Bővebben: Barta László–Virágos István: *A Lakos-gyilkosság*. Szentes Város Polgármesteri Hivatala, Szentes, 1992., valamint Ständeisky Éva: *A Lakos-ügy*. *Magyarország*, 1989. 34–36. sz.
- ³¹ Karácsonyi Ferenc (1889–1966) Szeged város és Csongrád vármegye főispánja 1945. és 1950. között.
- ³² A mellékletek sajnos nem találtam meg a levéltári iratok között.
- ³³ A dokumentum első részét (Tömpe jelentése a szegedi városi rendőrségről) nem közlöm.
- ³⁴ A „mint” szó kézzel írva.
- ³⁵ Jelen dokumentum hivatkozott mellékleteit – tanúvallomási jegyzőkönyveket – nem közlöm.
- ³⁶ Véleményem szerint elírás, Tömpe itt a polgármester-helyettesre, Pálfy Györgyre gondolhatott. Lásd 27. sz. lábjegyzet.
- ³⁷ Ellenforradalmi szervezkedés, ellenforradalmi puccsra készülődés és a földreform végrehajtásának elszabotálása miatt letartóztatták Bokor Antalt, a szegedi külteleki rendőrség vezetőjét. *Délmagyarország*, 1945. április 24.

Müller Rolf:

Ügynök-iskola

Ideológiai alapok és gyakorlati tudnivalók „támadólagos elhárítóknak”¹

A magyar politikai rendőrség történetének második világháború utáni első évtizedéről számos szaktanulmány látott napvilágot. Ezek többnyire a különböző elnevezésekben működő szervezet (Politika Rendészeti Osztály, Államvédelmi Osztály, Államvédelmi Hatóság) ún. „belső reakció elleni harcáról”, illetve az országhatárokon belüli kémelhárításról tudósítanak, s csak igen kevés információt kapunk az államvédelem külföldön végzett munkájáról.² Ennek okai könnyen megnevezhetők. Egyrészt utalnunk kell a vonatkozó történeti források hiányára. A dokumentumok az idők folyamán megsemmisülhettek, vagy a jelenleg is működő titkosszolgálatok irattáraiban őrzik titkukat, elzárva tudományos kutatók elől. Ezt a forrás-hiányos helyzetet csak valamelyest „enyhítik” az időközben napvilágot látott memoárok.³ De ott áll a háttérben az is, hogy kezdeti években az államvédelem fő csapásiránya az állam biztonságát belföldön veszélyeztető konspirált ügyletek felderítése és semlegesítése volt. Az ellenlépésként végzett, ún. támadólagos elhárítás kisebb hangsúlyt kapott.⁴ A klasszikus értelemben vett (és megjegyzendő, hogy nem katonai) hírszerzést is csak a negyvenes évek vége felé kezdik komolyabban kiépíteni, szervezetenleg megerősíteni, az egyre nyilvánvalóbb hidegháborús kihívásokkal (Truman-doktrina, Marschall-terv, NATO) párhuzamosan.

Ebben az időben az imperialista kémszervezetek és ügynökeik elleni defenzív munka a kémelhárítás hatáskörébe tartozott, ugyanakkor az offenzív feladatokat a támadólagos elhárítás látta el. Tehát amíg az előbbinek az országon belül, addig az utóbbinak a határokon kívül kellett „lekapcsolni” a magyar népi demokráciát aláaknázni szándékozó ügynököket. Erre többnyire a magyar emigrációt használták fel, s azon keresztül próbálták eljutni a nyugati hírszerző szervekhez.

A szervezeti keretekről keveset tudunk. A háború utáni években határon túli elhárító munkát leginkább a Honvédelmi Minisztérium Katonapolitikai Osztálya végzett: 1947 februárjától a Csoportfőnökséggé alakult szervezet III/3. Támadólagos Elhárító Alosztálya, majd 1949 februárjától a Serényi István őrnagy által irányított „B” Támadólagos Elhárító Osztály keretében. Az osztály fő feladatának az emigrációs katonai szervezetek (így az egyik legjelentősebb: Magyar Harcosok Bajtársi Közössége, azaz az MHBK), szándékainak felderítését tekintette, főleg ügynökök beépítésével.⁵

A Horthy-érából megörökölt szakember gárdán alapuló „katpolos-elhárítással” párhuzamosan az államvédelem is foglalkozott hírszerzéssel, bár kezdetben jóval szerényebb keretek között, és a káder-hiány miatt kevésbé professzionális szinten. A külföldi hírszerzésre és elhárításra már 1946 októberében a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztályán létrehoztak egy szervezetet: a II. alosztály kapta feladatul a magyar emigráció figyelését.⁶ Majd – egy 1948. október 20-ai javaslat szerint – a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóságánál a „B” ügyosztály IV. alosztálya foglalkozott a külföldi elhárítással. Vezetője Dékán István alezredes, helyettese Jámbor József százados volt.⁷ Gervai nevezetű állambiztonsági veterán 1969-es visszaemlékezése szerint a hírszerzés magja 1949-ben, az ún. operatív technikai ügyosztályon alakult ki.⁸ Vélhetően erre a csapatra épült az év végén létrehozott – a BM-től szervezetenleg függetlenített s közvetlenül a Minisztertanácsnak alárendelt – Államvédelmi Hatóság (I. Hálózati Főosztályának) Külső Hírszerzési Osztálya. Az osztály működéséről keveset tudunk. Vezetője Szarvas Pál volt és négy alosztályra tagolódott: 1. alosztály Jugoszlávia irányába tevékenykedett, a 2. alosztály Amerika, Anglia, Franciaország, valamint Ausztria ezen államok által megszállt területén és Németországban folytatott hírszerzést, míg a 3. alosztály Svájcban, Olaszországban, Törökországban, Belgiumban és Izraelben. A 4. alosztály feladata a Külügyminisztérium „hálózati-operatív” szempontból való ellenőrzése volt, és tartozott még az osztályhoz egy önálló kiértékelő és egy „különleges feladatokat ellátó csoport”. Valószínűleg később ez a szervezet beolvadt az X/3. osztályba, amelyből aztán 1951. szeptember 28-án megszervezték a VIII. Hírszerzési Főosztályt.⁹ Vezetője, Farkas Vladimir

visszaemlékezésében említi, hogy a főosztály Moszkva kezdeményezésére, szovjet tanácsadók irányításával alakult meg, illetőleg megjegyzi, hogy az új szervezet megalakulásakor az államvédelem határon túli hírszerző tevékenysége teljesen jelentéktelen volt.¹⁰

A támadólagos elhárítás működésének megismeréséhez nyújtanak segítséget az itt közölt dokumentumok, amelyek egy beszervezett személy kiképzése során keletkeztek. A 28 éves fiatalember 1949 októberében, ún. szervezési körút alkalmával tűnt fel Polgár Józsefnek, az Államvédelmi Hatóság P/5 fedőnevű „belföldi kutatójának”.¹¹ A Foncière Biztosító Intézet alkalmazottjaként Celldömölkre utazó Polgár egy nyugdíjas vasutast keresett fel és a biztosítási megoldások ismertetése közben feltérképezte a család anyagi, rokoni stb. helyzetét. Megtudta, hogy a legkisebb fiúgyermek Nyugaton tartózkodik és az innsbrucki rádió munkatársa, nagyobbik bátyja pedig anyagi lehetőségek híján kénytelen volt abbahagyni orvosi tanulmányait és nyelvkorrepetálással tartja fenn magát. Az Ausztriában élő fiatal felkeltette a „biztosítási ügynök” érdeklődését, s hogy „hozzá eljussanak”: a nehéz helyzetben lévő itthoni fiútestvér megkönyékeztetése kézen fekvő megoldásnak tűnt. Polgár bemutatta Papp Károly államvédelmi előadónak az ifjú korrepetitort, aki továbbtanulásának biztosításáért vállalta az együttműködést.

Az 1949. november 29-i beszerzése után megkezdődött a C-S/6 fedőnévvel ellátott hálózati személy kiképzése. Budapesten a Dohány u. 30. sz. alatti házban fenntartott konspirációs célú „B-lakásban” elszállásolt ügynök-növendék a két és fél hónapos tanulói idő alatt megismerkedett az aktuális politikai és ideológiai kérdésekkel, a támadólagos elhárítás elméletével és gyakorlatával. Az oktatás részletes kiképzési terv alapján haladt (lásd az 1. sz. dokumentumot). Ebben hathetes időtartam volt előirányozva, az előmeneteltől függően kezdetben heti 3x2, majd 3x3 tanórával. Az elsajátítandó anyagot 14 kiképzési órába sűrítették, amelyeken megosztva foglalkoztak politikai és szakmai témákkal.

A személyes találkozók során C/S-6 házi feladatokat is kapott. Az iskolapadból jól ismert kockás borítás (rajta ott áll figyelmeztetőleg: „Csak iskolai célra használható”) leckefüzetében rendszeresen számot adott tudásáról (lásd a 2–4 sz. dokumentumokat). Rövid esszéiben válaszolt az oktató által előre megadott kérdésekre. Fel kellett vázolnia a nemzetközi politikai helyzet tendenciáit, a magyar népi demokrácia sajátosságait, és a marxizmus-leninizmus iránymutatásnak megfelelően kellett bemutatnia a szocialista és az imperialista állami berendezkedés alapvető jellemzőit. Emellett olyan aktuális belpolitikai kérdésekről írt rövid összefoglalást, mint a Rajk-ügy, a Mindszenty-per, és az ötéves terv. Leckéi döntő többségét azonban a gyakorlati tudnivalók rögzítése tette ki. Ezek a feladatok az ügynöki munkára, a kijelölt munkaterületen (esetében Ausztria) várható mindennapokra készítették fel. Tisztában kellett lennie az ellenséges titkosszolgálatok módszereivel és a velük szemben alkalmazott támadólagos elhárítás eszközeivel. Ismernie kellett a bizalmi hálózat tagjaként tevékenykedő elhárító (korabeli szakzsargonban: „BB egyén”) szerepét, elvárt tulajdonságait (ez utóbbiakat így összegezte egyik válaszában: „tisztá kéz, forró szív, hideg agy”). Lényeges volt az itthoni szervekkel való kapcsolattartás módszerének elsajátítása, nem véletlen tehát, hogy többször is a feladványok között szerepelt a levelek szerkesztése és a futárral való összeköttetés technikája. A jelentés-írás gyakorlatának elmélyítése érdekében kiképzője német és angol nyelvű, illetve rejtjelezett beszámolókat íratott vele. Ez utóbbiakat a hét napjaira megállapított betű-számkombinációkkal titkosította (a kódot lásd az 5. sz. dokumentumban), illetve egy hétköznapi levél sorai közé rejtette el közlendőjét, amely csak vasalóval történő felmelegítéssel vált láthatóvá (lásd a 6. sz. dokumentumot). Nemcsak a jelentések megszövegezésének, hanem a megfigyelés módszerének elsajátítását szolgálták a közvetlen lakókörnyezetéről készült iratok, bár némelyiknél csak fikatív-történetek elmeséléséről volt szó. Lakótársáról írt anyagai olyan részletekről is beszámolnak, amelyeket a valós utcai követés során, vagy a lakásban lehetetlen lett volna megfigyelni. Máskor pedig egy, már telepített ügynök bőrébe kellett bújni, s valamilyen fikatív, elképzelt ausztriai élethelyzetből kellett „információkat” adnia.

Mint minden iskolás diák természetesen házi feladatai során hibákat is vétett. Tanítója egy alkalommal felhívta a figyelmét, hogy mindig egyes szám harmadik

személyben írja jelentéseit. Ugyancsak nem volt elég körültekintő a füzetben 6. sz. jelentésként szereplő „ausztriai beszámoló” megírásakor, mivel a dátumozásnál 1950. április 20-át hétfőként határozza meg, holott ez a nap csütörtökre esett (igaz ezen a malőrön a jelentést olvasó kiképzőtisztnek sem akadt meg szeme, vélhetően ő sem vette a fáradságot, hogy az oktatás idején – 1949 végén, vagy 1950 januárjában – utána nézzen, hogy milyen nap is lesz április 20-án). A kisebb döccenők ellenére a fiatal elhárító-növendék a tananyagot jól elsajátította.

A sikeres kiképzést követően 1950. április 19-én Papp részletes, ún. útbaindítási tervezetet készített, amelyben az ügynök telepítésének technikai részleteit és a kapcsolattartás módozatait rögzítette. Itt olvasható C/S-6 konkrét feladata is: „Az innsbrucki francia hírszerzőszervek magyar tagozatába beépül öccse személyén keresztül, és ha lehetősége nyílik, úgy öccsét beszervezi, és ketten végzik a feladatot. Öccse szerinte mindenben hallgatott rá és a tanácsait minden esetben magáévá tette. Ez a körülmény mindenestre döntően befolyásolja az esetleges eredményeket.”¹² Ám végül a támadólagos elhárításra felkészített „B. B. egyén” kiküldésére nem került sor, mert öccse hosszabb ideig nem adott életjelt magáról. Május közepén ezért javasolták, hogy a szombathelyi politikai rendőrség vegye át „belföldi használatra”.¹³

Az alább közölt dokumentumok bepillantást engednek a támadólagos elhárítás „világába” azáltal, hogy képet kaphatunk belőlük arról, hogy milyen ismeretekkel is kellett rendelkeznie egy ilyen céllal beszervezett ügynöknek. Mindegyik forrás az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában őrzött K-688. számú dossziében található. Az ún. Kutató-dossziékba kerültek a kommunista diktatúra hírszerző, kémelhárító szerveinek (többnyire sikertelen) beszervezési kísérleteit dokumentáló iratok.

A közlés során az elírásokat, a nem információértékű helyesírási hibákat javítottam, azonban a jellegzetesnek tűnő hibás írásmódot (pl. „Népidemokrácia”, „Imperialisták”) meghagytam. A közérthető rövidítéseket nem oldottam fel, miként a „titkosszolgálat”, „titkosszolgálati” szavak többféleképpen rövidített formáit sem („t. sz.”, „ti. szolg.”, „titkos sz.”, „titkosszolg.”).

Dokumentumok

1. Kiképzési tervezet C/S-6 fedőnevű ügynök számára

*1. sz. melléklet*¹⁴

Kiképzési tervezet C/S-6 kiképzéséhez

Kiképzési időtartam hat hét.

Hetenként 3x2 óra, később hetenként 3x3 óra (ezt az előmeneteltől tesszük függővé).

Az órákat minden esetben úgy használjuk fel, hogy fele politikai, fele szakmai oktatásra legyen felhasználva.

1. kik[képzési]. óra.

A világ két táborra szakadása. Az egyik tábor a haladás tábor, a SZU által vezetett béketábor – ezek törekvései, fejlődése, eredményei. A másik tábor az Imperialisták tábor, ezek háborús uszítása, az emberek nyomora, – kizsákmányolás – stb.

A titkosszolgálatról általában

2. kik. óra.

A francia bel- és külpolitikai helyzetről. Milyen szerep jut fr[ancia]. országnak az Imperialisták táborában. A francia munkásság helyzete, – elkeseredett harcaik.

A francia titkosszolgálatról általában. Milyen módszerekkel dolgozik egy titkosszolgálat. Különböző feladatok elvégzésére különböző kiképzések [sic!].

3. kik. óra.

Az USA háborús törekvései. Az atommal rettegetésbe tartott ember milliók [sic!]. Az Imperialisták hogyan viszonylanak a titkosszolgálathoz. A támadólagos elhárításról általában. Mi a feladata, mi a jelentősége, mi a célja. Miért van szükség támadólagos elhárításra.

4. kik. óra.

Napjainkban milyen ideológiai fegyverekkel harcolnak ellenünk az Imperialisták. Milyen területen veszélyes ez főleg. Hogyan tudjuk ezeket a tevékenységeket felismerni. Mi a külföldi kutatás. Mi a külföldi kutatás jelentősége. Mit kell tudni egy kutatónak.

5. kik. óra.

Az Imperialisták támadásai Titón és Rajkon keresztül. Ezeknek a felismerését kinek köszönhetjük. A külföldi kutatás végrehajtása, felderítés, megközelítések.

6. kik. óra.

Mi az Imperializmus, mi a kapitalizmus – mi a Szocializmus. Mik a népidemokráciák eredményei. Milyen a dolgozó helyzete ma és mi volt [a] múltban. Hogyan viselkedjen a külföldi kutató. A fokozatos elővigyázatosság mellett kerülje a feltűnő idegességet. Az emberekkel való beszélgetés.

7. kik. óra.

A SZU-ról, mint a Szocializmus országáról. A tervévek sikereiről. Az új típusú emberről, technikáról, tudományról. A megközelítésről, milyen legyen, beszélgetési alap, tudományos, sport, egyéb. Nőkkel szemben gyengéd, irányított szerelem. Megnyerhet-e¹⁵ a külföldi kutató engedély nélkül.

8. kik. óra.

Magyarország fejlődése a második világháborúig és utána. Összeköttetések. Futárszolgálat, levelek, egyéb módok.

9. kik. óra.

Magyarország fejlődése a második világháború után. Úgy politikailag, gazdaságilag, kulturális vonalon. A Népidemokráciák viszonya a SZU-hoz. Milyen legyen általában egy jelentés. Világos, szabatos és érthetően olvashatóan írott. Figyelemmel az abszolút tárgyilagosságra.

10. kik. óra.

Mi az álláspontja a SZU vezette béketábornak a háború kérdéséhez. A feltétel nélküli béke kérdése. Pacifizmus. A B. B. egyén feladatának technikai végrehajtása. Mi a B.B. egyén.

11. kik. óra.

Mi jellemzi a béketábor munkáját. Mi a Szocialista munkaverseny. Parasztság kérdése a Népidemokráciákban. A célpontterület ismertetése, az ott dolgozó ellenséges titkosszolgálati szervek elhelyezése, munkamódszere.

12. kik. óra.

Az atom diplomácia megrettenése. Az atom felhasználása a SZU-ban. Mik a béke erőinek legújabb sikerei. A Kínai Népköztársaság megalakulása. Az ellenséges titkosszolgálati személyek általános ismertetése.

13. kik. óra.

A Marschalizált [sic!] országok iparáról. Az ebből fakadó munkanélküliségről. A dolgozók helyzete. A Népidemokráciák szociális juttatásai a dolgozóknak.

A francia titkosszolgálat fontosabb központjairól. Működésük.

14. kik. óra.

A Szabad Nép állandó olvasása. Hogyan kell kiértékelni az ellenzéki sajtó rejtett propagandáját.

A B. B. egyén a lehetőségeket hogyan ismeri fel, hogyan használja ki. Általában mi a feladata. Felderíti az ellenséges ti. szolg. szervezetét, beosztottjait, azok mindennemű kapcsolatait. Idetartoznak társadalmi kapcsolataik.

[ÁBTL 3. 2. 4. K-688. Géppel írt tisztázat dátum és aláírás nélkül.]

2. C/S-6 fedőnevű ügynök leckefüzete

A második világháború befejeztével egészen nyilvánvalóvá lett, hogy két, egymással homlokegyenest ellentétes világnézet vitte harcba a világ népeit a fasizmus ellen. Míg a háború folyt, ez az ellentét lappangó stádiumban volt, hiszen a világ figyelve a háború kimenetelére felé fordult, s a főfeladat a fasizmus leverése volt. Amint azonban ez megtörtént, a két világnézet ellentéte egyszerre kiéleződött, s ez a világnézeti harc jutott a problémák előterébe. A háborúnak Amerika részéről, s vele egy táborban lévők részéről imperialista jellege volt, vagyis csak arról volt szó, hogy Amerika kapitalistái győzzenek az ellenséges kapitalisták felett. Oroszországnak ez a háború a szocializmus háborúja volt, tehát nemcsak idegen hatalmak befolyását s kizsákmányolását akarta megszüntetni a népek felett, hanem meg akarta szabadítani a népeket saját hatalmasaitól és kizsákmányolóitól is. Miután ez a politika a béke éveire is változatlanul áttevődött s a zöld asztal mellett egyre kevesebb összeütközésbe kerül egymással, elkerülhetetlen lett, hogy a világ népei két táborra szakadjanak.

Az imperializmus lényegéből következik annak reakciós volta, egy túlhaladott társadalmi rendszer megőrzése a célból, hogy ebben a rendszerben kizsákmányolónak uralmát továbbra is biztosítsa. Ezért harcolt és harcol ma is Amerika és a zsoldjában álló atlanti országok. A nagyobb profit biztosítására pedig minden időben kitűnő eszköz volt a háború, nyilvánvaló tehát, hogy ők ettől mit sem riadnak vissza.

A szocializmus forradalmasságából következik, ahogy Marx mondja, a világ képének a megváltoztatása, tehát a fejlődés, és egy magasabb rendű társadalom kialakítása, melyben az emberek egyenlő mértékben élvezik a szabadság, függetlenség és jólét áldását. A fejlődés menete az akadályok lerombolása, a szükségük megteremtése, tehát mindkét formájában építőmunka, maguknak az építőknek az érdekében. Nyilvánvaló, hogy zavartalan, s ily hatalmas arányú építés csak békés állapotok között lehet, ezért harcol a szovjet és demokratikus népek 800 milliónyi tábora a békéért.

Mit köszönhetünk a SZU-nak?

Legelőször is azt, hogy ők, és nem Amerika szabadított fel bennünket. Ennek következtében szakíthattunk az imperialista, tőkés országokkal, s társadalmunkat a szocialista SZU mintájára átformálhattuk, a háború nyomorából nemcsak hogy kilábalunk, hanem életszínvonalunkat messze a háború előttire emeltük. Főleg pedig, hogy minden időben mögöttünk áll erejével és szövetségével a SZU.

Milyen eredményeket ért el a M[agyar]. Népidemokrácia?

Politikailag: az ország vezetése a proletariátus kezében van, a törvények mindig a dolgozó nép érdekeit célozzák. Társadalmilag: fokozatosan eltűnnek az osztálykülönbségek, egyedül értékelési alap a végzett munka. Gazdaságilag: eltűnt a tőke, a nagybirtok stb., s a termelt javakból mindenki egyformán részesedhetik.

A béketábor fejlődéséről?

Őszintén a békéért a II. világháború alatt egyedül a SZU harcolt csak. A fasizmus leverésével látszólagos béke lett, de az imperialisták továbbra is háborúra spekulálnak. Ezzel szemben a háború után a béke ügye mellé állott DK-Európa összes demokratikus állama, a Kuomintang leverésével a 4000 milliós [sic!] Kína, s az imperialista országok hatalmas munkástömegei, melyek a Kommunista Párt vezetésével a SZU vezette 800 milliós béketábor hívei.

Milyen eszközökkel támadnak ma az imperialisták?

A nyílt háború kivételével minden eszközt felhasználnak, tehát: politikai, diplomáciai, propagandisztikus és gazdasági eszközökkel. Politikai az Atlanti szövetség, a Kuomintang támogatása, fegyverkezés, diplomáciai az atom, a kémiszervezetek, propaganda az Amerika hangja a burzsoá kap[italista]. elemekhez, gazdasági a Marshall-terv és a nyugati államok gazdasági csődje.

Az imp. tábor háborús nyitászai – atom diplomácia?

A súlyos gazdasági válsággal küzdő imp. tábor számára az egyetlen lehetséges megoldás a háború. Hogy a háborút kívánatossá tegyék, az ellenségük biztos legyőzését helyezik kilátásba, s ennek lenne a hatásos eszköze az atombomba. Atomdiplomácia az atombombával való ijesztegetés és megfélemlíteni akarás, hogy az ellenfelet engedékenyebbé tegyék.

Mit jelent az ötéves terv?

Az 1950. év jan-jában megindult ötéves tervnek 3-as feladata van: ipari, mezőgazdasági és kulturális. A 3 éves terv során bizonyos mértékig iparosított Magyarország további felszerelése gyárakkal, a munka gépesítése, a termelés megtöbbszörözése és az iparcikkek olcsóbbá tétele. Mezőgazdaságunk gépesítése, a talaj teljes mértékben történő kihasználása, irányított gazdálkodás, traktorállomások létesítése és a parasztság szövetkezeti termelése. Kulturális téren a művelődést hozzáférhetővé tenni a dolgozók számára iskolák, könyvtárak, színházak, kultúrintézmények révén, hogy a dolgozók a szocialista kultúra segítségével tájékozottak, biztos ítéletűek, hozzáértők legyenek minden problémával kapcsolatban. A magas műveltségi és erkölcsi színvonal a legjobb fegyver a kizsákmányolók ellen.

7. sz. jelentés
1950. január 9. hétfő.

Tudomására¹⁶ jutott, hogy 34, 36, 13 - 84, 42, 3, 8, 14 - 8, 50, 92, 48, 54, 84, 8, 69, 75 a 75, 3, 63, 89, 54 - 48, 54, 14, 89, 8, 84, 63, 34, 54 - ben tartja, 78, 32, 5, 69, 8, 54, 14, 84. Itt megismerkedett 8, 67, 69, 95, 54, 3, 89, 92 volt 82, 64, 78, 36, 5 aki a 5, 36, 89, 64, 82, 36, 63, 8 (215)-ben dolgozik. Középmagas, szőke, borotvált, sovány, bal szemöldöke felett sebforradás van. Kérdezte, hogy ismerős vagyok-e 34, 63, 64, 36 - 95, 54, 8, 84, 54, 89. Igenlő feleletemre elmondta, hogy ő ott lakott a 48, 14, 5, 18, 92, 8 - 52, - 63, 84 (7) alatt. Szülei most is ott élnek. Odahaza járt a múlt évben. Itteni lakása a 75, 54, 3, 84, 89, 54, 3 - 8, 84, 3 (3) alatt van.¹⁷

A Titó bandáról mint az imp. hatalom láncos kuttyájáról?

Meg lehet vásárolni egy tábornokot, egy minisztert, de nem egy egész népet. Áll ez Jugoszláviára is, ahol Tito és bandája a nép felhatalmazása nélkül, sőt akarata ellenére az imperialisták zsoldjába szegődött, nem azért, mintha világnézete talán azonos lenne az imperialistákkal, hanem mert egyszerűen szélhámos és hazaáruló. A népi demokráciák közé ékelődve engedelmessé eszköz, játékszer az imp. kezében, kiknek céljai a legkevésbé sem szolgálják a jug[oszláv]. nép javát.

A SZU szerepe a béketábor élén?

Az Egyesült Államok politikusai azt állítják, hogy a kommunista mozgalom Oroszország expanziója, s hogy a Szovjetunió vezető szerepe a béketáborban csupán egy módja ennek az expanciónak. Ezzel szemben, a sztálini eszmék alapján az az igazság, hogy nincs értékesebb és magasabb rendű, mint az emberi méltóság, s nincs aljasabb, mint embereket belehajtani a háborúba, mely kevesek érdeke és sokak nyomorúsága. Építeni, egy boldogabb és becsületesebb világot létrehozni csak békében lehet, ezt a Szovjetunió már gyakorlatból tudja és ez állította a SZU-t a béketábor élére.

*Az imp. államok ellentmondásai?*¹⁸

Mi a Párt?

A világnézet társadalmi termék, tehát függ attól a társadalomtól, amelyben élünk. A világtörténelemben most fordult elő először, hogy nem osztálytársadalomról, hanem egységes emberi társadalomról van szó. Ennek az egységes emberi társadalomnak, a proletariátusnak a világnézete a marxizmus-leninizmus, mely csak úgy töltheti be történelmi hivatását, ha van egy élcsapata, mely világszemléletben a leghaladottabb állásponton van. Ez az élcsapat a Párt. A feladat: a munkásosztály felszabadító harcának vezetése. Lenin szerint: Az élenjáró harcos szerepét csak az a párt tudja betölteni, melyet élenjáró elmélet irányít. Ez a marxizmus-leninizmus.

Rajk bandáról?

Az imperialista hatalmak bomlasztó törekvéseinek egyik támadópontja a burzsoá kapitalista rendszer fellelhető maradványai a szocialista társadalomban. Ilyen támadópont volt Rajk László is, aki azért is bizonyult kitűnő eszköznek az imperialisták kezében, mert meglehetősen nagy hatáskörrel rendelkezett, hiszen miniszter volt, s egész hatalmas hozzá hasonlított elemekből álló banda élén arra törekedett, hogy egy idegen hatalom segítségével országunkat átjuttassa az imperialisták kezébe. A szocialista éberség azonban idejében lesújtott rájuk és kivágta ezt a fekélyt a társadalom testéből.

Mindszenty perről?

A szocialista társadalom megvalósításának egyik fő célkitűzése volt a nagybirtok felszámolása és a klérus visszaszorítása a politikai életből eredeti működési területére, az egyházba. Tudvalévő dolog, hogy a kath[olikus]. egyház főpapjai óriási latifundiumokkal rendelkeztek és mindig legitimisták voltak, befolyásuk az ország politikájába pedig mérhetetlen volt. Mindszenty az elveszített húsos fazekak után áhítozva amerikai segítséggel álmódzott a régi jó világról – Habsburg uralom alatt. Terve nem csak gyalázatos, hanem rettentően naiv is volt, s az állam többszöri figyelmeztetése ellenére sem hagyva fel vele, a hazaárulók sorsára jutott.

Ö-K

Bécsben: Megérkezés után rögtön írni: 1. Innsbruckba. 2. Fedőcímmel (beszámoló)

Innsbruckban: I. Futárral való érintkezés, II. Fedőcímmel való érintkezés

I. A futárral való összeköttetés:

Az első találkozóra a futár az általam megállapított helyre és időben jön, melyet ő a fedőcímen keresztül tud meg. Gomblyukában egy bokszoló embert ábrázoló jelvény lesz, az enyémben egy vöröskereszt fehér mezőben. A futár jelszava: Wo könnte man hier Apricose-Snaps bekommen? A jelhang: Haben Sie Magenleiden? A jelentés átadását követi a lerakóhely megbeszélése és megmutatása.

Minden lerakóhely-változtatáskor a legutolsó lerakóhely a találkozóhely, s ekkor beszélendő meg az új lerakóhely. Sürgős futárkérés esetén lev[elező]. lap megy az Universitát szó bármely kombinációjával, s ekkor a találkozó a legutolsó lerakóhelyen

van, a lapon megjelölt időben kulcsszerűsítve. (A dátum napja a találkozás órája, a dátum órája a találkozás napja)

Jelentés minden hónapban megy, s a futárral való találkozó mindig idejében jelzendő a fedőcímmel.

A jelentés szerkesztése: dátum (a chiffre miatt),¹⁹ a jelentés számozandó. A szöveg ceruzával, ferdített írással írandó, nevek, helységnevek stb. chiffre-vel írandók, harmadik személyben beszélni, a végén jelezni: jelentés vége. Aláírás Franci. A külső formátuma a jelentésnek a lehető legkisebb legyen.

II. A fedőcímmel való összekötetés:

1. A futárral való első találkozó a fedőcímen keresztül lesz a futárral közölve. 2. Minden futárral való érintkezés idejében közlendő a fedőcímmel. 3. Minden sürgős jelentenivaló a fedőcímmel megy. Tehát: a fedőcímmel írni kizárólag levélben lehet, mely ha 1. csak egyszerű futárkérésről szól, az Univerzitát szó valamely kombinációját tartalmazza virágnyelv kíséretében. A találkozó dátuma a levél dátum a kulcs szerint, 2. jelentést is tartalmaz, akkor az értékes szöveg timsós, chiffre. Általában minden levélre érvényes, hogy ferdített írású, feladó mindig van, de mindig más, és mindig vidéken adandó fel fedőlap v. levél kíséretében. Aláírás: Franci.

Alkalomadtán beszerzendő egy cím, melyre a postaláda levelei jönnek, Erna aláírással. Ez a cím közlendő a fedőc[ímm].-el.

A fedőcímmel való érintkezés, sürgős esetektől eltekintve, általában kéthetenként történik.²⁰

[...]²¹

A titkosszolgálatról általában

Az imperialista államok és a demokrácia államai között fennálló kiküszöbölhetetlen ellentétek vonják maguk után azt, hogy ezek harcolnak egymással és meg akarják dönteni egymás uralmát. A békeállapotnak megfelelően ez a harc nem történhetik nyíltan. Melyek azok a pontok, ahol az imperialisták támadása eredményt érhet el? Országunk demokráciája még elég fiatal, vannak a társadalomnak olyan elemei még, melyek ideológiailag hiányosan vannak felfegyverezve. A burzsoázia maradványai és a politikánkkal szemben passzív tömegek szolgáltatók azokat a bizonyos gyenge pontokat, ahol az imperialisták a legkönnyebben tudnak részt ütni. Ideológiai fegyvereik a kozmopolitizmus, a pacifizmus, a minden feltétel nélkül való béke, tudván azt, hogy a proletariátus által vezetett demokratikus országok csak olyan feltételek mellett hajlandók a békére, melyek mellett megőrizhetik szabadságukat és jogaik sérthetetlenségét. A proletariátus osztályidegen, burzsoá demokrata elemei azonban kevésbé ellenállóak ezen ideológiai fegyverekkel szemben, s így az imperialisták bomlasztó tevékenységének kitűnő támpontjai.

A támadólagos elhárításról általában

Az ország határain belüli, az ún. klasszikus elhárításnak az a része, amely az ország határain kívül működik. Feladat az, hogy magában az ellenség soraiban végezze felderítő munkáját, beépüljön az ellenség sorai közé s kitartó, óvatos munkával derítse fel azokat a rétegeket, melyek az ellenséges titkosszolgálat magvát körülveszik. A felderítő munka menete bizonyos lépcsőzetes haladás szerint történik: Részletesen felderíteni azt a területet, ahol az ellenséges titkosszolgálat elemei tartózkodnak, megállapítani kikkel érintkeznek, megismerni barátaik körét, társaságukat, szórakozóhelyeiket, anyagi viszonyait. Társaságukba való bejutás a második lépés, s ezen keresztül megismerkedni beosztottjaikkal, megtudni, kit hova, miért küldtek s végső fokon pedig megtudni azt, hogy kit milyen feladattal küldenek Magyarországra, ill. kik azok, akik itt nálunk az ellenséges titkosszolgálat érdekében dolgoznak.

Nyilvánvaló, hogy ez a munka nagy körültekintést, óvatosságot és türelmet kíván, hiszen kezdetben jómagam is az ő felderítő munkájuk tárgya leszek. Elsősorban tehát el kell oszlatni a gyanújukat. Az új környezetben való viselkedés a lehető legtermészetesebb legyen, életmódom a környezetemmel azonos kell hogy legyen, politikai felfogásomnak egyeznie kell az övékével. Nagyon óvatos magatartás szükséges az agent provocateur-ökkel²² szemben, akik legtöbbször oly módon viselkednek és beszélnek, melyhez hasonló viselkedést v. beszédet akarnak provokálni.

A fő különbség az ellenséges titkosszolgálat és a miénk között, hogy az imperialista t. sz. támadó jellegű, egyik eszköze a háború kiobbantásának. Ez lényegéből következik, hiszen az imperializmus célja a szocialista államok elpusztítása. Ennél fogva az imperialista titkosszolgálat mindig azokat a rétegeket, ill. egyedeket keresi meg, melyek egy régi, kapitalista rendszer maradványaiként nem tudnak v. nem akarnak beilleszkedni a szocialista államba. Ezeket keresztül akadályozó, késleltető, sőt romboló tevékenységet fejtenek ki, mely annál sikeresebb lehet, minél összefüggőbb rétegben vannak ezek a reakciós elemek. A szocialista nevelés és éberség következtében az imp. titkosszolgálat talaja szétszakadozik, elszigetelődik, már csak egyedekre szorítkozik, s így kisebb sikerrel tudja hírszerző, hírverő, romboló stb. tevékenységét kifejteni. Mindezen tényezők ellen en block [sic!] működik a támadólagos elhárítás olyan formában, hogy bent az ellenséges titkosszolgálat soraiban deríti fel ennek embereit, céljait, a munkájuk módozatait és működési terét. E célból a legfontosabb kezdeti feladat *a beépülő egyén tulajdonságainak* elsajátítása. Az alap, melyre ezek a megszerzendő tulajdonságok ráépülnek: a szocialista öntudat, a végzendő munka fontosságának a tudata, rendíthetetlen hűség a szocializmushoz, rugalmasság, találékonyság, alkalmazkodási képesség és az imperialisták ideológiájának és politikájának alapos ismerete. Legelső és legfontosabb dolog a bizalomkeltés. A helyi viszonyok ismerete földrajzi és társadalmi viszonylatban, az illető nyelv minél tökéletesebb tudása, a szokások ismerete és elsajátítása, az uralmon lévő kormány politikájának és frazeológiájának ismerete és gyakorlata tesz képessé arra, hogy útitársa legyek az ellenségnek és a fajtájából valónak tekintsen. Túl passzív v. túl aktív magatartás gyanússá tehet, tehát olyan típusú egyén viselkedését kell elsajátítani, melyből az illető környezetben a legtöbb van. Konvencionális és látszólag semmitmondó beszélgetés, a feltűnő érdeklődés kerülése, együtt-tartás [sic!] a környezettel szórakozásban, sportban stb. teszi lehetővé, hogy gyanútlan legyek, megkedveljenek, gyökeret verjek köztük és ezen az úton bizalmi pozícióba jussak. Minden jelentéktelennek látszó körülmény s adat fontos lehet, ezért a látszólagos érdektelenség és közömbösség alatt éber figyelemnek kell lennie.

Mi a külföldi kutatás? Mi a feladata?

A támadólagos elhárítás munkakörének egyik ága, melynek feladata az, hogy egy bizonyos terepet, ahol az ellenséges titkosszolgálat működik, felderítsen, megismerje a helyi viszonyokat, s főleg megállapítsa, hogy kik azok az egyének, akik az ellenséges titkosszolgálattal kapcsolatban állnak, mi a munkakörük, hol laknak, kikkel érintkeznek, s végül kik azok, akik a saját részre beszervezhetők lennének (de nem szervezi be). Tippetgyűjtés és kiértékelés.

Mi a B. B. egyén – mi a feladata?

A támadólagos elhárítás munkájának legpozitívabb részét végző egyén, akinek az a feladata, hogy az ellenséges titkosszolgálat magvát és a vele kapcsolatban álló külső rétegeket felderítse, beépüljön azoknak a soraiba, eljusson egészen a t. sz. magváig, hogy értesüléseit magától a forrástól kapja. Végső cél a M[agyar].o[rszágra]. küldött ell[enséges]. t. sz. egyén kilétének és feladatának megismerése.

Milyen legyen a jó B. B. egyén?

A feladatának és végső céljának állandó tudata. Jó megjelenésű, bizalomkeltő, alkalmazkodni tudó egyén legyen. A környezettel azonos életmód, politikai felfogás stb. Rugalmas, magát váratlan fordulatok esetén is feltalálja. Célja elérésében következetes, kitartó, fáradhatatlan: tiszta kéz, forró szív, hideg agy.

Mi a Tám[adólagos]. Elh[árítás].? Mi a feladata?

A titkosszolgálat elhárító tevékenységet folytató szerveinek az a része, mely az ország határain kívül működik. Munkaköreinek fajai: kutató, szervező – beépülő – egyén és futár. Célja az, hogy az ellenséges titkosszolgálat soraiba behatolva felderítse a tagjait, munkakörüket, a velük kapcsolatban álló köröket a célból, hogy megtudja, kik az ellenséges titkosszolgálat azon ügynökei, akiket M. o.-ra küldenek, mi a feladatuk, mik a m[agyar].o[rszági]. kapcsolataik, rokonaik stb.

Hogyan védekezünk az ell[enséges]. elh[árítás]. ellen?

A újonnan jött ember feltétlen gyanús lesz az ell. titkosszolg. előtt, tehát figyelni fogják. Valószínű, hogy agent provocateur-rel próbálkoznak. Legjobb védekezés a feltűnés nélküli, természetes viselkedés, ahogy a környezet átlagos embere viselkedik. A környezet politikai meggyőződését vallani, de nem feltűnően. A szerzett értesüléseket soha le nem írni, levelezésnél körültekintő módon eljárni, s legfőképpen a jelentés továbbításánál úgy eljárni, hogy bizonyítékok ne maradjanak.

Felderítésről? Megközelítésről?

Az ellenséges titkosszolgálat működési területén úgyszólván minden körülmény és adat fontos lehet. E célból a figyelem mindenre terjedjen ki, s utána az értesülések kiértékelendők. A megközelítés természetesen kívülről történik. Az első kör, melyet meg kell ismerni, a titkosszolgálattal kapcsolatban levő, v. annak munkájáról tudó emberek (különböző nemzetiségű) és azok barátainak köre. Második a magot körülvevő, főleg magyar nemzetiségű beosztottak, azok barátai, hozzátartozói stb. A harmadik maga a mag, honnan, mint a forrástól, az adatokat első kézből lehet nyerni.

Összeköttetésről?

Az összeköttetés a titkosszolgálat, ill. a támadólagos elhárítás azon része, amikor a szerzett értesüléseket, a jelentést az illetékesekhez futár útján továbbítjuk. Az összeköttetés lehet levélbeli v. személyes érintkezés útján. Levelet mindig kettőt feladni, a valódit ferdített írással, sohasem helyben, s feladót sohasé írni. A személyes érintkezés legyen lehetőleg rövid, mindig vidéken és másutt s pontosan meghatározandó a legközelebbi találkozó. A d[átum]. órája jelenti a legközelebbi találkozó helyét.

Jelentés szerkesztéséről?

A B. B. egyén a szerzett értesüléseket kellő kiértékelés után jelentés formájában továbbítja. A jelentés legyen kimerítő, részletes, de nem fölöslegesen bő, világos és pontos. Dátum a nap megjelölésével, de hely nélkül, a jelentés számozandó, a szövegbe személynév, helységnév s minden fontosabb, esetleg áruadó adat chiffrevel írandó. Olvasható írás, a chiffre kontrollja s félre nem érthető, világos adatok. A végére mindig odaírni: végeztem, s fedőnév.

Milyen legyen a jó B. B. egyén?

Legelső követelmény a százszázalékos felkészültség s hogy a munkája folyamán egy pillanatra se feledkezzen meg arról, hogy a végső célja az ellenséges titkosszolgálat azon ügynökeinek felderítése, akik M. o.-ra mennek v[al]amely megbízatással. Ezért az összes megfigyelt és tudomására jutott adat, körülmény, személyiség v. esemény a fenti cél

szempontjából értékelendő ki. Viselkedése legyen bizalomkeltő, alkalmazkodjék a környezetéhez az élet minden megnyilvánulásában. Munkája módszereiben legyen következetes, kitartó és főleg rugalmas, váratlan fordulatok esetén találja fel magát, s gondosan ügyeljen arra, hogy saját maga ellen semmiféle adatot ne szolgáltatson.

Miért van szükség ti. szolg.-ra?

Amíg van két fél, melynek érdekei ütköznek egymással, azok mindig harcolni fognak egymás ellen. Bennünket hatalmas imperialista tábor vesz körül, melynek létérdeke a mi megsemmisítésünk. Háború nyíltan nincs köztünk, de az ellenség bomlasztó törekvéseivel a föld alá vonult, állandóan keresi és támadja a demokráciában még fennmaradt gyengébb pontokat, főleg a burzsoá kapitalista réteg maradványait, hogy politikai, gazdasági, katonai téren bomlasszon és destruáljon. Az ez ellen való védekezés a t. sz. feladata.

Milyen legyen a jó összeköttetés?

A B. B. egyén munkájának legfontosabb és legveszélyesebb része a kellőképpen kiértékelt jelentés továbbítása akár levélben, akár a futárral való közvetlen érintkezés útján. Elsősorban is fontos a találkozás idejének és helyének pontos megjelölése, melynek lehetőleg mindig vidéken és mindig másutt kell történnie. Az azonosság kétségtelen eldöntése után az érintkezés legyen rövid és feltűnésmentes, megbeszélendő a legközelebbi és vége. A levélbeli összeköttetés fedőmódszere a vidéken történő feladás és egyidejűleg egy másik közömbös levél feladása.

Milyen módszerekkel dolg[ozik]. a tám. elhárítás?

A támadólagos elhárítás munkájának négy fokozata, ill. ága van. Először is a működési terület és az ellenséges titkosszolgálat felderítése a külföldi kutató útján. Az ezen a területen felkutatott megfelelő egyéneknek az elhárító munkába való beszerzése. Továbbá a tulajdonképpeni hírszerzés kiépítése a B. B. egyén útján, akinek legfőbb feladata az ellenséges t. sz. középpontjához, mint forráshoz beépülni. Végül a gondosan megszerkesztett jelentés továbbítása futár útján.

A disszidálás története?

A németországi hadifogságból hazaérkezve szüleimet teljesen tönkremennev találtam, apám betegen feküdt. Két testvérem közül az egyik szintén fogságban volt, a másik, akihez igyekezem, kint maradt Ausztriában. Kezdetben anyagi lehetőségeim sem voltak tanulmányaimat folytatni, de később is hiába próbálkoztam az egyetemre visszajutni, nyugatosságom miatt nem lehetett ezt megvalósítani. Lett volna talán egy mód a visszajutásra: ha a hivatalos világnézet embereinek segítségét igénybe veszem, beállok a pártba, és pártvonalon igyekszem az utat megcsinálni. Erre azonban nem voltam hajlandó. Várakozási álláspontra helyezkedtem, értve ez alatt, hogy talán közben a nemzetközi politika úgy alakul, hogy utamból az akadályok egy esetleges rezsimváltozás következtében önmaguktól elhárulnak. Négy év telt így el, tovább várni már nem tudtam, öcsémmel állandó levelezésben voltam, s végül a disszidálás mellett döntöttem. Egy barátom segítségével kaptam egy olyan embercsempészt, aki hajlandó volt az általam felajánlott, viszonylag kevés készpénzért a határon átcsempészni.

Mik lehetnek az összeköttetés fedőmódszerei?

Az összeköttetés, ill. a futár igénybevétele három formában történhetik. Sürgős futárkérés esetén virágnyelv a fedőmódszer, sürgős jelentéstovábbítás esetén vegyszerrel való írás a közömbös, lehetőleg ceruzával írt szöveg sorai közé. Mindkét esetben egy másik levél vagy lap is adandó fel, de lehetőleg vidéken. Személyes összeköttetés fedőmódszerei a vidéken való találkozás, a rövid együttlét, a jelentés

oly módú szövegezése a chiffre segítségével, hogy semmiféle pozitív adatot ne szolgáltasson a B. B. egyén ellen.

[*A disszidálás története angol nyelven:*]

I was, as prisoner of war, in Germany at the end of 45. I go home and found my parents in great trouble and destroyed. I have two brothers. One of them was a prisoner of war as well – but in Russia. My younger brother to whom I try to go now remained in Austria, and now he lives at Innsbruck. First I had no possibility to continue my studies, because i had no materials, i. e. money. Later I tried to get back to the University, but it could not be possible, for I was during the war in the west. There was only one way of getting back to the university: to be a member of the communist party, the influence of this party is so great, that is should have not been hard. But I didn't do this and decided ti wait, i. e. I hoped for a change of government by the help of the western democracies. The years passed, four years, I could not wait longer more, and I decided to come out to my brother at Innsbruck. One of my friends got a man, who could bring me through the bourdary [sic!] line for a relatively little summe.

[Feladatok:]

Ki az a futár? Mi a feladata?

A futárral való érintkezés és annak módjai?

A kutató egyének beszerzése (3 típus [sic!]).

Jelentés (chiffre) ([...])²³ (magyarul)

Ki a futár?

Az ellenséges titkosszolgálat soraiba beépült egyén mindazt ami tudomására jutott és kellő kiértékelés után a feladat szempontjából fontosnak tart, jelentésbe foglalja és rendeltetési helyére továbbítja. Az a munkatárs, aki a támadólagos elhárítás ezen veszélyes és nagy körültekintést igénylő feladatát, a jelentéstovábbítást végzi az a futár.

A futárral való érintkezés és annak módjai?

A futárral 3 féle formában lehet a kapcsolatot fenntartani: személyes érintkezés formájában, postaláda útján és levélbeli érintkezéssel. A személyes érintkezés legyen pontosan rögzített, feltétlenül rövid és feltűnésmentes, mindig vidéken történjék és mindig másutt. A postaláda olyan személy, aki közbeiktatott állomás a jelentésküldő és a futár között, a jelentés továbbítása az ő közreműködésével történik. A levélbeli érintkezésnél fontos az, hogy mi a célom vele. Ha magának a futárnak szól, akkor bizonyos virágnyelv, bizonyos szavai szerint kell neki cselekednie, v. ha a jelentenivaló hosszabb, akkor a lehetőleg ceruzával írt sorok közé vegyszeres írással, chiffre írom a közölnivalót. A borítékban alkalmazott bizonyos jelzések a levél felbontás nélküli továbbítását célozzák. Minden esetben a levél írása ferdített legyen, vigyázva a jellegzetes betűformára, egyidőben egy fedőlevél v. lap adandó fel, s mindig vidéken.

Azokat az egyéneket, akiket a B. B. egyén munkája során kutatásnál felhasználhatónak ill. hasznosnak ítél a forráshoz jutás szempontjából, azokat beszerzezi kutató munkára, de úgy, hogy az illető egyéneknek sejtelmük se legyen, hogy valóban kutató munkát végeznek, hogy kinek a számára végzik ezt, és milyen célból. A kutató egyéneknek 3 típusa van: a szimpatizáns, aki pénzért dolgozik, és az ideológiailag meggyőzött típus. Éppen ezért fontos, hogy az érintkezés során megállapítsuk, hogy melyik típushoz tartozik, mely pont az, ahol legkönnyebben meg lehet győzni. A szimpatizáns által látszólag hagyom meggyőzni magamat, de végeredményben én győzöm meg, s színleg érdektelenül veszem rá arra, hogy a nekem fontos dolgokat megtudja. Aki pénzért csinálja, azt igyekszem ezen a téren lekötelezetté tennem, hogy a kezemben legyen. Az ideológiailag meggyőzöttel azonos nézeteket vallok, természetesen nem feltűnő módon. Mindhárom típus esetében a találkozókat úgy rendezem, hogy előre

ne tudhasson róla és a megbeszélte találkozók alkalmával pedig egy megfelelő helyről [...] ²⁴ Ajánlatos az általuk szerzett adatokat írásban kérni, fedezés céljából.

6. sz. jelentés

1950. IV. 20. hétfő

Tegnapelőtt egy nagyobb társaság volt együtt este az Arany Oroszlán étteremben. Ott voltak Apostol Bertalan, Nagy Endre, Molnár Benjámin, Simon Miklós és még többen, akiket nem ismerek. A[postol] B[ertalan]-t már régebből ismerem, volt aktív főhadnagy, a [...]strasse ²⁵ 10 alatt lakik, nőtlen, szőke, magas, bajszos, balkezén háborús sérülésből forradás van. Elmondása szerint a Landhaus II. emeletén dolgozik. Két hónappal ezelőtt volt M. o.-on B[uda]p[est]-en, állítólag a szüleit látogatta meg.

Nagy Endre kb. 40 éves, k[özé]p. magas, zömök, kopaszodó, nős ember a Hauptstrasse 21. alatt lakik feleségével és fiával, akivel együtt dolgozik egy fakereskedésben. Nagyon jó barátságban van A. B.-al, szeret kártyázni és gyakran megfordul a Landhausban.

Molnár B[enjámin]. kb. 25 éves fekete borotvált képű, szemüveges fiatalember, Glashausban lakik, de gyakran jár be Innsbruckba, állítása szerint azért, mert a francia városparancsnokság segédtsíjének a titkárnőjével van barátságban. Simon Miklós [...] ²⁶ jött M[agyarország].-ról, itt jár egyetemre, nagyon jó barátságban van az említett egyénnel. A társaság többi tagja többnyire volt katonatisztek, egy francia és 2 osztrák is volt közöttük.

Előző levelemben jelzett egyén elindult M.o.ra. Tudomásom szerint Sopron felé, Célja a már jelzett. Vége

[...] ²⁷

A konspiráció

Az eredményes munkának egyik fő feltétele a tökéletes konspiráció, vagyis az, hogy a valódi munkát és célt természetes, gyanútlan viselkedéssel fedni tudjuk. Kezdődik az alapos környezettanulmányal, a működési terület tökéletes ismeretével. Következik utána a megismert személyek körülményeinek kimerítő ismerete és a velük való érintkezés módja. Főleg kezdetben, de később is éberség az agentokkal [sic!] szemben. Gyanús a túlságos aktív magatartás, nem szabad ráragadni senkire, de a passzív magatartás éppoly feltűnő. Fontos a kombináló készség, leleményesség a helyzetek megteremtésében és a gyanú elkerülésében. Saját magunkról semmi írásos adat ne legyen, lakásunkra senkit nem hívunk, de nem is megyünk idegen lakásba, eltekintve a nyilvánvalóan közömbös v. szükségszerű esetektől. Nem szabad, hogy szenvedélyünkkel váljon valami, pénz és ital dolgában elővigyázatosnak kell lenni. Kerülni kell az adatszolgáltatásra való kényszerítést, általában a durva és áruló eljárásokat. Különösen fontos a konspiráció a futárral való érintkezés alkalmával.

[Feladatok:]

A futárral való első találkozás?

Rendkívüli futárkérés?

Jelentés a futárkérésről haza? (der Abend)

A futárral való első találkozás

Ennek helye és ideje már előre meg van állapítva, ez az egyetlen eset, amikor nem a B. B. egyén rendelkezése alapján történik a találkozó. A megbeszélte helyen és időben megjelenik a B. B. egyén, miután a mindennapi környezetében a távollétét megfelelő módon fedte. A futárt távolról valami ismertetőjel alapján agnoszkálja, és feltűnésmentesen próbál érintkezésbe lépni vele. Jelszó, jelhang kicserélése után v. azonnal átadja a jelentést, v. röviden megfelelőbb környezetbe irányítja, de nem vele megy. Az együttlétet a lehető legrövidebb legyen, mindössze a jelentés átadásából és a legközelebbi találkozó időpontjának és helyének, ill. a lerakóhelynek a megbeszéléséből

áll. Pontos, tévedést kizáró és rövid megállapodások után elválnak, s esetleges összetalálkozás esetén egymás számára ismeretlenek.

Rendkívüli futárkérés

Célja az, hogy ha a B. B. egyén a megbeszélte időpontnál előbb akar jelentést továbbítani, akkor a posta útján értesíti a futárt, aki a lap keltezése szerint irányítva érkezendő. A lap virágnyelvének egy bizonyos szava v. kifejezése jelenti a futárkérést. Maga a lap ferdített írással írandó, vidéken adandó fel egy rendes írással írt fedőlap kíséretében. Pl.

den 20-sten März 1950, 16 h.

Mein lieber Freund!

Ich habe mich sehr gefreut, dass Sie ihre Glücke wünschen zu meinem Geburtstag geschickt hatten. Leider ich kann nicht sagen, dass mein Geburtstag zu viel Glück hatte, weil ich schon von eine Woche schreckliches Zahnweh habe. Aber ich werde's nicht mehr langer leiden, noch heute werd' ich diesen Jahre in der Universitätsklinik ausziehen lassen. Ich bitte Sie meine herzlichen Grüssen zu ihrer Frau zu abgeben. Es grüsst Sie ihr treuer Freund Joseph Mallinger.

Jelentés a futárkérésről haza

Egyidőben a futárnak küldött értesítéssel a B. B. egyén a fedőcímrre, fedőszöveg sorai között timsós értesítést küld arról, hogy futárt kért mikorra és hova. Ez a lap lehetőleg ceruzával írandó a timsó miatt, női címrre, feladóval (ál) és szintén fedőszabályok szerint. Pl.

den 15-ten April 1950, 20 h.

Liebe Anne-Marie!

Ich habe deinem letzter Brief gester erhalten, in den Du schreibst, dass Du nach kurze Zeit nach Wien fahren willst. Ja, ich weiss es wohl, dass Du alles [...] ²⁸, was echt weanerisch ist, warum würdest Du's nicht tun, wenn diese echt weanerische Sache en Mann ist. Nu; ich wünsche Dir gute Reise, beste Unterhaltung und sehr schöne Tage in Wien. Ich hoffe, dass Du nach den [...] ²⁹ viel zu erzählen haben werdest. Es grüsst Dich herzlich J. W. Goethe.

[Feladatok:]

Milyen legyen a lerakóhely megválasztása?

A r[end]k[ívüli]. futárkérés milyen célt szolgál és hol van a találkozóhelye?

Miben nyilvánul meg az ellenség elhárító tevékenysége?

Milyen legyen a lerakóhely megválasztása?

A lerakóhely azt a célt szolgálja, hogy a jelentést küldő egyén a futárral való személyes találkozás nélkül jutassa el a jelentést a futár kezeibe. E célból a jelentésküldő egyén választ ki olyan helyet, ahol előzetes megbeszélés alapján, fixált időben a futár a jelentést megtalálja és esetleges általa hozott értesítést ugyanezen a helyen lerakja. A lerakóhely megválasztásában tehát irányadó elsősorban az, hogy a megjelölése kétséget kizáróan pontos legyen. Másodsor: akár a jelentést küldő egyén, akár a futár feltűnés nélkül mozoghasson a lerakóhelyen és környezetében. Harmadsor: ugyanazon hely két esetről többször nem szerepelhet lerakóhely gyanánt.

A rk. futárkérés milyen célt szolgál és hol van a találkozóhelye?

A rendkívüli futárkérés abban az esetben indokolt, ha a jelentést küldő egyén a megbeszélte találkozó időpontjánál előbb, tehát sürgős és fontos jelentést akar futár útján továbbítani. Ezen esetben a futárt levelezőlapon, virágnyelv alkalmazásával ferdített írásban értesíti, hogy a megbeszélte nap helyett a dátummal jelzett napon, de

ugyanabban az órában akar vele találkozni. A találkozás helye mindig az előző esetben használt lerakóhely.

Miben nyilvánul meg az ellenség elhárító tevékenysége?

Az ellenség elhárító tevékenysége abban a pillanatban kezdődik, ahogy a támadólagos elhárítás vonalán működő munkatárs az ország területét elhagyja, illetőleg az ellenséges titkosszolgálat működési területére jut. Első dolog, amivel számolni kell, az ellenség részéről történő figyelés. Mint újonnan érkezett embert, a beépülni szándékozó egyént is szemmel fogja tartani az ellenséges titkos sz. Ez ellen véd a tökéletes konspiráció, tehát a tárgyi és személyi környezet tökéletes ismerete, a hozzájuk való alkalmazkodás és a megtévesztő magatartás. Ha az ellenséges titkosszolgálat ezen a vonalon nem boldogul, következik az agent provocateurökkel való próbálkozás, vagyis az, hogy színlelt beszéddel v. tettel az illető egyénből támpontot adó megnyilatkozást v. cselekedet[et] provocaljanak. Ennek eszköze lehet akár beszélgetés, akár nő, akár az illető egyén gyengébb pontjainak, személyének a megfigyelése és kihasználása. Eredménytelenség esetén jön a harmadik mód: kísérlet az ellenséges titkosszolgálatba leendő beszerzésre. Természetesen a sorrend nem szigorúan ugyanez, de bármely változatára minden időben készen kell lenni. Konspiráció, [...] ³⁰ azonnali felismerése, és a beszerzésre irányuló ajánlat feltétlen és gyanútlan visszautasítása.

4. sz. jelenés

1950. május 15.

Előző, 3. sz. jelentésemben leírt Charles Rimbaud nevű francia tiszt tegnap látogatást tett öcsémnél, ahol én is lakom.

[Feladat:]

Jelentés jan. 27-ről? 28-ról?

5. szakmai és ideológiai kérdés kidolgozása?

4. sz. jelentés

1950. jan. 27.

Sikerült megállapítanom, hogy az 1-es sz[emély]. a Dohány-u. 30. sz, IV. emeletének I. alatt lakik, Kecskés Dezső belkeres[kedelmi]. min[isztériumi]. tisztviselőnél. ³¹ K. D. nős, 3 gyermekes, 50-60 év közötti magas, őszülő férfi, aki anyagi okokból adja ki a lakásának a szobáit. (Másik szobáját sikerült megkapnia, közvetlenül 1-es sz. szobája mellett, a kettő között lezárt ajtó van.) 1. sz. jan. 27-én kb. ½ 9-kor kelt, s rövidesen utána elment hazulról. A Rákóczi úton, közel a lakásához bement egy trafikba, majd onnan pár lépésnyire egy espressóba reggelizni. Kb. félóra múlva kijött és az Emke Kávéháznál egy magyar és egy német nyelvű újságot vett. ³² Utána visszafelé ment a R[ákóczi]. úton a Belváros felé és egy állami áruházba vásárolt apróbb holmikat. Innen visszatért a lakására és elolvasta a vásárolt újságokat, majd egy füzetbe írt hosszadalmasan. Kb. 3 óraker ismét elment a Dohány utcáról a Rákóczi útra, majd onnan a József körúton és egy „[...]” ³³ címzett vendéglőbe ment be, ahol megebédelt. Cca. ¾-1 óra múlva ugyanezen az útvonalon jött visszafelé a lakására. Az előszoba[ban] a szállásadó felesége kérdezte, hogy az urak mikor jönnek, ezalatt nyilván a 2. és 3. sz[emélyt]. értette. 1-es sz. azt felelte, hogy később. Tovább olvasta a német nyelvű újságot és jegyzeteket készített belőle. Kb. 6-1/2 7 között egy magas, fekete téli kabátos, barna kalapos férfi jött hozzá, akivel kb. 3 óra hosszat beszélgetett, közben németül is. A Pista névre hallgató férfi szürke öltönyt, fehér inget és ugyancsak fehér magas nyakú pulloverert és barna félcipőt viselt. Tehát az általam jelzett 3-as. Távozta után 1-es sz. egy R. úti közért üzletben vásárolt és visszament a lakására. Kb. 11 óráig olvasott és írt. Jel[entés]. vége.

5. sz. jelentés

1950. jan. 28. Szo[mbat].

1. sz. kb. 8 órakor kelt, és a reggelijéig ugyanazt csinálta, mit előző 4. sz. jelentésben írtam. Onnan a Nemzeti Színház előtt nyilván[ános]. telefonfülkébe ment, és telefonálni próbált, de nem sikerült. Ezután a lakására ment és elolvasta a vásárolt újságokat és írt. Kb. 13 h-kor a lakásadója ment be hozzá, akivel a közalkalmazottak illetményreformjáról, a vegetarianizmusról és a napi politikáról beszélgettek. K[ecskés Dezső]. megnyilatkozásai alapján elvileg helyesli a fennálló demokratikus rendet, csak anyagi vonalon és egyes személyekkel kapcsolatban (közv[etlen]. főnöke) vannak kifogásai. Fizetése 720 Ft. Idősebb kb. 18 éves lánya a Közértnél van alkalmazva. Kb. 3 óráig beszélgettek, ezután K. elbúcsúzott, 1. sz. pedig elment ebédelni a Debrecen étterembe. Utána sétált a Körúton, egy trafikban vásárolt és úgy azonnal felhívta a tegnapi számot. Rövid beszélgetés után hazament és olvasott. 1/2 7 órakor a Körútról 6-os villamossal, majd gyalog a Magyar Színházhoz ment, ahol rövidesen egy kb. 23-24-es hölgygel találkozott. A nő rövid [...] ³⁴bundát, zöld és barna skót szoknyát, barna félcipőt és zöld sapkát viselt. Együtt bementek a színházba. 1/2 11 körül jöttek ki, a [...] ³⁵vendéglőbe töltöttek kb. 1 órát, azután 1. sz. együtt ment a 6-ossal az Üllői útra, a 24-es számnál elköszönt és ugyanazon a vonalon ment haza. A Nemzetinél ³⁶ kb. 1/4 óra hosszat beszélgetett egy k[özé]p. magas, fekete téli kabátos, 28-30 éves férfival, aki táskájáról ítélve orvos lehetett. Ezután 1. sz. a lakására ment. Jel[entés] vége.

Szocializmus és szocialista t. sz.

A forradalmi úton felszámolt kapitalista-feudális társadalommal egyidőben eltűntek a társadalmi osztályok is oly értelemben, hogy egyik sincs a másiknak alárendelve v. kiszolgáltatva, hanem a végzett munka minősége szerint beszélhetünk munkás, földműves, értelmiségi osztályokról, melyek munkájukkal egymást kiegészítik és építik a szocializmust. Ez a társadalom világnézetileg teljesen egységes, mert ugyanazon ideológiai alapon a Marx-Leninizmus [sic!] alapján áll. Ennek az ideológiának vezető-irányító élcsapata a kommunista Párt. Természetes tehát, hogy a szocialista állam t. sz. is minden ismérvét kimeríti a szocialista jellegnek. Míg a szoc. társadalom építő munkájával halad a szoc. teljes megvalósítása felé, addig a szoc. t. sz. éberben őrökdi ennek az építésnek a zavartalanságán, valamint az imperialisták által a szoc. rend megbontására irányuló minden törekvést meg akadályoz. A szoc. t. sz. tehát ideológiai alapon áll és harcol a szoc. ellenségei ellen.

Imperializmus és imp. t. sz.

Imperialista törekvésű csak kapitalista állam lehet, amely gazdasági és katonai vonalon igyekezik a kap. [...] ³⁷nak minél busásabb hasznot biztosítani. Minden nyílt és diplomáciai akciója mögött ott áll a tőke. A szocialista béketábor hatalmas mértékben erősödik és hódítja el a kizsákmányolható országokat az imp. karmaiból. Az imperialisták pénze minden eszközt megmozgat ennek megakadályozására. Keleten hadseregeket mozgat óriási pénzáldozattal, Nyugat-Európában szintén óriási összeget áldoz a [...] ³⁸szerezésekben érdekelt országokra és azok felfegyverzésére. A szoc. államokban egyetlen működési lehetőség az imp. titkos sz. Természetes, hogy ezt is a pénz mozgatja. Amíg a szoc. titkosszolgálat ideológiai alapon állva végzi a munkáját, addig az imp. t. sz. csekkal akarja az ideológiát, a szoc. öntudatot, mint cselekvési [...] ³⁹helyettesíteni.

Az imperializmus és az imp. t. sz. eszközei

Az imperializmus természeténél fogva offenzív jellegét eléggé mutatják azok a tények, melyek most akár Keleten akár Nyugateurópában [sic!] történnek. A szocialista országok ellen nyíltan viselt kínai háború, a nyugateurópai országok imperialista zsoldban álló kormányainak szocialistaellenes terrorjai, az idegen államok belügyeibe történő jogtalan beavatkozás és gazdasági csődbe juttatása a főbb eszközei az imp. törekvéseinek. Titkosszolgálatuk hasonló eszközökkel dolgozik. A szocialista országokban földalatti úton beszivárgott ell[enséges]. t. sz. elemel megkeresik a szoc. társ[adalom]. gyengébb

pontjait, a meglévő burzsoá-kapitalista maradványokat, s azokat pacifizmussal, kozmpolitizmussal nyerik meg, agit[ációs]. provokatörökkel, sabotage-val igyekeznek a szoc. állam rendjét felborítani, alkotásait lerombolni és az imp. számára életeret keríteni, ill. a béketábor erejét gyengíteni.

A szocializmus és a szoc. t. sz. eszközei

A szocialista országok célja a szocializmus építése és előrejutás a kommunizmus felé vezető úton. Az építés békés viszonyokat kíván, ezért tömörülnek a szoc. országok a béke hatalmas táborába. Ez azonban nem azt jelenti, hogy feltétel nélküli békét akarnak, mert a békét, ha szükséges, fegyverrel is meg fogják védeni, tehát támadó jellege van akkor, ha őt is támadják. Így a szoc. titkosszolgálatnak is készen kell lennie arra, hogy a béke táborát földalatti úton is érheti támadás. Ennek megelőzésére szolgál a támadólagos elhárítás, mely már az ellenség sorában igyekszik az imp. offenzív jellegű kísérleteit kiismerni és megsemmisíteni. A szocialista öntudat és az imp. módszereinek tökéletes ismerete segíti munkájában.

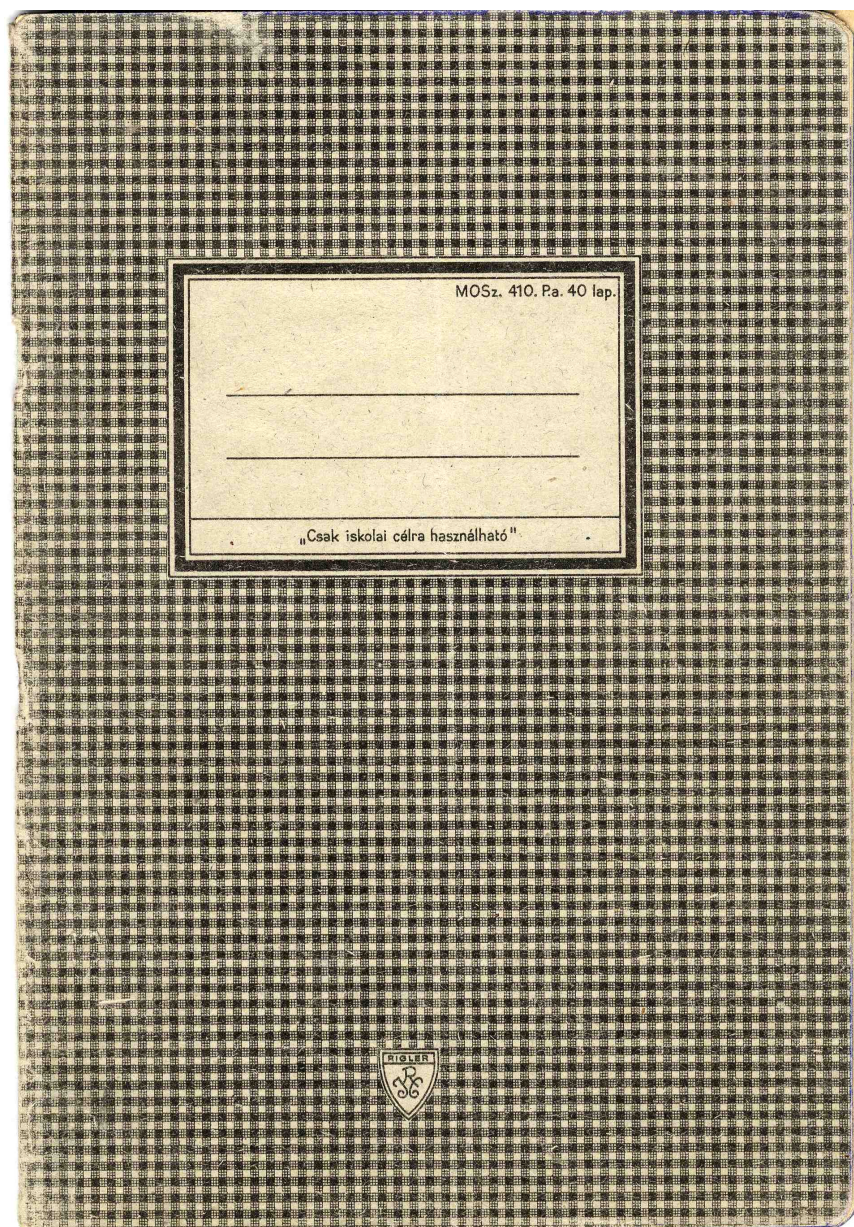
Az ideológiai felkészültség fontossága a BB. egyénnél

A támadólagos elhárítás vonalán dolgozó munkatársnak különösen aki első ízben végzi ezt a munkát, nagyon fontos az ideológiai felkészültség, két okból: Egyrészt eddigi környezetével homlokegyenest ellenkező világnézeti környezetbe kerül, s mivel fő feladatai [...] ⁴⁰ lenni az ellenségnek, vagyis tökéletesen alkalmazkodni a környezet politikai beállítottságához, tökéletesen kell ismerni az imperialista öntudatot, módszereket, célokat és eszközöket. Másrészt a szocialista ösztönző és ébren tartó környezet hiányával önerejéből kell állandóan öntudatot, éberséget és a szocializmushoz való hűséget nyernie. Ez még ideológiailag közömbös környezetben is nehezen megy, s különösen nehéz, de életbevágóan ott, ahol a környezet a legnagyobb mértékben imperialista beállítottságú. Hallani és látni kell őket imp[erialistaként]. beszélni és cselekedni, sőt hozzájuk hasonlóan kell viselkedni, s igazi meggyőződést előlük elrejteni: mindez hatalmas erőpróba, s csak 100%-os szoc. ideológiai felkészültséggel lehet megcselekedni.

[...] ⁴¹

[ÁBTL 3. 2. 4. K-688. Kézzel írt szöveg.]

3. A leckefüzet borítója

[ÁBTL 3. 2. 4. K-688.]

4. A leckefüzet egyik belső oldala

Mi a Völgyösi tüntetés? Mi a feladata?

A Halmadólagoz elhárítás munkájának egyik ága, melynek feladata az, hogy egy bizonyos körben, ahol az ellenség sítőrszolgálatát működteti, feltérképezze, megismerje a helyi viszonyokat, a főleg megállapítsa, hogy kik azok az emberek, akik az ellenség sítőrszolgálatát kapcsolattal állnak, mi a munkájuk, hol laknak, kikkel érintkeznek, s megjelölje azokat, akik a saját névvel nem ismerhetők le. (de nem nevezem be.)

Mi a B.B. ügy - mi a feladata?

A Halmadólagoz elhárítás munkájának legpozitívabb részét végzi éppen, amikor az a feladata, hogy az ellenség sítőrszolgálatát megismerje és vele kapcsolattal álló körök felkutatásában, beépítésében, azonosításában, eljuttatásában, a magyarázat, hogy ezeket megismerje a forrástól kezdve. Itt az a feladat, hogy az ellenség sítőrszolgálatát megismerje.

Mi az a jó B.B. ügy?

A feladatának és megismerésének általános feladata. Tervezés, jelenlegi viszonyok, eltekintve a jövőtől. Tervezés, megismerés azonosítás, politikai feladat. Itt a feladat, hogy megismerje azonosítás, politikai feladat. Itt a feladat, hogy megismerje azonosítás, politikai feladat. Itt a feladat, hogy megismerje azonosítás, politikai feladat.

[ÁBTL 3. 2. 4. K-688.]

5. Rejtjel-kulcs

Hétfő, Szerda, Péntek				Kedd, Csüt. Szomb. Vas.			
A	36	L	5	A	34	L	3
A'	42	M	18	A'	40	M	16
B	34	N	89	B	32	N	87
C	45	O	92	C	43	O	90
Cs	52	P	95	Cs	50	P	93
D	64	R	3	D	62	R	1
E	54	S	8	E	52	S	6
E'	69	Sch	94	E'	67	Sch	92
F	71	T	84	F	69	T	82
G	75	U	63	G	73	U	61
Gy	78	V	48	Gy	76	V	46
H	82	Z	67	H	80	Z	65
I	14	X	29	I	12	X	27
J	13	Y	24	J	11	Y	22
K	6			K	4		

[ÁBTL 3. 2. 4. K-688.]

6. Titkosírással írt levél

Kedves Barátom!

195. IV. 12. kedd.

Megkaptam leveledet, melyben emlékezési
jókívánszójaiddal fejezed ki. Nagyon örökö-
nön figyelemmel olvastam, reméltem, hogy hamarosan
találkozunk, mint a múltkor Sápron fele. Budapesten
Nagyon örökön, hogy feleséged már meggyógyult.
En magam halálra jöttem, hogy megismerjem a
személyes, rengeteg tanulmányaim van, a viszont-
látásig miveljesem üdvözlől Tamás.

[ÁBTL 3. 2. 4. K-688.]

¹ A határon túli támadólagos elhárításban résztvevő beszervezett személyt a források ún. „B.B. egyénként” említik, ez vélhetően a „beépülő” és a „bizalmi” szavakból eredhet, de közleményben a közismertebb és a korban amúgy is használatos elnevezéseket használom: pl. ügynök, hálózati személy.

² Példaként lásd Rainer M. János: Esetek a magyar hírszerzés történetéből, 1957–1967. *Rubicon*, 2002. 6–7. sz. 50–57.

³ Gondolhatunk itt pl. az ötvenes évek derekán az ausztriai emigrációba beépülő Szabó Miklós visszaemlékezésére. Szabó Miklós részt vett a világháború alatt az ellenállási mozgalomban, majd a háború után a kisgazda párt tagjaként tevékenykedett. Az FKgP elleni kommunista hadjárat során őt is le akarták tartóztatni, de sikerült elmenekülnie. Évekig bujkált, míg végül az ÁVH fogságába került. Internálása alatt beszervezték hírszerző munkára. 1955-ben Ausztriába „telepítették”, ahol felvette a kapcsolatot Nagy Ferencsel és nemsokára az emigráció egyik vezéralakja lett. Információkat jutatott el hazai államvédelemhez az 1956-os forradalmat megelőző és követő hónapokban is az emigráció terveiről. 1957 őszén tért vissza Magyarországra. Az 1942 és 1957 közötti időszak történéseit *Csendes háború* c. könyvében (Bp. Zrínyi Katonai Kiadó, 1984.) írta meg, ezen kívül több könyvet készített az emigráció lejáratairól. Ugyanakkor utalhatunk a magyar államvédelem vezető beosztású tisztje, Farkas Vladimir emlékiratára *Nincs mentség. Az ÁVH alezredese voltam* (Bp. Interart Stúdió, 1990.) címmel, amelyben viszonylag részletesen beszámol a határon túli politikai hírszerzés kezdeti időszakáról.

⁴ A politikai rendőrség fogalmának tisztásához: Gyarmati György: A politika rendőrsége '45–56. *Beszélő*, 2000. 9–10. sz. 85–94.

⁵ Lásd részletesebben Okváth Imre: „Sziget egy reakciós tenger közepén” In. *Államvédelem a Rákosi-korszakban*. Szerk. Gyarmati György. Bp. Történeti Hivatal 2000. 57–96.

⁶ Cseh Gergő Bendegúz: A magyarországi állambiztonsági szervek intézménytörténeti vázlata, 1945–1990. In. *Trezor I. A Történeti Hivatal évkönyve. 1999*. Bp. Történeti Hivatal 1999. 74.

⁷ Gyarmati György: Kádár János és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága. Uo. 138.

⁸ ÁBTL 2.1. XI/5. Emlékeztető a volt Államvédelmi Hatóság szerveinek megalakulásáról. 1969. október 9.

⁹ Boreczky Beatrix: Az Államvédelmi Hatóság szervezete, 1950–1953. In. *Trezor I. i. m. 96–97, 107.*

¹⁰ Farkas Vladimir: i. m. 283–305.

¹¹ A belföldi kutató feladata a potenciális hálózati személyek felkutatása volt.

¹² ÁBTL 3.2.4. K-688. Útbaindítási-tervezet. 1950. április 19.

¹³ Uo. Feljegyzés. 1951. március 19.

¹⁴ A dossziéból nem derül ki, hogy melyik iratnak képezte a mellékletét ez a dokumentum.

¹⁵ Értsd: beszervezhet-e valakit.

¹⁶ Eredetileg: „Tudomásomra”, az oktató ceruzával javította át a fenti szövegre, illetve írt mellé megjegyzést: „Mindig harmadik személyben!”

¹⁷ A kódolt szöveg feloldásához lásd a 5. sz. dokumentumként közölt rejtjelkulcsot.

¹⁸ A kérdésre az ügynök írásban nem válaszolt, az erre fenntartott laprész üresen maradt.

¹⁹ A jelentés napja határozza meg, hogy melyik számkódolást kell használni. Lásd az 5. sz. dokumentumot.

²⁰ Töltőtollal letisztított szöveg.

²¹ A fenti szöveggel megegyező tematikájú ceruzával írt szöveget, illetve „A futárral való találkozás”, „A postaláda” és „A futárnak szóló lap” témában írt további szövegváltozatokat nem közlöm.

²² Agent provocateur: ’provokátor ügynök’, azaz beszervezett provokátor.

²³ Olvashatatlan szó.

²⁴ Olvashatatlan szó.

²⁵ Olvashatatlan utcanév.

²⁶ Olvashatatlan szó.

²⁷ A fenti jelentés számokkal rejtjelezett változatának közlésétől eltekintek.

²⁸ Olvashatatlan szó.

²⁹ Olvashatatlan szó.

³⁰ Olvashatatlan szó.

³¹ Itt ceruzával áthúzva: „Érdeklődésére”

³² Itt ceruzával áthúzott mondatrész: „Utána átment a Nemzeti előtt lévő telefonfülkébe, de nem sikerült a.”

³³ A vendéglő neve olvashatatlan.

³⁴ Olvashatatlan jelző.

³⁵ A vendéglő neve olvashatatlan.

³⁶ Értsd: Nemzeti Színháznál.

³⁷ Olvashatatlan szó.

³⁸ Olvashatatlan szó.

³⁹ Olvashatatlan szó.

⁴⁰ Olvashatatlan szó.

⁴¹ A füzet utolsó három oldalán egy újabb házi feladat található, de az előző anyaghoz képest nem folytatódóan írva, hanem megfordítva a leckekönyvet, mintegy újra kezdve azt. Az ügynök itt a következő feladatokat kapta: A titkos szolgálatról általában, Az imperialista államok hogyan viszonyulnak a titkos szolgálathoz, Konspiráció, A beépülő egyén tulajdonságairól. A kérdésekre adott válaszok rövidiek, ötletszerűek, nehezen értelmezhetőek és nehezen is olvashatók, ezért ezt a részt nem közlöm.

Egy túsdráma háttere Magyar földmérők elrablása Irakban 1982-ben

1982. június 17-én elraboltak két magyar földmérőt Irak kurdok által lakott területén. Azt lehetnének, hogy a magyar sajtó kiemelt hírként számolt be Kurdisztánban történekekről, és aggodva figyelte a két elrabolt sorsát. Nem így történt: a parlament nyári ülészsaka, a (sokadik) libanoni és arab-izraeli konfliktus, Alexander Haig amerikai külügyminiszter lemondása, a német elnökválasztás és előkészületei, Babrak Karmal afgán vezető magyarországi látogatása voltak a vezető témák ebből az időszakból.

Még az iraki-iráni háborúról is viszonylag ritkábban olvashattunk, annak ellenére, hogy a háború már javában zajlott. A második világháború utáni korszak egyik leghosszabb és legtöbb áldozatot követelő helyi háborúja 1980 szeptemberében indult meg. 1982. év közepére már rengeteg iraki családban volt – a harcok következtében – elhunyt, megsebesült vagy eltűnt hozzátartozó. Az iraki boltokban a korábbi bőséges áruválaszték helyett egyre kisebb lett a kínálat. Az importélelmiszerekből jelentősen megcsappant a választék. Bizonyos termékek (pl. burgonya, cukor) hetekig, hónapokig hiányoztak az üzletek polcairól. A hiánygazdálkodás következtében az árak megugrottak, miközben több jelzés is arra utalt, hogy az állami alkalmazottak fizetése jelentős mértékben csökkent, a társadalmi feszültség pedig ezzel egyidejűleg növekedett. Sok vidéki beruházást leállítottak, a fővárosiakat viszont propaganda céljából megtartották, de költségvetésüket megnyirbálták. Mindezek ellenére a sok kiváltságát megőrző hadsereg tisztikarának nagyobbik részében Szaddam Husszein népszerűsége töretlen maradt.¹

Az iraki légierő támadásával kezdődő konfliktus 8 éve alatt azonban – azzal párhuzamosan – egy másik háború is folyt a térségben. Az Irak északi részén élő kurdok többsége azonban nem tartozott az iraki rezsim hívei közé. A kurdok lélekszámára vonatkozóan nincsenek pontos adataink. Egyes becslések alapján 13 millióan vannak, a többség szerint 25-30 millióan míg mások 40 millióra teszik az Irakban, Iránban, Törökországban, Szíriában, Örményországban, Németországban és a világ más részein szétszórta élő kurd közösségeket. Az előbb felsorolt első négy országban létszámukat országonként 7-20% körülire gondolják. A 20. században kétszer kiáltották ki függetlenségüket. Először az első világháborút követően 1919. május 22-én Seikh Mahmud – a meggyengült Törökországtól leválasztott – brit mandátumterületen, a mai Irak területén kikiáltotta a Kurd Királyságot és kerek egy hónapon keresztül ellenállt az angol hódítókkal szemben. Másodszer akkor, amikor a németbarát perzsa uralkodót az angolok és az oroszok együttesen elkergették, és ezzel biztosították a II. világháborúban a Szovjetunió számára a kaukázusi utánpótlásvonalat. A háború befejezését követően a Szovjetunió nem igazán akarta végrehajtani az iráni kiürítésére vonatkozó egyezményt, ezért két – befolyása alatt álló – köztársaságot hagyott maga után hátra. Az egyiket az itt élő azeriak, a másikat kurdok irányították. Ez utóbbit Mehabadi (Mahabadi) Köztársaságnak hívták, vezető politikai erejét pedig a Kurdisztáni Demokrata Párt (KDP) adta. 1945 decemberében, 1946 januárjában jött létre és egészen addig működött, amíg az oroszok, jelentős iráni olajkoncesszió ígéretéért és más okok miatt, ki nem vonultak Iránból és fel nem hagytak a támogatásukkal. 1946. december közepén az irániak bevonultak Mehabadba és Tebrizbe, az azeri köztársaság központjába.²

Iránban is jelentős számú kurd kisebbség élt, sőt lélekszámukat tekintve még több is, mint Irakban, de az iráni vezetés válaszút elé került: vagy egy újabb frontot nyit, vagy valamennyit enged a kurdok nyomásának. Az utóbbi azt jelentette, hogy jelentős katonai erőket lehetett átcsoportosítani a front más szakaszaira. Irán ezen túlmenően megpróbálta szövetségesként megnyerni az iraki kurdokat. (Hasonlóképpen gondolkodott az iraki vezetés is, aminek az lett a következménye, hogy az iraki kurdok egy része Iránba, az iráni kurdok egy része pedig Irakba menekült.)

Irán nehéz helyzetbe került, mert a térség nagyhatalmai közül mindegyik tartott a megerősödésétől. Különösen attól félték, hogy az Iszlám Forradalom az iraki olajkutak bevételeiből finanszírozza továbbterjedését. Törökország (ahol szintén több milliós kurd

kisebbség élt) folyamatosan készenlétben tartotta haderejét és jelentős iráni előrenyomulás esetén – egy BM-jelentés szerint – 1982-ben kész lett volna katonailag is beavatkozni a konfliktusba.³ Egyiptom húszezer önkéntessel segítette Szaddam Husszein rezsimjét, emellett megengedte Iraknak – egyiptomi területen – toborzó irodák felállítását. Az egyiptomi hadsereg határozatlan idejű szabadságot adott tisztjeinek, amennyiben önkéntesen részt vesznek az irakiak oldalán a háborúban. Az önkéntesek szállítását és a felszerelésüket nagyrészt Szaúd-Arábia finanszírozta. Szaúd-Arábia magatartását az a nézet is befolyásolhatta, hogy az akkor éppen magas olajárak csökkenéséhez vezetett volna, ha Irak és Irán kibékül egymással (hiszen ezzel megszűnik egy bizonytalansági tényező, és az újjáépítéshez szükséges anyagi háttérrel is az olajexport fokozásával biztosították volna maguknak). Mindenesetre az elnyúló háború gyengítette a benne résztvevőket, ami pedig elvileg megegyezett minden környező állam érdekével.⁴

Irán a szélesebb nemzetközi kitekintésben sem számíthatott jelentősebb támogatásra. A forradalom nem sokkal korábban az Amerikai Egyesült Államok támogatást élvező sah rendszerét döntötte meg, míg a Szovjetunió számára az iszlám vallási fundamentalizmus jelenthetett komoly veszélyeket. Perzsia tulajdonképpen – földrajzi és gazdasági helyzeténél fogva – a nagyhatalmak egyik ütközőzónájába került, ezért az új iráni vezetés hevesen ellenállt az amerikai és az orosz befolyási törekvéseknek. 1982 novemberében a Teheráni Nemzetközi Vásár megnyitásakor az egyik szemtanú a következőkről számol be: „A megnyitáskor az USA és a Szovjetunió ellen láthatóan előre megszervezett tüntetés volt. Maga a megnyitóbeszéd, melyet egy iráni miniszterhelyettes tartott, ugyancsak tartalmazott USA és szovjetellenes elemeket. A beszéd alatt a szocialista országok nagykövetei tiltakozásul elhagyták a megnyitó ünnepséget”. Egyébként az egykoron virágzó vásáron mindössze néhány ország vett csak részt: „a szocialista országok nagy része, valamint Svájc, NSZK, Ausztria, Írország, Törökország, Szíria, Dél-Korea”.⁵

Az önálló kurd állam létrejöttéért évek óta elkeseredetten harcoló fegyveres csoportjaik állandó veszélyt jelentettek az ott dolgozó idegenek számára is. Különösen veszélyes körzet volt a Kirkuk és Moszul iraki városok között körülbelül félúton található, az előbb említett településektől eltérően, döntő többségében kurdok lakta Erbil (más jelölések szerint Irbil vagy Arbil) és körzete. Az Irakban dolgozó külföldiek munkakörülményei 1982 nyarára fokozatosan leromlottak. Északon főleg az egyre gyakoribb emberrablások, délen a front közelsége okozták a legtöbb problémát. 1982 tavaszán az iráni hadsereg visszafoglalta délen, a határ mentén található Khorramshahr települést⁶ és az offenzívával szinte egyidejűleg támadás érte a dél-iraki Bászra városát is.⁷ A nehézségekre vonatkozóan a magyar hatóságok – közvetve hivatalos úton, részben az ott dolgozók jelzéseiből – még időben tájékoztatást kaptak, nem tették meg a szükséges lépéseket. Így nem az lett a kérdés: történik-e valami, hanem az, hogy mikor.

Magyarország és Irak 1958. augusztus 30-án létesített diplomáciai kapcsolatokat. A sokrétű kétoldalú együttműködés a 70-es, 80-as években érte el a csúcspontját. Ezekben az években a két ország között szinte minden területen rendszeres és magas szintű kapcsolatok alakultak ki. Ekkor Irak Magyarország egyik legfontosabb külgazdasági és kulturális (kiállítások, tanulmányi csereprogramok) partnere volt az arab térségben. Többek között műszaki – tudományos együttműködési egyezményt is kötött a két ország egymással. Ennek keretében a Tungram lámpagyárat, a Ganz Transelektro transzformátorállomásokat létesített Irakban, illetve a Transelektro szakemberei részt vettek az irakiak faluvillamosítási programjában is. 1982 folyamán a Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat (BGTV) geodétái – a Transelektro alvállalkozójaként – földmérési feladatokat végeztek.

Alig két héttel az első figyelmeztetés után a valószínűleg fegyveres kíséret nélkül terepen dolgozó magyar szakembereket egyiptomi társaikkal együtt elrabolták. Az utóbbiakat azonban gyorsan szabadon is bocsátották, ezáltal szerezhetek tudomást kollégáik eltűnt társaikról, akik egyaránt értesítették a magyar és iraki hatóságokat. Az eltűnt magyar kutatók polgári célú feladatot hajtottak végre. Ezt azért érdemes megjegyezni, mert néhány jelentés arra enged következtetni, hogy a magyar vállalatok egy része katonai jellegű tevékenységet is folytatott a térség országaiban.⁸ A magyar

külképviselő azonnal felvette a hivatalos kapcsolatot az iraki külügyminisztériummal. De nem csak velük, hanem több olyan ország képviselőivel is, akik hasonlóan érintettek voltak ilyen jellegű ügyekben. A dokumentumokból kitűnik, hogy ebben az időszakban különböző kurd szervezetek a magyarokon kívül bangladesi, fülöp-szigeteki, pakisztáni, kanadai, amerikai, francia, nyugat-német, lengyel és jugoszláv állampolgárokat tartottak fogva.⁹

Sokáig kétséges volt, hogy valójában milyen célból történt az emberrablás, mi a követelésük a túszjejtőknek? Erre vonatkozóan nem rendelkezünk egyértelmű válasszal. A célok között általában az Irakban dolgozó külföldi államok, vállalatok, munkavállalók megfélemlítése, bizonytalanná tévése, távozásra bírása, míg a követelések között rendszerint váltságdíj, kurd diákok számára külföldi ösztöndíj, politikai támogatás szerepelt.¹⁰ Többnyire nem bántották a foglyikat, de nem ártott az óvatosság, mert néhány forrás tűzharcban elesett európaiakról számolt be. Az eltűnt magyarok esetében viszont tévedésre hivatkozott az elrabló Kurd Szocialista Párt szíriai képviselője.¹¹

Már a kezdet kezdetén sejteni lehetett az ügy iráni hátterét. Ez az idő múlásával még inkább bizonyossá vált. A folyamatosan beérkezett információk alapján a magyarok Irakból Iránba kerültek, ami utóbb megerősítést nyert a két földmérő – ismeretlen úton kijuttatott – kétségbeesett hangnemű beszámolója által is.¹² Az irániak előbb tudomást sem vettek az elrabolt geodétákról, később egy „barátságosan eszmecsere” hivatkozva felfüggesztették „a fasiszta iraki rendszer ellen jogos harcot folytató kurd fegyveres csoporttal” zajló tárgyalásaikat, végül mégis iráni közvetítéssel történt a túszok kiszabadítása.¹³ Nem ellenőrzött információ szerint a két magyar geodétaért elrablóik 50 ezer iraki dinárt követeltek, de végül – állítólag – kiegyeztek 5 ezer dinárban.¹⁴ Jellemző a kaotikus állapotokra, hogy a kedvező végkifejlet azért húzódott a kelleténél egy héttel tovább, mert összekeverték a foglyokat, és tévedésből a magyar helyett nyugat-német szakértőket adtak át a teheráni magyar nagykövetség munkatársainak.¹⁵

A közölt dokumentumok egy része az „Olajkút” fedőnevű objektumdossziéból (O-8-437/1 – az esetleges további kötetek nem kerültek a Történelmi Levéltárba) származnak. A dosszié az Irakban dolgozó magyar munkatársak – 1982-ben több mint 2000 fő – operatív védelmében keletkezett iratokat tartalmazza, de olyan dokumentumok is találhatóak benne, amelyeknek látszólag nem sok közük volt a kinti kolónia életéhez (például Irak és Egyiptom, vagy éppen Törökország és Irak politikai kapcsolatainak elemzése). A dossziében található legkorábbi irat 1974-ben keletkezett, az utolsó 1982. június végén, éppen ennek az ügynek az idején. A dossziéból „Dorset” fedőnevű ügynök néhány jelentését és rejtjeltáviratokat közlök.

A források második csoportját az 1975. május 15-én „Elbruz” címen megnyitott dossziéból (O-8-529) származik. Ebben Iránnal kapcsolatos operatív információkat gyűjtötték össze. A dossziéból csak rejtjeltáviratokat válogattunk e közleménybe.

A harmadik csoportot a napi operatív információk jelentései (NOIJ) képezik. Megállapítható, hogy ezekben milyen késéssel jelennek meg az esettel kapcsolatos információk. Ennek legszembetűnőbb példája a szeptember 23-i jelentés, amely egy szeptember 21-i hírről szólt és 23-án az aktualitását is elvesztette.

Dokumentumok:

1. „Dorset” fedőnevű ügynök jelentése, 1982. június 2.

Rejtjelezett Okmány

Állomás: Bagdad

Szám: 4659

Távirat érkezésének ideje: 1982.06.02. 8 óra

Elküldési idő: 06.02. 8 óra 20 perc

Lássa: vonal 2 vonal 11

Észak-Irakban dolgozó magyar kiküldöttek gyakorlati tapasztalataikra hivatkozva jelezték, hogy a Kirkuk – Erbil közötti útvonalon délután 16 óra és másnap hajnal 5 óra

között az iraki hatóságok nem engedélyezik a narancssárga rendszámú, külföldiek által használt járművek közlekedését.

Hivatalosan nem indokolták az intézkedést, de a kiküldöttekkel egyöntetű véleményem, hogy arra a kurd – iraki ellentétek éleződése, a most már ismétlődő, kurdoknak tulajdonított emberrablási akciók, és amiatt kerül sor, hogy a létszámában megfogyatkozott iraki katonaság nem tudja megbízható módon garantálni a főbb közlekedési utak biztonságát.

=86= Dorset.

[ÁBTL 3.2.5. O-8-437/1. 391. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

2. „Dorset” fedőnevű ügynök jelentése, 1982. június 2.

Belügyminisztérium III/I Csoportfőnökség 2-es Osztálya

Tárgy: Mozgolódás a kurdok lakta Suleymania körzetben.

Jelentés

Budapest, 1982. június 2.

Április végén lakásomon felkeresett a Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat két ideiglenesen Irakban tartózkodó kiküldöttje, Szöllösy Gábor és Magyar Balázs, akik jelenleg a Transelektro fővállalkozásában kivitelezés alatt álló iraki faluvillamosítási program földmérési feladatait végzik Dohuk városi székhellyel. (Dohuk Bagdadtól 250 km, É-ra fekszik). Naponta kijárnak vidékre dolgozni, így közvetlen képük van az ottani helyzetről.

Szöllösy Gábor gyerekkori barátom, akivel egy faluban, egy házban nőttünk fel, nagyon örültem, hogy újra találkozhatunk. Barátom beszámolt arról, hogy a földmérési munkák kivitelezése a kurd-lakta vidéken csak úgy lehetséges, ha melléjük 2 fegyveres iraki katonát jelöl ki az illetékes iraki katonai hatóság. Ezt összefüggésbe hozta azzal, hogy nemrég egy tucat lengyel szakértőt raboltak el Suleymani, s körzetében.

Az ott dolgozó többi magyar hangulata jó, semmiféle pánikhangulat nincs. A munkavégzés rendben folyik, néha ellátási nehézségek vannak, több alkalommal nem volt burgonya és csirke. Miután azonban 2 hetenként Bagdadba utaznak szakmai jelentéstételre, van lehetőségük az élelmiszerkészletek felfrissítésére.

Megjegyzésem: A kurd lakta vidéken az egyik NSZK-s szakértőt is elrabolták – állítja a svéd konzul. Az információról, háttéréről és megalapozottságáról még nem volt módom meggyőződni.

Úgy értékelem, hogy a hivatalos iraki vezetés és a kurdok közötti ellentétek újból éleződnek. Továbbiakban is jelentek.

Dorset

A jelentés a 67/53-1300/82 sz. anyag alapján készült.

[ÁBTL 3.2.5. O-8-437/1. 399. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

3. Rejtjeltávirat Bagdadból, 1982. június 18.

Rejtjeltávirat

Bagdad, 1982.06.18.

RK. Statissime

Június 18-án az Transelektro-Erőterv iroda munkatársa Sáfrány József elvtárs bejelentette, június 17 Erbil térségében dolgozó Kamarás László és Kónya Balázs BGV geodétákat eddigi információk szerint kurd fegyveresek reggel az aznapi munkahelyükről elhurcolták, s magukkal vitték két egyiptomi alkalmazottunkat és Nissan Patrol gépkocsinkat is. Az egyiptomiakat délután szabadon engedték, akik éjjel körül a Dguki központi táborhelyre érve jelentették a hírt.

Ma a Dguki táborból ketten a hírrel Bagdadba jöttek, további két személy a helyi rendőrséggel és az erbili katonai parancsnoksággal vette fel a kapcsolatot, amely eredményéről holnap jelentenek. Miklós Tibor tanácsos elvtárssal¹⁶ együtt a következő intézkedéseket tervezzük, s kérjük sürgős jóváhagyásukat:

1. Június 19-én reggel tájékoztatást kapunk az Erbilben eljátráról, mely alapján a KÜM-nek [Külügyminisztérium] tényjegyzéket küldünk.
2. Miklós elvtárs saját vonalán megteszi a szükséges intézkedéseket (SOE¹⁷ és Kereskedelmi Minisztérium).
3. A további információk birtokában a KÜM-nek részletes jegyzéket küldünk.
4. Véleményünk szerint a központi dguki tábor ilyen veszély nem fenyegeti. A kurd lakta területek felmérését egyelőre leállítjuk. További lépésekről jelentünk.

Miklós elvtárssal egyetértésben kérjük a fentiekre a KKM [Külkereskedelmi Minisztérium] illetékeseinek egyidejű tájékoztatását.

- 142 - F. -

[ÁBTL 3.2.5. O-8-437/1. 443. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

4. Az 1982. évi 123. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. június 21.

A bagdadi magyar nagykövetség június 18-án jelentette a KÜM-nek, hogy kurd fegyveresek június 17-én elhurcoltak két magyar geodétát, két egyiptomi alkalmazottat és magukkal vittek egy gépkocsit. Az egyiptomiak – akiket délután szabadon engedtek – éjjel körül a központi táborhelyre érve jelentették a hírt.

A szükséges intézkedéseket a bagdadi szervek felé megtették.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 123-14-1982.]

5. Rejtjeltávirat Bagdadból, 1982. június 22.

Rejtjeltávirat
Belgrád, 1982.06.22.

Szigeti [Károly] elvtárs telefonon feltett kérdésére.

Az itteni KÜM területileg illetékes osztályának vezetője elmondta: a néhány hete elrabort 8 jugoszláv szakembert még nem bocsátották szabadon, az elrablók az Iszlám Kurd Hadsereg. A szakembereket foglalkoztató iraki vállalat és a kurd szervezet között rádió-üzenetváltásra került sor. Az iráni befolyás alatt álló, az Iszlám Forradalmi Gárdával szoros kapcsolatokat fenntartó Iszlám Kurd Hadsereg politikai követeléseket támaszt, azt

követeli, hogy távozzanak a külföldi szakemberek Irakból és ne segítsék szaktudásukkal Szaddam Husszeint és rendszerét.

A jugoszlávok Irakban a külügyminisztériumhoz fordultak, valamint a szakembereket foglalkoztató iraki cégtől követelik a szakemberek szabadon bocsátását, ezenkívül Teheránban, Damaszkuszban próbálnak kapcsolatba lépni a kurd szervezetekkel.

Számunkra tanácsként elmondották, minél előbb próbáljuk megállapítani melyik szervezet rabolta el a szakembereket. Szóba jöhetnek: Iszlám Kurd Hadsereg, Barzani csoportja (Barzani fia vezette mozgalom) a Talabani-hadsereg. Igen óvatosan kell eljárni, annak ellenére, hogy eddig – tudomásuk szerint – nem gyilkoltak le túszokat. Valószínűleg pénzkövetelést ezúttal sem támasztanak. Teherán tűnik a kapcsolatfelvételre legalkalmasabbnak. Próbálkoznak Nyugat-Európában működő kurd képviselőkkel is kapcsolatba lépni.

A KÜM felajánlotta további segítségét és az ügyben kontaktusban kíván maradni.

- 144 - S. -

[ÁBTL 3.2.5. O-8-437/1. 444. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

6. Rejtjeltávirat Bagdadból, 1982. június 23.

Rejtjeltávirat
Bagdad, 1982.06.23.

Von. 109-ára:

A jugoszláv nagykövettől június 21-én érdeklődtem. Elmondása szerint a május 27-én elrabolt 8 szakértőjükéről továbbra sem tudnak semmi közelebbit. Az előző alkalmakkor elrabolt szakértők kiszabadítása Iránon keresztül történt, de a részleteket, csatornákat nem ismeri. Megígérte, hogy amennyiben bármilyen csatornát megtud, azt elmondja, de kéri a viszonyosságot.

Megítélése szerint célszerű lenne, ha a magyar és jugoszláv illetékesek közvetlen kapcsolatba lépnének. A nagykövet elmondta, hogy nagyon aggasztja őket a állampolgáraik biztonsága a kurdakta területen, mivel június 19-én éjszaka egyik, Suleymania térségében lévő táborukat fegyveres támadás érte, s egy állampolgáruk meghalt, többen megsebesültek.

A lengyel nagykövet elmondta, hogy az április végén elrabolt 11 állampolgárukról híradás jelent meg egy szír lapban. Teheránban pedig egyik intézményük fényképet kapott róluk. Még mindig nem tudták felvenni a kapcsolatot elrablóikkal.

Információi szerint két nyugatnémet ügyében az NSZK-ban tanuló kurd diákok közvetítenek. A kurdok követelése: pénz, politikai deklaráció publikálása és ösztöndíjak. A francia és a kanadai nagykövet, ill. az USA érdekképviselő vezetője a lengyel nagykövettől érdeklődött az esetleges csatornákról, mivel két francia és egy-egy kanadai illetve amerikai állampolgár is a kurdok fogságában van.

A szovjet nagykövet információja szerint a mai napon az Iraki KÜM-ben tárcaközi egyeztető értekezlet ül össze a déli és az északi területeken dolgozó külföldi állampolgárok biztonságának megvizsgálására.

- 145 - F. -

[ÁBTL 3.2.5. O-8-437/1. 447 Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

7. Rejtjeltávirat Bagdadból, 1982. június 23.

Rejtjeltávirat

Bagdad, 1982.06.23.

Von. 142 sz. sajtóra:

Június 20-án a nagykövetségen meghallgattuk a két elengedett egyiptomi beszámolóját az akcióról, illetve az iraki hivatalos kihallgatásról. Elmondásuk szerint az irakiak június 18-án és 19-én részletesen kihallgatták őket, jegyzőkönyvet vettek fel.

Az elmondásból egyértelműnek tűnik, hogy az emberrablást szervezett csoport hajtotta végre. Állampolgárainkat nem bántalmazták, s biztosították őket arról, hogy nincsenek veszélyben és elmondták, hogy már náluk van két francia állampolgár is. Az egyik egyiptominak átadtak egy kurd nyelvű, állítólag KDP röpiratot, amit átadott a rendőrségen. A kihallgatás során az irakiak a személyleírásra, fegyvertípusra és menekülési útvonalra koncentráltak. Az egyiptomiakkal való beszélgetést magnón rögzítettük, s a kazettát szükség esetén a június 27-i MALÉV postával felterjeszhetjük.

Az irakiak eljárásának ismeretében nem tartom indokoltnak az akciót részletesen leíró szóbeli jegyzék küldését, mivel azt bizalmatlanságnak foghatják fel.

A kereskedelmi kirendeltség az illetékes iraki szervektől írásban kérte geodétáink számára biztonságos munkahelyek kijelölését.

- 146 - F. -

[ÁBTL 3.2.5. O-8-437/1. 448. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

8. Az 1982. évi 126. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. június 24.

F. hó 21-én jelentettük, hogy június 17-én Irakban kurd fegyveresek elraboltak két kint dolgozó magyar geodétát és velük együtt két egyiptomi alkalmazottat, akiket később szabadon engedtek.

Bagdadi nagykövetségünk az üggyel kapcsolatban, a központba visszatért egyiptomi állampolgárok elmondása alapján tájékoztatta a KÜM-öt, hogy az emberrablást végrehajtó kurd csoport tagjai állampolgárainkat nem bántották, s biztosították őket arról, hogy nincsenek veszélyben. A kurdok fogságában van még két francia, két nyugatnémet, egy kanadai, egy amerikai, valamint több lengyel és jugoszláv állampolgár is. Kiszabadulásuk valószínűleg Iránon keresztül, a Kurd Demokrata Pártnak nyújtott pénzügyi és politikai támogatás fejében lehetséges.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 126-8-1982.]

9. A III/I. Csoportfőnökség 1982. évi 129. számú napi operatív információs jelentéséből, 1982. július 7.

1982. június 21-én jelentettük, hogy Irakban – Erbil térségéből – június 17-én ismeretlen körülmények között eltűnt két magyar geodéta.

Az ügyben július 5-én – kérésére – bagdadi nagykövetségünket fogadta az iraki BM adminisztratív főtitkára. A főtitkár megígérte, hogy az üggyel kapcsolatban tájékoztatni fogja miniszterét és állampolgáraink felkutatása érdekében minden szükséges intézkedést megtesznek.

Június 28-án az általános hírszerzés egyik igazgatója átadta nagyköveteinknek azt a 11 lengyel, két jugoszláv és három fülöp-szigeteki állampolgárt, akiket a kurdok

szabadon bocsátottak. A lengyeleket április végén, a jugoszlávokat június 18-án rabolták el. Még további nyolc jugoszláv állampolgár tartózkodási helye viszont ismeretlen.

A fentieket bagdadi nagykövetünk július 6-án jelentette a KÜM-nek.

Intézkedés: Tájékoztatjuk a BM III/II Csoportfőnökséget.

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. III/I. 129-2-1982.]

10. Az 1982. évi 146. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. július 22.

Az 1982. június 21-i napi jelentésben szerepeltettük, hogy június 17-én Irakban kurd fegyveresek elraboltak két geodétát.

A bagdadi nagykövetség az esetre hivatkozva f. hó 16-án jelentette, hogy abban térségben, ahol a két magyar szakértőt elrabolták, a szerződések értelmében július 18-án nyolc magyar villanszerelőnek kellene megkezdenie a munkát. Augusztus 10-én pedig újabb szerelést kellene elkezdni szintén azon a területen.

A nagykövetség véleménye szerint a jelzett körzetben a munkavégzés feltételei nem biztosítottak, annak ellenére sem, hogy az iraki hatóságok fegyveres kíséretet adnak. A nagykövetség az ügyben kéri a KÜM és az illetékes magyar szervek állásfoglalását.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget

(III/I).

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 146-8-1982.]

11. Az 1982. évi 147. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. július 23.

A bagdadi magyar nagykövetség egy szovjet diplomata tájékoztatása alapján július 19-én jelentette a KÜM-nek, hogy a Nemzeti Frontba tartozó szervezetek minden külföldi túszt szabadon engedtek az elmúlt hetekben. A továbbra is fogságban levők, vagy a Talabani, vagy a Barzani vezette csoportoknál vannak, akikkel a kapcsolatot Damaszkuszban, illetve Teheránban lehet felvenni.

A tegnapi jelentésünkben is szereplő elrabolt magyar geodéták valószínűleg Talabani csoportjának fogságában vannak.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 147-5-1982.]

12. Az 1982. évi 147. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. július 23.

Az előző ponthoz kapcsolódik az, a bagdadi jugoszláv nagykövettől származó információ, mely szerint a kurdok a közeljövőben a teheráni magyar nagykövetségen visszaadják a két magyar szakembert, akik megfelelő egészségi állapotban vannak.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/I csoportfőnökséget.

(III/II)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 147-6-1982.]

13. Az 1982. évi 159. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. augusztus 10.

Az Irakban elrabolt két magyar szakértővel kapcsolatban bagdadi nagykövetségünk augusztus 6-án az alábbiakat jelentette a KÜM-nek:

A szakértőket egy kurd csoport tartja fogva az iraki-iráni határ közelében. A foglyokkal emberségesen bántanak. Őrzésük viszonylag laza, mert a szökés a természeti viszonyok miatt kilátástalan. Remény van szabadon bocsátásukra, mert a kurdok valószínűleg csak a fogságukban lévő nyugati személyekért akarnak valamilyen váltságdíjat kapni.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 159-7-1982.]

14. Az 1982. évi 162. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. augusztus 13.

Adil Murad, a Kurd Szocialista Párt szíriai összekötője felkereste damaszkuszi nagykövetségünket. Elmondta, hogy partizánjaik tévedésből ejtették fogságba a két magyar szakértőt, Kamarás Lászlót és Kónya Balázst, azonban július 16-án átadták őket a teheráni magyar nagykövetségnek. (Teheránból sem a KÜM, sem a BM III/I Csoportfőnökség nem kapott ilyen információt)

A kurd összekötő ezután arról beszélt, hogy augusztus 9-én Ebril térségében összecsapás zajlott le a kurdok és az iraki hadsereg egyik egysége között, és ennek során négy külföldi szakértő is életét veszítette. Állampolgárságukat nem ismeri.

Damaszkuszi nagykövetségünk fentieket augusztus 10-én jelentette a KÜM-nek.

Intézkedés: - a KÜM Teherán és Damaszkusz felé intézkedett az információ pontosítása érdekében;
- tájékoztatják a BM III/II csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 162-11-1982.]

15. Az 1982. évi 172. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. augusztus 30.

Teheráni nagykövetségünk augusztus 27-én jelentette a KÜM-nek, hogy az Irakban foglyul ejtett két magyar szakértő augusztus 5. óta egy Teherán melletti katonai táborban van kb. ezer, Irakból kitoloncolt kurddal, valamint 8 jugoszláv, 2 NSZK, 1 amerikai, 2 pakisztáni, 2 bangladesi, és 1 kanadai fogollyal együtt. Erről a jugoszláv nagykövetségtől szereztek tudomást. Az értesülés szerint a két magyar az amerikaival és az egyik jugoszláv állampolgárral van egy szobában, amelyet nem hagyhatnak el. (A többi jugoszláv állampolgár szabadon mozoghat a táborban.)

Nagykövetségünk a KÜM-től kért utasítást az ügyben.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOII. Összefoglaló jelentés 172-2-1982.]

16. Az 1982. évi 173. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. augusztus 31.

A tegnapi jelentésünkben szerepelt, hogy teheráni nagykövetségünk augusztus 27-én jugoszláv forrásokra hivatkozva jelentette: a kurdok által Irakban foglyul ejtett két magyar szakértő egy Teherán melletti katonai táborban van.

Újabb információ szerint teheráni nagykövetségünk augusztus 30-án jelentette, hogy a két szakember kiszabadítása érdekében hivatalosan eljárak az iráni KÜM-ben. Az iráni KÜM főosztályvezetője kijelentette, hogy nincs tudomása magyar vagy más külföldi személyek iráni fogva tartásáról. Megígérte, hogy kapcsolatba lép az illetékes biztonsági szervek képviselőivel.

Bagdadi kurd forrás szerint a magyar szakértőket Törökország területén szabadon bocsátották.

Az információ nem ellenőrzött.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOII. Összefoglaló jelentés 173-6-1982.]

17. Az 1982. évi 176. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. szeptember 3.

Iráni nagykövetségünk jelentette, hogy sikerült felvenni a kapcsolatot a kurdok által elrabolt és jelenleg a Teherán melletti táborban levő két magyar szakértővel, akik írásban közölték fogva tartásuk körülményeit. Állításuk szerint egészségesek.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOII. Összefoglaló jelentés 176-9-1982.]

18. Rejtjeltávirat Teheránból, 1982. szeptember 6.

Rejtjeltávirat
Teherán, 1982.09.06.

Sürgős

Von. 63-ára:

A levél teljes szövege:

Június 17-én az Iraki Kurd Szocialista Párt kommandója elfogott bennünket.

Július 14-én áthoztak ebbe az országba. Augusztus 5-e óta vagyunk a jelenlegi helyünkön, egy bezárt szobában. A szobát el nem hagyhatjuk, senkivel nem érintkezhetünk. Elfogásunk óta családjunkat, munkahelyünket nem volt módunkban értesíteni. Ez a tény igen komoly gond számunkra.

Útleveleink Bagdadban vannak. Ügyünket tudomásunk szerint a „Department of Foreign Affairs” intézi.

Negyvennyolc napja vagyunk ebben az országban, ahová nem saját akaratunkból jöttünk. Az ország területére ki sem tettük a lábunkat, így el sem tudjuk képzelni, mi az oka fogva tartásunknak. Hazatérésünk várható idejéről soha senki nem tájékoztattott.

Reményünk, türelmünk fogytán, egészségi állapotunk megfelelő.

Kérjük családjunkat, munkahelyünket (Budapesti Geodéziai és Térképészeti Vállalat, tel: 635-260) értesíteni szíveskedjenek, megnyugtató értelemben.

Kérjük önöket és önökön keresztül az ottani illetékes hatóságokat, hogy mielőbbi szabadulásunk, hazatérésünk érdekében minden lehetségest megtenni szíveskedjenek. Várjuk tájékoztatásukat, köszönettel:

Kamarás László és Kónya Balázs földmérők.

Megjegyzem, hogy a levelet cigarettás doboz belső sztaniol borítójára írták.

- 144 - T. -

[ÁBTL 3.2.5. O-8-529. 252. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

19. A III/I. Csoportfőnökség 1982. évi 175. számú napi operatív információs jelentéséből, 1982. szeptember 10.

HMT [titkos munkatárs] -12-14

Teheránból származó információ szerint szeptember 7-én Szíria közbenjárására 4 jugoszláv, 2 bolgár és a 2 magyar elfogott szakértőt Damaszkuszba szállították. Állítólag ott adják át őket nagykövetségeiknek.

Intézkedés: Tájékoztatjuk a BM III/II. Csoportfőnökséget.

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. III/I. 175-5-1982.]

20. Rejtjeltávirat Teheránból, 1982. szeptember 10.

Rejtjeltávirat

Teherán, 1982.09.10.

Statissime!

Szeptember 9-én bekérte a KÜM-be Malayek a 2. politikai főosztály vezetője és a budapesti iráni ügyvivő, valamint dr. Németh József a KÜM konzuli főosztályának vezetője között 3 nappal ezelőtt lezajlott „barátságtalan eszmecsere” hivatkozva kérte az alábbiak sürgős továbbítását:

Az iráni KÜM megdöbbenéssel állapítja meg, hogy az utóbbi időben „bizonyos magyar körök” olyan Irán-ellenes lépéseket foganatosítanak, amelyek a két ország kapcsolatainak elmérgesedését idézhetik elő.

A főosztályvezető – kérdésemre – kijelentette, hogy az iráni vezetés ezen köröket nem azonosítja a hivatalos magyar vezetés egészével.

Közölte továbbá, hogy az iráni kormány senkitől sem tűr el olyan fenyegetést, mint amit a budapesti iráni ügyvivőnek kellett végighallgatnia dr. Németh Józseftől, aki –

szerinte – kijelentette, hogy „ha azonnal nem engedik szabadon szakembereinket Ön ügyvivő úr súlyos problémákkal találja magát szemben” Malayek szerint – „az iráni kormány által fogva tartott” magyar szakemberek szabadon bocsátásának további halogatása esetére kilátásba helyezte két iráni állampolgár túszul ejtését.

Malayek közölte, hogy az iráni KÜM magyar részről első ízben találja magát szemben ilyen kifejezetten barátságtalan magatartással ezért a főosztályvezető „nyilvánvalóan hivatalos helyről támogatott” kijelentéséhez jelen pillanatban még nem kíván megjegyzést fűzni. Malayek közölte, hogy a magyar kormány hivatalos magyarázatáig – amelyet lehetőleg Budapesten várnak – iráni részről felfüggesztik „a fasiszta iraki rendszer ellen jogos harcot folytató kurd fegyveres csoporttal a magyar foglyok szabadon bocsátása érdekében folytatott eddigi megbeszéléseket”.

Malayek megjegyezte, hogy a kurd szabadságharcos csoportok által foglyul ejtett „két vagy esetleg több magyar és más állampolgár bizonyos kényszerítő körülmények hatására tartózkodik iráni területen, azonban az iráni kormány nincs abban a helyzetben, hogy megtiltsa az iraki rendszert támogató országok állampolgárainak foglyul ejtését”.

Malayek főosztályvezetőnek megjegyeztem, hogy az elhangzottak – feltételezésem szerint – félreértésen alapulnak, s bízunk abban, hogy – az augusztus 29. i jegyzékünkben bejelentett kérésünknek megfelelően – az iráni hivatalos szervek elősegítik az indok nélkül fogva tartott magyar állampolgárok ügyének sürgős rendezését, s hasonló ügyek helyett a két ország kapcsolatainak további fejlesztésére fordíthatjuk figyelmünket.

- 147 – T. –

[ÁBTL 3.2.5. O-8-529. 253. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

21. Az 1982. évi 186. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. szeptember 17.

Bagdadi nagykövetségünk nem ellenőrzött forrásból olyan információkat szerzett, hogy az iraki szervek kapcsolatot teremtettek a két magyar geodéta elrablóival, akik 50 ezer iraki dinárt követelnek foglyaik szabadon bocsátásáért. A hírforrás szerint végül 5 ezer dinárban állapodtak meg.

A fentieket az iraki külügyminisztérium illetékes tisztviselője nem erősítette meg.

Az ügghöz kapcsolódik, hogy az iraki külügyminisztérium jegyzékben szólította fel bagdadi nagykövetségünket: az Irak északi körzetében dolgozó külföldi vállalatok előzetesen jelentsék be az iraki biztonsági szerveknek, ha vidéki munkahelyre küldik szakembereiket. Idejében történő bejelentés esetén fegyveres kíséretet adnak.

Nagykövetségünk javasolja a hazai illetékesek tájékoztatását.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 186-8-1982.]

22. A III/I. Csoportfőnökség 1982. évi 184. számú napi operatív információs jelentéséből, 1982. szeptember 23.

Teheráni nagykövetségünk szeptember 21-én jelentette a KÜM-nek, hogy az iráni hatóságok ígérete szerint még 21-én átadják a két magyar szakértőt a nagykövetség képviselőinek.

Intézkedés: Tájékoztatjuk a BM III/II Csfséget.

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. III/I. 184-5-1982. A jelentéshez kézzel írva az alábbi szöveg olvasható: 23-a van]

23. Az 1982. évi 191. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. szeptember 24.

Az iráni hatóságok ígéretet tettek a teheráni magyar nagykövetségnek, hogy f. hó 21-én átadják a kurdok által elrabolt két magyar geodétát.

Teheráni nagykövetségünk f. hó 22-én jelentette a KÜM-nek, hogy a két magyar szakértő helyett két nyugatnémet szakembert adtak át az iráni hatóságok. A tévedés tisztázása után ígéretet tettek, hogy a jövő héten adják át szakértőinket.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget.

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 191-15-1982.]

24. Rejtjeltávirat Teheránból, 1982. szeptember 29.

Rejtjeltávirat
Teherán, 1982.09.29.

A már jelzett két nyugatnémet szakértőt az irániak 88 napi fogság után szabadon engedték és szeptember 23-án elhagyták Iránt. A nyugatnémet nagykövetség lehetőséget biztosított, hogy beszéljünk a két szakértőjünkkel. Ezek elmondták, hogy szeptember 8-án találkoztak a két magyar szakértővel Teherán mellett, a Forradalmi Gárda ellenőrzése alatt lévő iraki menekülteknek létesített táborban. Négyüket egy külön zárt szobában tartották. Szeptember 12-én a két magyart és társaikat elvitték a táborból és mindegyiket külön-külön helyezték el.

Az iráni külügyből származó információk szerint a magyar szakértőket ezekben a napokban kezdték el kihallgatni iraki tevékenységükről.

Többször felkerestem az iráni külügyi illetékeseket az elmúlt napokban. Igyekeztek megnyugtatni, hogy a kihallgatás csupán formalitás, amelyhez az őrző Pazdar¹⁸ parancsnokság ragaszkodik. Másodszor az elmúlt szombatra ígérték, hogy átadják őket. Ez nem történt meg. Sürgetésemre újabb néhány nap türelmet kértek.

Szeptember 28-án beszéltem a jugoszláv nagykövettel, aki elmondta, hogy két hétig várták, amíg főosztályvezetői szinten fogadták a KÜM-ben. Közölték velem, hogy nem tudnak a jugoszláv állampolgárról és még együttműködést sem ígértek neki.

- 168 - N.

[ÁBTL 3.2.5. O-8-529. 255. Géppel írt, aláírás nélküli eredeti.]

25. Az 1982. évi 195. számú összefoglaló napi operatív információs jelentésből, 1982. október 1.

Teheráni nagykövetségünk képviselői szeptember 30-án az iráni hatóságoktól átvették az Irakban június 12-én kurdok által elfogott két magyar szakértőt. Viszonylag jó egészségi állapotban vannak.

Az információ megbízható, ellenőrzött.

Intézkedés: tájékoztatják a BM III/II Csoportfőnökséget

(III/I)

[ÁBTL 2.7.1. NOIJ. Összefoglaló jelentés 195-11-1982.]

¹ ÁBTL 3.2.5. O-8-437. 395–398. Jelentés, 1982. június 2.

² Vö. Majid Deiry: A kurdok eredettörténetéről a nemzeti elismerésig. *Korunk*, 2003/11. 7–29.

³ ÁBTL 2.7.2. BM Tájékoztató jelentések. 65-9/146/82 számú jelentés, 1982. július 20.

⁴ ÁBTL 3.2.5. O-8-437. 395–398. Jelentés, 1982. június 2.

⁵ ÁBTL 3.2.5. O-8-529. 271.

⁶ ÁBTL 3.2.5. O-8-437. 378. Rejtjeltávirat, 1982. május 26.

⁷ ÁBTL 3.2.5. O-8-437. 428. Jelentés, 1982. június 17.

⁸ Például 1981. júliusában „Derick” fedőnevű ügynök, a Finommechanikai Vállalat munkatársa részletesen beszámolt az általa, munkaköréből adódóan, megismert iraki katonai alakulat belső állapotáról. ÁBTL 3.2.1. Bt-2146/2. 27.

⁹ 8., 9. és 15. számú dokumentumok.

¹⁰ 6. számú dokumentum.

¹¹ 14. számú dokumentum.

¹² 18. számú dokumentum.

¹³ 20. számú dokumentum.

¹⁴ 21. számú dokumentum.

¹⁵ 23. számú dokumentum.

¹⁶ Miklós Tibor a bagdadi magyar kereskedelmi kirendeltség vezetője volt.

¹⁷ Valószínűleg egy iraki kormányzati szervről van szó.

¹⁸ Pasdaran: „Forradalmi Gárda”.